

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SAĞLIK YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SAĞLIK KURUMLARI İŞLETMECİLİĞİ BİLİM DALI

SAĞLIK İŞLETMELERİNDE ENTELEKTÜEL
SERMAYENİN FİNANSAL PERFORMANSA ETKİSİ:
BİST'TE BİR UYGULAMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞEBNEM SİLGEÇİLER

DANIŞMAN

DOÇ. DR. MUHAMMED AZEM İBRAHİM SARIAY

AKSARAY- 2025

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SAĞLIK YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SAĞLIK KURUMLARI İŞLETMECİLİĞİ BİLİM DALI

SAĞLIK İŞLETMELERİNDE ENTELEKTÜEL
SERMAYENİN FİNANSAL PERFORMANSA ETKİSİ:
BİST’TE BİR UYGULAMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞEBNEM SİLGEÇİLER

DANIŞMAN: DOÇ. DR. M. A. İBRAHİM SARIAY

JÜRİ ÜYESİ: DOÇ. DR. HAŞİM BAĞCI

JÜRİ ÜYESİ: DOÇ. DR. İZZET ERDEM

AKSARAY - 2025

TELİF HAKLARI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 6 (altı) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Şebnem
Soyadı : SİLGEÇİLER
Bölümü : Sağlık Kurumları İşletmeciliği
İmza :
Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Sağlık İşletmelerinde Entelektüel Sermayenin Finansal Performansa Etkisi: BİST’te Bir Uygulama

İngilizce Adı : The Effect Of Intellectual Capital On Financial Performance In Health Enterprises: An Application In BİST

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Şebnem SİLGEÇİLER

İmza:

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
JÜRİ ONAY SAYFASI

Şebnem Silgeciler tarafından hazırlanan“Sağlık İşletmelerinde Entelektüel Sermayenin Finansal Performansa Etkisi: BİST’te Bir Uygulama” başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	<u>Kabul</u>	<u>Ret</u>	<u>İmza</u>
Danışman: Doç. Dr. Muhammed Azem İbrahim SARIAY (Sağlık Politikası ve Ekonomisi, Aksaray Üniversitesi)	☒	☐	
Üye: Doç Dr. Haşim BAĞCI (Sağlık Bilişimi ve Teknolojileri, Aksaray Üniversitesi)	☒	☐	
Üye: Doç. Dr. İzzet ERDEM (Sağlık Politikası ve Ekonomisi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)	☒	☐	

Tez Savunma Tarihi: 27/01/2025

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nuntarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Aybala ÇAYIR

İmza

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tezimin oluşmasında emeği olan herkese teşekkür etmek isterim. Öncelikle yüksek lisans yolculuğumda gerek tecrübesiyle gerekse akademik bilgi birikimi ile bana her zaman yol gösteren, bu tezi layıkıyla ortaya çıkarabileceğim konusunda destek olan değerli tez danışmanım Doç. Dr. Muhammed Azem İbrahim Sariaş'a teşekkürü bir borç bilirim.

Yüksek lisansa başlamam için beni teşvik eden, akademik anlamda ilerlemem adına gerekli konularda bana yol gösteren ve modumun düşmesine izin vermeyen, pek çok öğrenciye ışık olduğunu düşündüğüm kıymetli hocam Doç. Dr. Haşim Bağcı'ya bu süreçte bana destek olduğu için çok teşekkür ederim. Ayrıca, tez savunmamın jüri üyeleri arasında bulunan Sayın Doç. Dr. İzzet Erdem'e tezimi geliştirmeye yönelik yorumları, değerli düşünceleri ve desteğinden dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisansa başlama kararında, diğer verdiğim her kararda olduğu gibi yanımda olan, maddi ve manevi desteklerini bir an olsun esirgemeyen başta canım babam Cavit Silgeciler ve canım annem Serap Silgeciler'e, beni bu süreçte destekleyen ağabeylerim Uğur Silgeciler ve Dinçer Silgeciler'e çok teşekkür ederim. Bu süreçte, motivasyon kaynağım olan yeğenlerim Ahsen Duru Silgeciler ve Asil Silgeciler'e de sevgilerimi iletirim.

ÖZET

İşletmelerdeki maddi olmayan unsurların bütünü olarak adlandırılan ve işletmeye rekabet avantajı sağlayan entelektüel sermaye kavramı, giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Sağlık sektöründe bu kavram yeterince benimsenmemiştir. Sağlık işletmelerindeki entelektüel sermayeye yönelik ise literatürde, yeteri kadar çalışma yer almamaktadır. Bu çalışmanın amacı; beş sağlık işletmesinin, 2019, 2020, 2021, 2022 ve 2023 yıllarına ilişkin entelektüel sermaye değerlerini, EVA, Tobin Q Değeri ve PD-DD yöntemleri ile hesaplayarak bu değerlerin, finansal performans göstergelerine (ROA ve ROE) etkilerini regresyon analizi aracılığı ile incelemek ve değerlendirmektir. Regresyon analizi yapabilmek için SPSS programından faydalanılmıştır. Bu çalışma sonucunda, EİS Eczacıbaşı A.Ş.'nin, entelektüel sermaye üretme konusunda başarısız bir işletme olduğu, MLP Sağlık Hizmetlerinin ise beş işletme arasından maddi olmayan varlıklarını kullanabilen, en başarılı işletme olduğu görülmüştür. Elde edilen bulgular sonucunda, oluşturulan Model 1 ve Model 2'nin anlamlı olduğu yani entelektüel sermayenin, finansal göstergeler (ROE, ROA) ile arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Bu çalışma ile entelektüel sermaye kavramının, özellikle sağlık işletmeleri açısından büyük bir önem arz ettiği, ölçülmesinin ve takip edilmesinin gerekli fakat bazı zorluklarının olduğu, entelektüel sermayesini yönetebilen işletmelerin diğer işletmelere göre piyasa değerini ve rekabet etme gücünü arttırdığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Entelektüel Sermaye, Sağlık İşletmeleri, Ölçüm Yöntemleri, Finansal Performans.

Bilim Kodu : 10106.03

Sayfa Adedi : 98

Yazar : Şebnem SİLGEÇİLER

Danışman : Doç. Dr. Muhammed Azem İbrahim SARIAY

ABSTRACT

The concept of intellectual capital, which is called the totality of intangible elements in businesses and provides competitive advantage to the business, is gaining more and more importance. This concept has not been sufficiently adopted in the health sector. There are not enough studies in the literature on intellectual capital in healthcare organizations. The purpose of this study is to calculate the intellectual capital values of five healthcare enterprises for the years 2019, 2020, 2021, 2022 and 2023 using EVA, Tobin's Q Value and PD-DD methods and to examine and evaluate the effects of these values on financial performance indicators (ROA and ROE) through regression analysis. SPSS program was used for regression analysis. As a result of this study, EİS Eczacıbaşı A.Ş. was found to be an unsuccessful enterprise in terms of generating intellectual capital, while MLP Sağlık Hizmetleri was the most successful enterprise among the five enterprises that were able to utilize their intangible assets. As a result of the findings, it was determined that Model 1 and Model 2 are significant, that is, there is a statistically significant relationship between intellectual capital and financial indicators (ROE, ROA). With this study, it has been concluded that the concept of intellectual capital is of great importance, especially for healthcare enterprises, that it is necessary to measure and monitor it, but that it has some difficulties, and that enterprises that can manage their intellectual capital increase their market value and competitiveness compared to other enterprises.

Key Words : Intellectual Capital, Health Enterprises, Measurement Methods, Financial Performance.

Science Code : 10106.03

Number of Pages : 98

Author : Şebnem SİLGEÇİLER

Supervisor : Doç. Dr. Muhammed Azem İbrahim SARIAY

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKLARI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU.....	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLOLAR LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR.....	xiii
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1.Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	9
1.3. Araştırmanın Önemi ve Literatüre Katkısı.....	9
İKİNCİ BÖLÜM	12
SAĞLIK SEKTÖRÜNE İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR	12
2.1. Sağlık İşletmesi Kavramı	12
2.1.2. Sağlık İşletmelerinin Özellikleri	12
2.2. Sağlık Sektörü ve Sağlık Sistemi Kavramları	13
2.3. Sağlık ve Sağlık Hizmeti Kavramları	14
2.3.1.Sağlık Hizmetinin Özellikleri	15
2.3.2. Sağlık Hizmetlerinin Sınıflandırılması.....	16
2.3.2.1. Koruyucu Sağlık Hizmetleri	16

2.3.2.2. Tedavi Edici Sağlık Hizmetleri	16
2.3.2.3. Rehabilitasyon Edici Sağlık Hizmetleri	18
2.3.2.4. Sağlık Geliştirilmesi	18
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	19
ENTELEKTÜEL SERMAYE.....	19
3.1. Entelektüel Sermaye Kavramının Ortaya Çıkışı	19
3.1.1. Entelektüel Sermayenin Tanımı ve Özellikleri	21
3.2. Entelektüel Sermaye ile İlgili Kavramlar	22
3.2.1. Veri, Enformasyon, Bilgi	23
3.2.2. Bilgi Ekonomisi, Bilgi Toplumu, Bilgi Çağı	24
3.3. Entelektüel Sermayenin Önemi	25
3.4. Entelektüel Sermayenin Unsurları	27
3.4.1. İnsan Sermayesi	27
3.4.2. Yapısal (İçsel) Sermaye	28
3.4.3. Müşteri (İlişkisel) Sermayesi	30
3.5. Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi ve Ölçümde Kullanılan Modeller	30
3.5.1. Entelektüel Sermayeyi Unsur Bazında Ölçen Modeller	31
3.5.2. Entelektüel Sermayeyi Finansal Açıdan Ölçen Modeller	32
3.5.2.1. Piyasa Değeri (PD) ve Defter Değeri (DD) Yöntemi	32
3.5.2.2. Yaklaşık Tobin Q Oranı Yöntemi	34
3.5.2.3. Ekonomik Katma Değer Yöntemi (EVA)	35
3.5.2.4. Hesaplanmış Maddi Olmayan Değer Yönetimi	36
3.6. Sağlık İşletmelerinde Entelektüel Sermaye	37
3.6.1. Sağlık Sektöründe Entelektüel Sermayenin İzlenmesinin Zorlukları	39
3.6.2. Sağlık İşletmelerinde İnsan Sermayesi	39
3.6.3. Sağlık İşletmelerinde Yapısal Sermaye	40

3.6.4. Sağlık İşletmelerinde Müşteri (İlişkisel) Sermayesi	40
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	42
YÖNTEM VE BULGULAR.....	42
4.1. Araştırmanın Yöntemi.....	42
4.1.1.Araştırmanın Modeli	42
4.1.2. Araştırmanın Verisi	44
4.1.3. Araştırmanın Kısıtları ve Varsayımları	45
4.2. Bulgular ve Bulguların Tartışılması	46
4.2.1.Piyasa Değeri - Defter Değeri Yöntemi ile İşletmelerin Entelektüel Sermaye Değerlerinin Hesaplanması	46
4.2.2.Yaklaşık Tobin Q Değer Yöntemi ile Entelektüel Sermaye Değerlerinin Hesaplanması.....	50
4.2.3. Ekonomik Katma Değer (EVA) Yöntemi ile Entelektüel Sermaye Değerlerinin Hesaplanması	55
4.2.4. Yöntemlerin Bulgulara Göre Karşılaştırılması	61
4.2.5.Regresyon Analizi Bulguları.....	63
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	67
KAYNAKÇA	71
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ TEZ DEĞERLENDİRME FORMU	82

TABLÖLARLIŞTESİ

Tablo 1. BİST’te Yer Alan Sağlık İşletmelerinin İsimleri ve Kodları.....	44
Tablo 2. Bağımlı Değişkenlerin ve Bağımsız Değişkenlerin Hesaplama Şekilleri	44
Tablo 3. Lokman Hekim A.Ş.’nin Yıllara Göre Piyasa Değeri – Defter Değerleri	47
Tablo 4. Deva Holding A.Ş.’nin Yıllara Göre Piyasa Değeri – Defter Değerleri	47
Tablo 5. Selçuk Ecza Deposu A.Ş.’nin Yıllara Göre Piyasa Değeri – Defter Değerleri	48
Tablo 6. MLP Sağlık Hizmetleri A.Ş.’nin Yıllara Göre Piyasa Değeri – Defter Değerleri	49
Tablo 7. EİS Eczacıbaşı İlaç A.Ş.’nin Yıllara Göre Piyasa Değeri – Defter Değerleri..	49
Tablo 8. Sağlık İşletmelerinin Yıllara Göre Piyasa Değeri – Defter Değerleri.....	50
Tablo 9. Lokman Hekim A.Ş.’nin Yıllara Göre Yaklaşık Tobin Q Değerleri	51
Tablo 10. Deva Holding A.Ş.’nin Yıllara Göre Yaklaşık Tobin Q Değerleri.....	52
Tablo 11. Selçuk Ecza Deposu A.Ş.’nin Yıllara Göre Yaklaşık Tobin Q Değerleri.....	52
Tablo 12. MLP Sağlık Hizmetleri A.Ş.’nin Yıllara Göre Yaklaşık Tobin Q Değerleri .	53
Tablo 13. EİS Eczacıbaşı İlaç A.Ş.’nin Yıllara Göre Yaklaşık Tobin Q Değerleri	54
Tablo 14. Sağlık İşletmelerinin Yıllara Göre Yaklaşık Tobin Q Değerleri	54
Tablo 15. Lokman Hekim A.Ş.’nin Yıllara Göre Ekonomik Katma Değerleri	56
Tablo 16. Deva Holding A.Ş.’nin Yıllara Göre Ekonomik Katma Değerleri	57
Tablo 17. Selçuk Ecza Deposu A.Ş.’nin Yıllara Göre Ekonomik Katma Değerleri	58
Tablo 18. MLP Sağlık Hizmetleri A.Ş.’nin Yıllara Göre Ekonomik Katma Değerleri..	59
Tablo 19. EİS Eczacıbaşı İlaç A.Ş.’nin Yıllara Göre Ekonomik Katma Değerleri.....	60
Tablo 20. Sağlık İşletmelerinin Yıllara Göre Ekonomik Katma Değerleri.....	61
Tablo 21. Sağlık İşletmelerinin Yöntemlere Göre Entelektüel Sermaye Değerleri	61
Tablo 22. Tanımlayıcı İstatistikler	63
Tablo 23. ROE ve ROA’ ya İlişkin Korelasyon Matrisi.....	64
Tablo 24. Model Özeti (ROE)	64

Tablo 25. Anova Testi Sonuçları (ROE).....	65
Tablo 26. Katsayılar (ROE).....	65
Tablo 27. Model Özeti (ROA).....	65
Tablo 28. ROA'ya İlişkin Anova Testi Sonuçları	66
Tablo 29. ROA' ya İlişkin Katsayılar	66

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Entelektüel Sermayenin Finansal Performansa Etkisine Yönelik Oluşturulan Model.....	45
--	----

KISALTMALAR

AOSM	: Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti
BİST	: Borsa İstanbul
BM	: Borçlanma Maliyeti
DV	: Düzeltilmiş Vergiler
EVA	: Ekonomik Katma Değer
KAP	: Kamu Aydınlatma Platformu
K/Z	: Kar/ Zarar
NFK	: Net Faaliyet Kârı
ÖS	: Öz Sermaye
ÖSM	: Öz Sermaye Maliyeti
PD	: Piyasa Değeri
PD – DD	: Piyasa Değeri – Defter Değeri
PD / DD	: Piyasa Değeri / Defter Değeri
ROA	: Aktif Kârlılık
ROE	: Öz Sermaye Kârlılığı
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences
TB	: Toplam Borç
YS	: Yatırılan Sermaye

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Geçmişten bu yana meydana gelen iş yaşamındaki köklü değişimler, her sektörü farklı ölçüde etkilemiştir. Bu değişimler içerisinde, tarımsal faaliyetlerin değerini tamamen kaybetmediği ancak eğitime, bilgiye verilen önemin arttığı sanayi toplumundan, bilginin ve insan faktörünün büyük ölçüde değer kazandığı bilgi toplumuna geçişte yer almaktadır. Bilgi toplumunun, yeni toplum düzeni olması ile birlikte, aynı sektörde yer alan işletmeler arasındaki rekabet koşullarında da farklılaşma meydana gelmiştir. Günümüzde entelektüel sermayeye kaynaklık eden bilgi, rekabet dünyasında en önemli faktör konumunda yer almaktadır. Bilgi toplumunda, maddi varlıklardan farklı olarak fikir, bilgi, yetenek, tecrübe gibi maddi olmayan varlıklar ön plana çıkmaktadır. Son dönemlerde, gerek yaşanan köklü değişimlerin gerekse sürekli gelişen teknolojinin etkisiyle, işletmelerin devamlılıklarını sağlayabilmek ve rekabet üstünlüğü elde edebilmek için; insan sermayesi, yapısal sermaye ve ilişkisel sermaye unsurlarından meydana gelen entelektüel sermaye kavramının giderek yaygınlaştığı görülmektedir. Entelektüel sermayesine yatırım yaparak bu değerleri doğru bir şekilde yönetebilen işletmeler, defter değeri ile piyasa değeri arasında büyük ölçüde fark yaratabilmektedir. Dolayısıyla entelektüel sermaye, işletmeye, faaliyet gösterdiği sektörde rekabet avantajı elde etme olanağı sağlamaktadır. Rekabet avantajı elde eden işletmelerin ise itibarlarındaki artış, tüketicilerin nazarında daha güvenilir olmalarını sağlamakta ve böylece entelektüel sermayeye yapılan yatırımın karşılığı da alınmaktadır (Hobikoğlu, 2011, s. 87).

Entelektüel sermaye kavramının önemi, işletmeler bazında giderek daha fazla anlaşılmakta ve bu kavrama verilen değer ile yapılan yatırımlarda bir artış yaşanmaktadır. Entelektüel sermaye kavramının yaygınlaşması durumu; insan faktörü,

bilgi, beyin gücü gibi kavramların merkeze alınarak değerlendirilmesini gerekli kılmıştır. Bu durum, hem literatürde yer alan çalışmaların hem de bu kavramın işletmelerdeki öneminin artmasına neden olmuştur. Entelektüel sermayenin unsurları olarak adlandırdığımız ve rekabet üstünlüğü konusunda bağlı bulunduğu işletmeye büyük bir avantaj sağlayan; işletmenin imajı, itibarı, kurum kültürü, yetenek veya tecrübe gibi faktörlerin üzerinde durulması ve bu faktörlerin sürdürülebilir olması, bulunduğumuz bilgi çağını yakalayabilmek adına büyük önem teşkil etmektedir. Bilgi çağına uyum sağlayamayan işletmeler ise piyasada kendilerine kalıcı bir yer edinmemekle beraber yok olma eşiğine gelmektedirler. Entelektüel sermayenin ölçülmesi, ortada somut bir varlık olmadığından dolayı maddi varlıkların ölçülmesine kıyasla daha zordur. Bu bağlamda, aynı sektörde yer aldığı diğer işletmeler ile arasında bir fark yaratmak isteyen işletmelerin, entelektüel sermayelerini işletme bazında ve unsur bazında olan yöntemler aracılığı ile ölçmeye çalışarak sürekliliklerini sağlamaları gerekmektedir. Böylece işletmelerin daha uzun vadede hayatta kalabilmeleri ve rekabet üstünlüklerini koruyabilmeleri mümkün olabilecektir. Bu koşulları yerine getirmek, entelektüel sermayeyi doğru bir şekilde yönetebilmekten geçmektedir. Doğru bir şekilde yönetilebilmesi ise doğru bir şekilde ölçülmesine bağlıdır. Ölçülemeyen bir kavramın yönetilmesi mümkün olmamaktadır.

Entelektüel sermaye ile işletme, defter değerinden çok daha yüksek bir piyasa değerine ulaşabilmekte ve müşteri çevresini bu sayede genişletebilmektedir. Müşteri potansiyelinin artması, idareciler tarafından işletmeyi geliştiren stratejilerin uygulandığının bir göstergesidir. İşletmelerin gelişiminin ve devamlılığının sağlanabilmesi, entelektüel sermayelerinin bilincinde olmaları, bu sermayeyi tanımaları, ölçmeleri ve yönetebilmeleri ile mümkündür. Entelektüel sermayenin ölçülmesi, özellikle işletmelerin defter değeri ile piyasa değeri arasındaki farkının açıklanabilmesi ve işletmelerin gerçek değerinin belirlenerek uzun vadede devamlılığının sağlanabilmesi adına gerekli ve önemlidir (Sarıay ve Özulucan, 2017, s. 292).

Bu çalışmada, entelektüel sermaye ile finansal performans ilişkisini hesaplamak adına özellikle sağlık sektöründeki işletmelerin seçilmesindeki temel amaç; sağlık sektörünün diğer sektörlerle göre daha insan merkezli olması ve hayati değerler taşımasıdır. Sağlık sektöründe bilgi ve bilginin paylaşımı, diğer sektörlerle göre çok daha önemlidir. Yanlış bir bilgi veya küçük bir hata, insan hayatına mal

olabileceğinden sağlık hizmeti sunumunda hata kabul edilmemektedir. Bu durumdan dolayı, sağlık sektöründe, finansal performans düzeyinin yüksek, hizmetin ise kaliteli olmasına dikkat edilmelidir (Alper ve Biçer, 2017, s. 338).

Sağlık hizmeti sunumunda en büyük paya sahip olan hastanelerin sayısının artması, rekabeti de beraberinde getirmektedir. Entelektüel sermayenin sağlık işletmelerinde ölçülerek kontrol altında tutulması, sektörde rekabet üstünlüğü elde edilmesine katkıda bulunmakla beraber insanların kendi bedenini emanet edebileceği sağlık işletmesini seçerken güven duyması ve bağlanması noktasında da kaynaklık etmektedir. Bu yüzden hastanelerin finansal performanslarını analiz etmelerinin yanında entelektüel sermayelerini de ölçmeleri önemli ve zorunlu bir süreçtir.

Entelektüel sermayeye yönelik pek çok çalışma mevcuttur. Yapılan literatür taraması sonucunda hem entelektüel sermayeye yönelik hem de sağlık işletmelerindeki entelektüel sermaye hususunda ulaşılan bazı çalışmalara aşağıda yer verilmiştir.

Aşıkoğlu ve Aşıkoğlu (1998) yaptıkları çalışmalarında entelektüel sermaye kavramını ele almışlardır. Ölçüm modellerinden bazılarını kullanarak İMKB’de yer alan sektörlerin entelektüel sermayelerini hesaplamışlardır. Bu çalışmaları ile işletmelerin birtakım eğitim faaliyetleri düzenleyerek bilgi aktarımının yapılmasının gerekli ve faydalı olduğu sonucuna ulaşmışlardır. İşletme içinde, bir kurum kültürünün oluşturulmasının önemine de dikkat çekmişlerdir.

Topoyan (2003) yaptığı çalışmada, entelektüel sermaye kavramını ele almıştır. Dünyadaki işletmelerin çoğunun entelektüel sermayeye önem verdikleri, muhasebe sistemlerinde yer verdikleri ve bu sermayelerini duyurdıklarını fakat Türkiye’de yer alan işletmelerin, entelektüel sermayelerini açıklamadıklarına dikkat çekmiştir. Çalışmasının sonucunda ise bu kavramın Türkiye’deki işletmeler tarafından da benimsenmeye başlandığını, hâlâ yayınladıkları raporlarda entelektüel sermayelerine yer vermeseler de işletme içi raporlarında yer vermeye başladıklarını belirtmiştir.

Liman (2005) yaptığı çalışmada, entelektüel sermaye kavramını tanıtmış, ölçülmesi, yönetilmesi ve raporlanması konularını ele almıştır. Çalışmasının sonucunda entelektüel sermaye kavramının yeteri kadar tanınmadığını, işletmelerde rekabet üstünlüğü yaratmada etkisi olsa da ölçülmesinde zorluklarla karşılaşıldığını belirtmiştir.

Yerli ve Gerşil (2005) entelektüel sermayeyi ölçmeye yönelik yaptığı çalışmalarında, entelektüel sermayenin ölçülebilmesi ve raporlanmasının üzerinde durmuşlardır. Bu çalışmaları ile entelektüel sermayenin ölçüm ve raporlama yöntemlerini ortaya koymakla beraber bu yöntemleri Türkiye'deki muhasebe sistemi açısından değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Entelektüel sermayenin en önemli faktörünün insan kaynağı olduğu ve bu sermayeyi ölçmenin zor ama işletmeler için gerekli olduğu sonuçlarına ulaşmışlardır. Bunlara ilaveten ise tekdüzen muhasebe sistemine yapılabilecek bir takım eklentilerle problemin büyük bir kısmının ortadan kalkabileceğini ileri sürmüşlerdir.

Mcgill (2006), “Entelektüel Sermayeden Yararlanma: Örgütsel Bilgi Transferi Üzerine Bir Çalışma” adlı çalışmasında karma yöntemler kullanarak bilgi aktarım kanallarının türleri ile entelektüel sermayenin bileşenlerinin işletme içerisindeki bireyler tarafından aktarılması arasındaki ilişkileri incelemiştir. Bu çalışmadan elde edilen nitel bulgular, işletme içerisindeki bireyler arasında entelektüel sermaye alışverişi için kullanılan bir bilgi transfer kanalının etkinliğinin, transfer edilen entelektüel sermayenin türüne bağlı olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda bilgi aktarımının, demografik ve örgütsel faktörlerden etkilendiğini ortaya koymuştur. Entelektüel sermaye, aktarım sürecini etkileyen değişkenlerin çeşitliliğinin dikkate alınması gerektiğine işaret etmektedir.

Chang (2007), “Entelektüel Sermaye ve Firmaların Performansının Değerlendirilmesi: Tayvan BT Sektöründe Katma Değer Entelektüel Katsayısının (VAIC) Değiştirilmesi” adlı çalışmasında VAIC yöntemine farklı bir bakış açısı getirerek değer yaratma verimliliğini gözlemlemek istemiştir. Bu çalışması için borsada işlem gören Tayvan BT şirketlerinin 2001-2005 yıllık raporlarından faydalanarak entelektüel sermaye ile piyasa değeri ve kârlılığı arasındaki korelasyonu incelemiştir. Yaptığı çalışma sonucunda, maddi olmayan varlıkların yüksek katma değerli ürünlere veya hizmetlere dönüştürülebileceğini göstermiştir. Ar-Ge çalışmaları ile işletmenin fikri mülkiyetinin, piyasa değerini ve kârlılığı arttırdığını belirtmiştir.

Hobikoğlu (2011) yaptığı “Entelektüel Sermayenin Önemi, Sınıflandırılması ve Ölçme Yöntemleri: Kuramsal Bir Çerçeve” adlı çalışmasında entelektüel sermaye kavramının tanıtılmasını, sınıflandırılmasını ve ölçülmesini ele almıştır. Çalışmanın sonucunda, işletmenin gerçek değerinin belirlenebilmesi adına ölçüm modelleri

kullanılarak entelektüel sermayenin ölçülmesinin gerektiğini belirtmiştir. Özellikle piyasada var olmak isteyen tüm işletmelerin, maddi olmayan unsurlarını görünür hale getirmek zorunda olduğunu ileri sürmüştür.

Karaman (2014) yaptığı “Entelektüel Sermaye, Katma Değer Katsayısı Yöntemi İle Ölçülmesi ve Sağlık Sektöründe Bir Uygulama” isimli çalışmasında işletmelerin, maddi olmayan varlıklarına yaptıkları yatırımın, sağlık işletmelerinin kârlılığı üzerinde etkisi olduğunu ifade etmiştir.

Adıgüzel ve Kayadibi (2015) yaptıkları, “Kişi-Örgüt Uyumu Sürecinde Entelektüel Sermayenin İş Doyumu ve Örgütsel Çekicilik Üzerine Etkisi: Bir Üniversite Hastanesi Örneği” isimli çalışmalarında, bireyin örgüte adaptasyonu sürecinde, iş doyumunu yaşaması ve bireye örgütün çekici gelmesinde entelektüel sermayenin etkili olduğunu ortaya koymuştur.

Maake (2015) yılında yaptığı çalışmasında, entelektüel sermayenin taklit edilmesi güç olduğu için işletmelerin rekabet avantajı sağlamada en değerli varlıkları olduğunu ileri sürmektedir. Entelektüel sermayenin işletmelerdeki proje yönetimi üzerinde büyük bir rolünün olduğunu savunmaktadır. Bu çalışmasında, entelektüel sermayeyi oluşturmaya ve geliştirmeye olanak tanıyan Güney Afrika’daki bir enerji şirketi olan SAPU üzerinden bir araştırmaya yer vermiştir. Araştırma sonucunda ise bilgi paylaşımını, projelere entegre etmek ve entelektüel sermayeyi teşvik etmek için bazı tavsiyelerde bulunmuştur.

Akkaya ve Balı (2018) entelektüel sermaye kavramıyla ölçümüne yönelik bazı yaklaşımları irdeledikleri çalışmalarında, bu kavramın tanımını, önemi ile unsurlarını, tarihsel arka planını, işletme düzeyindeki ve unsur bazındaki ölçme yöntemlerini anlatmayı amaçlamışlardır. Bu çalışmanın sonucunda entelektüel sermayeyi meydana getiren bileşenlerden yapısal sermaye ve insan sermayesine yatırım yaparak doğru bir şekilde yönetebilen firmaların başarı oranlarının artmasıyla birlikte rekabet üstünlüğü sağlayabilecekleri ve hedeflerine daha hızlı bir şekilde ulaşabileceklerini belirtmişlerdir. Özellikle işletmelerin, entelektüel sermaye üzerinde durarak bu konuda gerekli faaliyetlerini sürdürmelerini böylece piyasada istedikleri konuma erişebileceklerini söylemişlerdir.

Liang (2019) yaptığı çalışmasında, entelektüel sermaye ve entelektüel sermayenin teşvik yönetimi konularını ele almıştır. Entelektüel sermayenin, hem işletmelerin

rekabet avantajı elde etmesinin hem de sürdürülebilirliğin sağlanmasının temel kaynağı olduğunu ileri sürmektedir. Yanlış bir entelektüel sermaye yönetiminin, işletmenin gelişimini kötü etkileyerek piyasa değerini düşüreceğini belirtmiştir. Bu çalışma ile Liang, işletmelerdeki entelektüel sermayeyi incelemeyi ve bu sermayenin yarattığı fazla değeri hesaplayabilen yeni bir yöntem tasarlamayı amaçlamıştır. Çalışmasının sonucunda ise entelektüel sermayenin işletmenin yarattığı fazla değer in iskonto edilmesi ile hesaplanabileceğini, bu bağlamda entelektüel sermayenin riskleri ile faydalarının eşleştirilmesi ilkesine bağlı kalınması gerektiğini belirtmiştir.

Odabaşoğlu (2019) hava yolu işletmelerinde entelektüel sermayenin piyasa değeri-defter değeri oranına etkilerini incelediği çalışmada, entelektüel sermayenin piyasa değerine olan katkılarını, etkileşimlerini ele alarak firmaların değerlendirilmesinde de bu kavramının geçerliliğinin göz önünde bulundurulmasını amaçlamıştır. Bu bağlamda entelektüel sermayeyi, katma değer katsayısı yöntemi çerçevesinde hesaplayarak 23 havayolu şirketini finansal olarak değerlendirmiştir. Elde edilen bulgular sonucunda, panel veri analiz yöntemi kullanılan bu araştırmayla, PD/DD oranı ile insan sermayesi etkinliği arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu kanısına varılmıştır.

Özgün (2019) yaptığı, “Sosyal Sermaye, Entelektüel Sermaye, İnovasyon ve Performans İlişkisi: Sağlık Kurumları Üzerine Bir Araştırma” isimli çalışmada, örgütsel sosyal sermayenin, entelektüel sermaye ile örgüt içi inovasyon çalışmalarının birlikte değerlendirildiği zaman, örgütsel performans üzerinde bir etki yaratacağını ifade etmiştir.

Sarı, Keklik ve Ekmen (2020) yaptıkları, “Entelektüel Sermayenin Örgüt Performansına Etkisi: Hastaneler İçin Akreditasyon Standartları Üzerinden Bir Değerlendirme” isimli çalışmalarında, entelektüel sermayenin yönetici konumunda olan bireyler için ne ifade ettiğini araştırmış ve bu sermayenin işletme performansına etkisini incelemişlerdir.

Köktepe Karahüseyinoğlu (2021) yaptıkları, “Sağlık Kurumlarında Entelektüel Sermaye Kavramının Değerlendirilmesi” isimli çalışmada, entelektüel sermaye kavramını tanıtmış ve sağlık kurumlarında entelektüel sermayenin önemine dikkat çekmiştir.

Şenol ve Kaya (2021) yaptıkları, “Entelektüel Sermaye Kavramının Sürdürülebilir Muhasebe İçin Sağlık İşletmelerindeki Önemi” isimli çalışmalarında, entelektüel sermayenin sürdürülebilir muhasebe için önemli bir alan olduğunu ifade etmiş ve entelektüel sermaye, sürdürülebilirlik, sürdürülebilir muhasebe kavramlarını incelemişlerdir.

Hudging (2022) yaptığı çalışma ile Amerika Birleşik Devletleri’ndeki sigorta sektöründe, entelektüel sermaye ve rekabet avantajı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çıkarımsal istatistiksel analizinden faydalanarak yaptığı bu çalışma sonucunda, entelektüel sermaye ile rekabet avantajı arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ortaya koymuştur. Sigorta sektöründeki yöneticilerin, entelektüel sermaye varlıklarını belirlemeleri ve kontrol altında tutmak adına ölçmeleri gerektiğini belirtmiştir.

Rafsanjani (2022) yaptığı, “Finansal Performansın İyileştirilmesinde Entelektüel Sermayenin Rolü” adlı çalışmasında, JII endeksinde listelenen 11 şirketin 2014 – 2020 yılları arasındaki verilerini kullanmıştır. Örneklem yöntemini kullanarak yaptığı bu çalışmasının sonucunda, entelektüel sermayenin finansal performans üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Oloke (2023), borsada işlem gören Nijerya’daki sigorta şirketlerini inceleyerek entelektüel sermayenin işletmeler için önemini araştırmıştır. Oloke, entelektüel sermayenin muhasebeleştirilmesine yönelik yaptığı bu çalışmada nicel ve nitel yani karma yöntem kullanmıştır. Çalışmasının sonucunda ise entelektüel sermaye raporunun, yönetim uygulamalarının zorunlu bir parçası olduğunu ileri sürmüştür. İşletmeler tarafından entelektüel sermayenin ölçülmesinin ve kayıt altına alınmasının, muhasebe sisteminde yer almasının gerekli olduğunu vurgulamıştır.

Bir işletmenin gerçek değerini belirlemek, mevcut durumun şartlarına göre gerek işletmenin geleceğine yön verecek strateji planlamalarının yapılması açısından gerekse bu işletmeyle doğrudan veya dolaylı olarak ilişkisi bulunan pek çok birey veya kuruluşa işletmeyle ilgili doğru bilgiler sunmak adına önem arz etmektedir. Bu bağlamda işletmenin gerçek değerini, yalnızca somut varlıkların yer aldığı finansal durum tablolarına göre belirlemek, işletmenin tam anlamıyla değerini ifade etmekte yetersiz kalacaktır. Çünkü finansal durum tabloları, işletmenin defter değeri hakkında bilgi verirken piyasa değerine ilişkin yeterince bilgi içermemektedir. İşletmelerin, piyasa değeri ile defter değeri arasındaki fark ancak entelektüel sermaye kavramı ile

açıklanabilmektedir. Dolayısıyla, finansal durum tablolarına ek olarak entelektüel sermayenin çıktılarına yönelik verilerinde değerlendirilmesi veya değerlendirilmeye çalışılması, işletmenin gerçek değeri hakkında daha doğru sonuçlara ulaşılmasına vesile olacaktır (Sarıay, 2016, s. 9-10).

Sağlık işletmelerinde verilen sağlık hizmetlerinin ne kadar veya ne zaman talep edileceği gibi bilgiler, diğer sektörlerde sunulan hizmetlerden farklı olarak öngörülememektedir. Bu durum, özellikle özel sektörde yer alan sağlık işletmelerinin tercih edilme noktasında farklı stratejiler geliştirmesini gerekli kılmıştır. Bu stratejiler ile entelektüel sermaye kavramı ön plana çıkmıştır. Entelektüel sermaye, maddi olmayan varlıkları temsil ettiği için her ne kadar işletmelerde ölçülmesi ve kontrol edilmesi güç olsa da bu sermayeye yapılacak olan yatırım, piyasadaki diğer işletmelerle rekabet etme gücünün artırılması noktasında faydalı olacaktır. Bu bağlamda, sağlık işletmelerinin entelektüel sermayeyi içselleştirerek işletmeye entegre edici yöndeki çalışmaları, bireylerin gerek daha kaliteli bir sağlık hizmeti alması açısından gerekse işletmenin tercih edilme oranlarını yükseltmesi bakımından üzerinde durulması gereken önemli konuların başında gelmektedir. Günümüz koşullarına uyum sağlayarak devamlılığını sağlamak isteyen işletmeler de entelektüel sermaye kavramını tanımaya ve bu kavramı işletme içerisinde hayata geçirebilme projeleri yürütmeye veya stratejiler geliştirmeye mecburdur. Çünkü bilgi toplumuna geçiş ile birlikte bilgi temelli bir ekonomik modelin benimsenmeye başlanması, bilginin önemini arttırmış ve hayatımızın neredeyse her yerinde önemli bir hale gelmesini sağlamıştır. Dolayısıyla, temelinde bilgi olan entelektüel sermaye, işletmeler açısından piyasada hayatta kalma aracıdır.

Entelektüel sermayeye yönelik yapılan çalışmalar, bu çalışmanın ortaya çıkmasında önemli rol oynamışlardır. Entelektüel sermayenin henüz yaygın olmadığı sağlık sektöründe de bu sermayeyi yaygınlaştırmak önemli bir hedef haline gelmiştir. Sağlık işletmelerinde, entelektüel sermayeye yönelik yukarıda da incelenen çalışmalar değerlendirildiğinde, entelektüel sermayenin, işletmenin performansı üzerinde olumlu bir etkisi olduğu görülmektedir. Sağlık sektöründe, entelektüel sermayenin ölçülmesinin gerekliliği, literatürde bu konu hakkında yer alan çalışmaların ortak ifadeleri arasında yer almaktadır. Bilgi temelli yönetimin egemen olduğu günümüz şartlarında, piyasa değeri, defter değerinden özellikle rekabet avantajı sağlama kapsamında daha önemli bir hale gelmiştir. Gerek günümüz şartlarına uyum

sağlayabilmek gerekse aynı sektörde bulunan işletmelerden bir adım daha önde olabilmek adına entelektüel sermayeyi ölçmek, yıllara göre gelişimini takip etmek ve diğer işletmelerin entelektüel sermayeleri ile kıyaslama yapmak şart olmuştur.

1.2. Araştırmanın Amacı

Entelektüel sermayenin giderek yaygınlaşması, pek çok sektörle birlikte sağlık sektöründe de bir takım değişikliklere gidilmesini gerekli kılmıştır. Bu değişikliklerden en önemlilerinden biri de, sağlık işletmelerinin maddi olmayan varlıklarını tespit etmeye çalışmaları ve kontrol altında tutmak adına stratejiler geliştirmeleridir. Bu konuda, gerekli politikaları işletmeye entegre ederek uygulamaya geçirmeyi başarabilen idareciler, işletmenin piyasadaki geleceğine yön vererek büyük bir avantaj kazanmasına neden olacaktırlar. Bu bağlamda çalışma, idarecilere yol göstermeyi, entelektüel sermayenin bilincine varmaları ve işletmede hayata geçirebilmeleri için teşvik etmeyi, entelektüel sermaye hakkında çalışma yapmayı düşünen ve bu konuyu merak eden araştırmacılara bilgi sunmayı amaçlamaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı; entelektüel sermayenin işletmelerin finansal performansına etkisinin sağlık işletmeleri üzerinde incelenmesi olarak belirlenmiştir.

Çalışmanın bir diğer amacı ise, ele alınan beş sağlık işletmesinin 2019-2023 dönemine ilişkin entelektüel sermaye değerlerini, entelektüel sermayeyi finansal açıdan ölçmek için kullanılan üç modele (EVA, Yaklaşık Tobin Q Değeri ve PD-DD) göre hesaplayarak, işletmelerin entelektüel sermaye değerlerine göre beş işletmeyi, beş yılı ve üç modeli karşılaştırmaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi ve Literatüre Katkısı

Her geçen gün dünyada yaşanan gelişmeler, işletmelerdeki işleyişte de gelişmelere bağlı değişimleri gerekli kılmıştır. Bu gelişmelerden biri de işletmelerde, bilginin değerinin artması ve ekonomide bilgi temelli yapılandırmanın önem kazanmasıdır. Bu durum, finansal sermayenin yanında, işletmenin maddi olmayan varlıklarını ifade eden entelektüel sermaye kavramının gündeme gelmesini sağlamıştır. Henüz muhasebe sistemlerinde yer almayan bu kavramı ölçebilmek adına çeşitli yöntemler geliştirilmiştir ve hâlâ geliştirilmeye devam edilmektedir. Entelektüel sermaye,

işletmeler nazında değerli bir hâle gelmiştir fakat bu sermayeyi kontrol altında tutmak gúçtür. Çünkü bu sermaye, soyut varlıkları kapsamaktadır. Her ne kadar ölçmek ve kontrol altında tutmak gúç olsa da, bu sermayelerine yatırım yapan ve ölçmeye çalışan işletmeler, rakip işletmelerden daha yüksek bir piyasa değerine sahip olmaktadır. Günümüzde, piyasa da kalıcı bir yer edinebilmek isteyen işletmeler için finansal sermaye tek başına yeterli gelmemektedir. Bu sermayenin yanında entelektüel sermayesine de yatırım yapan bir işletme, piyasada devamlılığını sağlamakla beraber rekabet etme gücünü de arttırmaktadır.

Her işletme, finansal durumlarını inceleyebilmek adına finansal durum tabloları oluşturmaktadır. Bu tablolarda somut varlıklara yer verilmektedir. Geçmişte bu tablolar, işletmenin gerçek değerini yansıtan tablolar olarak değerlendirilirken günümüzde, işletmenin gerçek değerini göstermede yetersiz kalmaktadır. Çünkü işletmelerin defter değeri ve piyasa değeri incelendiğinde, aralarındaki farkı finansal durum tabloları açıklayamamaktadır. Bu bağlamda, işletmenin maddi olmayan varlıklarının da hesaba dâhil edilmesi, bir gereklilik haline gelmiştir. Piyasa değeri ile defter değeri arasındaki fark, entelektüel sermayeye işaret etmektedir. Bir işletmenin gerçek değeri, finansal sermaye ile entelektüel sermaye birlikte değerlendirildiğinde belirlenebilmektedir. İşletmenin gerçek değerine ulaşılması ise işletme hakkında bilgiye erişmek ve yatırım yapmak isteyen yatırımcılar, işletmenin paydaşları veya kredi kuruluşları gibi bireyler veya kurumlar açısından önemli ve gereklidir (Sarıay, 2016, s. 9-10).

Çoğu sektörde yaygınlaşan entelektüel sermaye kavramı, sağlık sektöründe, sağlık işletmeleri tarafından yeteri kadar yaygın kullanıma sahip değildir. Sağlık işletmelerinde verilen, sağlık hizmetlerinden faydalanmak, hayati bir önem taşımasının yanında anayasal bir haktır. Verilen bu sağlık hizmetinin, kaliteli bir hizmet olması ise sağlık hizmetinden faydalanmak isteyen bireyin seçeceği, sağlık işletmesine göre farklılık gösterebilmektedir. İşte burada kurumsal itibar, kurumsal imaj, güven, vasıflı işgücü kavramlarını içeren entelektüel sermaye kavramı devreye girmektedir. Entelektüel sermayesi yüksek olan bir sağlık işletmesinin, piyasa değeri de yüksektir. Piyasa değeri yüksek olan sağlık işletmesinin ise kurumsal itibarı, işletmeye olan güven oranı, çalışan vasıflı personel sayısı yüksektir. Bu yüzden, kendisine piyasada bir yer edinebilmiştir. Yani entelektüel sermayesine yatırım yapan işletmeler, entelektüel sermayenin bileşenleri olan insan sermayesi, müşteri sermayesi

ve yapısal sermayeyi doğru ve etkin bir şekilde kullanarak tercih edilme oranlarını yükselten işletmelerdir.

Bu çalışma, sağlık işletmelerinin entelektüel sermaye kavramı konusunda farkındalık kazanmaları hususuna dikkat çekmektedir. Çalışmada, entelektüel sermayeyi hesaplamaya yönelik kullanılan yöntemlerin hesaplanış biçimlerinin yer alması, gerek işletmelere gerekse bu konuda çalışma yapmak isteyen bireylere yol gösterici nitelikte olacaktır.

Çalışmada, Entelektüel sermayenin finansal performans üzerindeki etkisi, regresyon analizi aracılığı ile incelenip değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, entelektüel sermayenin, işletmelerin finansal performansına etkilerini ortaya koymak ve dolayısıyla rekabet avantajı sağlamada etkili bir faktör olarak görülmesini sağlamak, bu hususta çalışma yapılması için teşvik etmek, çalışmanın hedefleri arasındadır.

Entelektüel sermaye üzerine literatürde pek çok çalışma mevcuttur. Ama sağlık sektörüne yönelik bu konuda yapılan çalışmalar, diğer sektörlerle oranla daha azdır. Literatürde, farklı sağlık işletmelerinin, üç farklı yöntemle entelektüel sermayelerinin hesaplandığı bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu çalışmada, beş sağlık işletmesinin, Piyasa Değeri – Defter Değeri, Tobin Q Değeri ve Ekonomik Katma Değer Yöntemleri kullanılarak entelektüel sermayeleri hesaplanmıştır. Dolayısıyla bu çalışma, sadece entelektüel sermayenin finansal performansa etkisini incelemekle kalmayıp aynı zamanda entelektüel sermayeyi ölçen yöntemler ve bu yöntemlere göre hesaplanan rakip sağlık işletmelerinin, entelektüel sermaye değerlerinin karşılaştırılmasına olanak tanımaktadır. Her işletmenin 2019, 2020, 2021, 2022 ve 2023 yıllarına ait entelektüel sermaye değerleri hesaplandığından dolayı işletmeler, kendi değerlerini de yıllara göre kıyaslama imkânı bulacaktır. Bu çalışmanın, sağlık işletmelerine, yöneticilere ve bu konuda çalışma yapmak isteyen araştırmacılara yol gösterici nitelikte olması ve literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

SAĞLIK SEKTÖRÜNE İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR

2.1. Sağlık İşletmesi Kavramı

İşletme, insanların talep ve ihtiyaçlarını karşılamak için üretim faktörlerini en iyi şekilde birleştirerek mal ve hizmet üreten ve satan, temel hedefleri ise kâr, sosyal fayda ve hayatta kalma olan ekonomik bir varlıktır (Parıltı ve Aydın, 2011, s. 20).

İşletmenin tanımı, literatürde yer alan çalışmalara göre değişkenlik göstermektedir. İşletmeye ilişkin pek çok tanım mevcuttur. Bu tanımların ortak düşüncesi ise işletmelerin, toplumun talep ve ihtiyaçları doğrultusunda mal ve hizmet üretebilmek adına üretim faktörlerini bir araya getiren yapı olduğu şeklindedir.

İşletmelerin, toplumun ihtiyaçları doğrultusunda mal ve hizmet üretebilmek için oluşturulduğu göz önünde bulundurulduğunda, gerek toplum gerekse birey için hayati önem taşıyan ve anayasal bir hak olan sağlık ihtiyaçlarını karşılamak adına tıbbi hizmetlerin verilmesini sağlayacak işletmelerin kurulması da gerekli olmuştur. Bu bağlamda, sağlık işletmesi, bireylerin sağlık ihtiyaçlarının karşılanması için üretim faktörlerini optimal şekilde birleştirerek sağlık hizmetinin verilmesini sağlamak amacıyla faaliyet yürüten kurumlardır (Akar ve Özalp, 1998, s. 41; Yazgan, 2009, s. 28). Bir başka tanıma göre sağlık işletmeleri, farklı sağlık hizmetlerinin doğrudan sunulmasına imkân veren örgütsel yapılardır (Kavuncubaşı ve Yıldırım, 2015, s.51).

2.1.2. Sağlık İşletmelerinin Özellikleri

Sağlık hizmeti sunmak amacı ile üretim faktörlerini optimal şekilde bir araya getiren sağlık işletmeleri, diğer işletmelerden gerek amacı doğrultusunda gerekse bulunduğu sektör bakımından daha farklı özelliklere sahiptir. Sağlık işletmelerinin özelliklerine aşağıda yer verilmiştir (Yazgan, 2009, s. 28-31);

1. Sağlık işletmelerinde uzmanlaşma seviyesi oldukça yüksektir.
2. Sağlık işletmelerinde işlevsel bağlılık yüksek olduğu için farklı kişi, birim ve gruplar arasındaki koordinasyonun da yüksek olması gerekmektedir.
3. Sağlık işletmeleri içerisinde yer alan meslek gruplarının çoğunu profesyonel bireyler oluşturmaktadır. Bu bireyler, kurumsal hedeflerden ziyade mesleki hedefleri ön planda tutmaktadır.
4. Sağlık işletmelerindeki hekimlerin faaliyetleri, kısıtlı bir şekilde denetlenebilmektedir.
5. Sağlık işletmelerinde profesyonelleşme seviyesinin yüksek olması, yönetim ile çalışanlar arasında koordinasyon, kontrol noktasında çatışmaların olmasına neden olmaktadır.
6. Sağlık işletmelerinde verilen hizmetin çeşidinin fazla olmasından doğan karmaşık bir yapı hâkimdir ve yapılan işler değişkendir.
7. Sağlık işletmeleri, 24 saat sağlık hizmeti sunan işletmelerdir. Sunulan hizmetlerin çoğu acil ve ertelenemez niteliktedir.
8. Sağlık işletmelerinde, hizmet sunumunda hataya karşı tolerans yoktur.
9. Sağlık işletmelerinde, diğer işletmelerden farklı olarak girdi insandır. Bu nedenle çıktının tanımlanması veya ölçülmesi güçtür.

2.2. Sağlık Sektörü ve Sağlık Sistemi Kavramları

Sağlık sektörü, diğer sektörlerden birçok özellik bakımından ayrılmaktadır. Diğer sektörlerde yer alan mal ve hizmetlere ilişkin ekonomik kalıplar, sağlık sektöründe yer almamaktadır. Sağlık sektöründeki talebin, ne zaman ve ne kadar olacağının öngörülememesinin meydana getirdiği belirsizlik, sunulan sağlık hizmetinin maliyetinin karşılanamaması riski gibi durumlar, bu sektörün kendine has özelliklerinin bulunmasına neden olmuştur (Başol, 2015, s. 129).

Sağlık sektörü, sağlık sistemini de kapsayan bir kavramdır. Sağlık sistemi, arz ve talebin düzenine ilişkin mevcut yapı ve fonksiyonları belirtmektedir. Sağlık sektörü kavramı ise bireylerin ve toplumun sağlığına ilişkin ürün, hizmet ve faaliyetin tamamını kapsamaktadır (Sargutan, 2005, s. 402-403; Özgül, 2022, s. 114). Bir başka

tanıma göre sağlık sistemi, temel hedefi sağlığı geliştirme yönünde olan tüm örgütlerin, kurumların ve kaynakların toplamıdır. Sağlık sisteminin etkinlik, verimlilik, hakkaniyet ve insancılık olmak üzere dört temel prensibi vardır (Zennun Beyatlı, 2021, s. 9).

2.3. Sağlık ve Sağlık Hizmeti Kavramları

Küçükmadan (2015)'in aktardığına göre sağlık kavramının literatürde pek çok tanımı olmasına karşın en çok benimsenen ve kabul görmüş tanım, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından yapılan tanımdır. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre sağlık; “Yalnızca hastalığın ve sakatlığın bulunmaması değil, aynı zamanda bireylerin bedensel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik durumu” şeklinde tanımlanmaktadır. Yani sağlık, ilk bakışta fark edilebilir, görülebilir fiziksel olguların yanında fark edilemeyen ruhsal, manevi olguları da kapsamaktadır. Bir kişiyi sağlıklı bir birey olarak nitelendirebilmek için her açıdan değerlendirmeye tabi tutmak gerekmektedir.

Sağlık kavramının hayata geçirilmesinde rol oynayan kavram ise sağlık hizmeti olarak adlandırılmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO), sağlık hizmetini, “belirli sağlık kuruluşlarında değişik tip sağlık personelinin yararlanarak toplumun gereksinim ve isteklerine göre değişen amaçları gerçekleştirmek ve böylece kişilerin ve toplumun sağlık bakımını her türlü koruyucu ve tedavi edici etkinliklerle sağlamak üzere ülke çapında örgütlenmiş kalıcı bir sistemdir” şeklinde tanımlamaktadır (Akar ve Özalp, 1998, s. 190; Yazgan, 2009, s. 31). Kısaca sağlık hizmeti, farklı sağlık kurum ve kuruluşlarına başvuran hastaların, mevcut hastalıklarının teşhisi ve gerekli tedavisi ile sağlıklarının korunması veya geri kazandırılması için sağlık personeli tarafından uygulanan ve gösterilen çabaların tümü şeklinde ifade edilebilir.

Ülkeler bazında sağlık ve sağlık hizmeti kavramını değerlendirmek mümkündür. Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri bizlere o ülkenin sağlık ve eğitimi konusunda önemli ipuçları vermektedir. Az gelişmiş ülkelerde yetersiz sağlık ve eğitim koşullarına rastlanırken gelişmiş ülkelerde bu iki faktöre daha fazla önem atfedildiği ve bu bağlamda ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin, ilgili ülkenin sağlık ve eğitim gibi faktörlere yapmış oldukları yatırımlarla doğru orantılı olduğu bilinmektedir (Atlı ve Yücel, 2018, s. 49).

Ülkelerin gelişmişlik düzeyi üzerinden sağlık hizmeti ile ilgili bir değerlendirme yapmak gerekirse, gelişmiş ülkelerde kaliteli bir sağlık hizmeti alınırken az gelişmiş ülkelerde kaliteli bir sağlık hizmeti olmamakla beraber sağlık hizmetine erişimde dahi sıkıntıların olduğunu, bu noktada kişilerin gelir seviyelerinin belirleyici unsur olduğunu söylemek mümkündür. Temel sağlık hizmetine erişemeyen kişilerin var olması, ülkelerin geleceğini tehdit eden önemli bir etkidir. Birey ve toplumların sağlıklarını korumak, hasta olan bireylere sağlıklarını geri kazandırmak adına gerekli tedavileri uygulamak, fiziksel ya da ruhsal engeli olan bireylerin, yaşam kalitesini yükselterek etrafındaki bireylere bağımlı olmamasını veya bu bağımlılığın minimum düzeye indirilmesini sağlamak üzere yürütülen sistemli eylemlerin tümü, sağlık hizmeti olarak adlandırılmaktadır (Özata, 2004, s. 8; Atlı ve Yücel, 2018, s. 48).

2.3.1. Sağlık Hizmetinin Özellikleri

Sağlık sektörü pek çok yönüyle diğer sektörlerden ayrılmaktadır. Bu hizmetin, ne zaman veya ne kadar talep edileceğinin öngörülememesi ve hayati risk taşıdığından dolayı ertelenemez olması, sağlık sektörünü diğer sektörlerden ayıran en önemli ve en temel iki farktır (Başol, 2015, s. 130; Özgül, 2022, s. 114).

Sağlık sektörü, emeğin yoğun kullanıldığı ve ön planda olduğu bir sektördür. Bu nedenle insan gücü, özellikle bu sektörde önemli bir yer tutmaktadır. Her ne kadar emek yoğun ve insan gücüne ihtiyaç duyulan bir sektör olsa da sağlık hizmetinin sunumu esnasında teknolojiye ihtiyaç vardır. Sağlık sektörü, teknolojinin en çok kullanıldığı sektörler arasında yer almaktadır. Sağlık hizmetinin sunumu sırasında, en çok teknolojinin kullanıldığı bölümlerden biri de tanı hizmetleridir. Hastaya konulacak tanı için teknolojinin nimetlerinden faydalanmak gerekse de tanı sonrası gerek uygulanacak cerrahi operasyonlarda gerekse tedavi esnasında, hastanın bakıma ihtiyacı olduğu durumlarda, doktora, hasta bakıcıya, hemşireye ve diğer sağlık personeline yani emeğe dayalı iş gücüne mutlaka ihtiyaç vardır. Bununla beraber sağlık hizmetleri, uzmanlaşma düzeyinin yüksek olduğu hizmet türüdür. Yüksek bilgi birikimi ve sürekli gelişme göstermesi gereken hizmet türü olduğunu söylemek mümkündür. Bu hizmetlerin çıktısının ölçülememesi, sunulan hizmetlerin soyut olması nedeniyle maliyet hesaplamalarında ve kaliteli hizmet almak adına geliştirici çalışmalar ortaya çıkarmada zorluklarla karşılaşılabilir. Aynı zamanda sağlık

hizmetleri, ikamesi olmayan hizmetler arasında yer almaktadır. Bu durum ise sunulan hizmetlerin, alternatif bir hizmet ile desteklenemeyeceğini veya telafi edilemeyeceğini ifade etmektedir (Küçükmadan, 2015, s. 35).

2.3.2. Sağlık Hizmetlerinin Sınıflandırılması

Sağlık hizmetleri genel olarak koruyucu sağlık hizmetleri, tedavi edici sağlık hizmetleri ve rehabilite edici sağlık hizmetleri olmak üzere üç başlık altında sunulmaktadır. Günümüzde, bu başlıklara sağlığın geliştirilmesi hizmeti de dâhil edilmektedir (Kavuncubaşı ve Yıldırım, 2015, s. 45; Sözen, 2002; Yazgan, 2009, s. 34-35).

2.3.2.1. Koruyucu Sağlık Hizmetleri

Koruyucu sağlık hizmetleri, hastalığa sebep olabilecek unsurlardan korunmaya yönelik tedbir almayı amaçlayan hizmetlerdir. Bu hizmetler, kişiye ve çevreye yönelik sağlığın korunarak geliştirilmesine ilişkin alınacak önlemleri içermektedir. Koruyucu sağlık hizmetleri, sağlıklı bir ortam hazırlanmasını hedefleyen çevresel sağlık hizmetleri ve bağışıklık kazanma, kişisel hijyen, beslenme düzeni gibi kişiye yönelik sağlık hizmetleri olmak üzere iki şekilde sınıflandırılmaktadır. Koruyucu Sağlık Hizmeti Sunan Bazı Kurumlar (Kavuncubaşı ve Yıldırım, 2015, s. 41-43; Yazgan, 2009, s. 37);

- Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezleri (AÇSAP)
- Sıtma Savaş Birimleri
- Verem Savaşı Dispanseri
- Kanseri Erken Teşhis, Tarama ve Eğitim Merkezi
- Deri ve Tenasül Hastalıkları Dispanserleri
- Toplum Sağlığı Merkezi

2.3.2.2. Tedavi Edici Sağlık Hizmetleri

Tedavi Edici Sağlık Hizmetleri, bireyde hastalık belirtilerinin ortaya çıkması ile beraber gerekli tetkik ve muayeneden sonra tanı konulması ve tanı sonrası tedavi

sürecini kapsamaktadır. Bu hizmetler, sosyal fayda sağlamaktadır. Ancak kişinin yaşam standardının düşmesi ve dolayısıyla kendi sağlığına bir an önce kavuşma isteği, kişisel faydayı daha öncelikli bir hâle getirmektedir (Yıldırım, 1994, s. 13; Bulutoğlu, 1997, s. 253-255; Çelikay ve Gümüş, 2010, s. 185).

Tedavi edici sağlık hizmetleri, alanında uzmanlaşmış sağlık profesyonelleri tarafından verilmektedir. Ayaktan tedavi (Günübirlik) ve yataklı tedavi hizmetleri olmak üzere iki ana başlık altında toplanmıştır. Ayaktan tedavi, hasta olan bireyin, hekimi tarafından muayenesinin yapılmasının ardından tavsiyeleri ve kullanması için vereceği ilaçlar ile tedavisine kendisinin devam edebileceği bir tedavi türüdür. Yataklı tedavi türü ise hekimin yaptığı muayeneden sonra tavsiye ve ilaçlarla ayaktan tedavi hizmeti gibi bireyin kendi tedavisine devam edemeyeceği, ikinci veya üçüncü basamak hastanelerde, hekimin uygun gördüğü gün kadar kalarak tedavi gördüğü hizmet türüdür (Kavuncubaşı ve Yıldırım, 2015, s. 44).

Tedavi edici sağlık hizmetlerini, birinci basamak tedavi edici sağlık hizmetleri, ikinci basamak tedavi edici sağlık hizmetleri ve üçüncü basamak tedavi edici sağlık hizmetleri başlıkları altında incelemek mümkündür (Coşğun, 2018, s. 37).

Birinci basamak tedavi edici sağlık kuruluşları, hasta olan veya hasta olma korkusu yaşayan bireylerin ilk başvurdukları sağlık kuruluşlarıdır. Birinci basamak tedavi edici sağlık hizmetlerini veren sağlık kuruluşlarından bazıları şunlardır (Coşğun, 2018, s. 38);

- Özel Muayenehaneler
- Poliklinikler
- Tıp Merkezleri
- Dal Merkezleri

İkinci basamak tedavi edici sağlık hizmetlerini, birinci basamak tedavi edici sağlık hizmetlerinden ayıran temel iki fark; yataklı tedavi hizmeti alabilme ve hastalıklarının tanısının konulması için daha geniş imkânların olmasıdır. Bu hizmetler, genellikle değişik büyüklükteki hastaneler tarafından verilmektedir (Kavuncubaşı ve Yıldırım, 2015, s. 46-47; Coşğun, 2018, s. 39).

Üçüncü basamak tedavi edici sağlık hizmetlerinde, tedavi öncelikli hedeftir. Bu hizmetler çoğunlukla bölge hastaneleri, eğitim ve araştırma hastaneleri tarafından

verilmektedir. Üçüncü basamak sağlık hizmetlerinde sunulan hizmetin, birinci ve ikinci basamak sağlık hizmetlerinde sunulması pek olası değildir. Üçüncü basamak sağlık hizmetleri, bilginin ve teknolojinin daha yoğun kullanıldığı hizmetleri içerir (Kavuncubaşı ve Yıldırım, 2015, s. 47).

2.3.2.3. Rehabilite Edici Sağlık Hizmetleri

Rehabilite edici sağlık hizmetleri, bireylerin gerek bedensel gerekse ruhsal yönden kendi kendine yetebilmesini sağlayacak şekilde tedavi edilmesini amaçlamaktadır. Bireyin başkasına ihtiyaç duymadan günlük faaliyetlerini yerine getirebilmesine engel olan durumların ortadan kaldırılması veya bu durum, ortadan kaldırılamıyorsa yaşam standardının arttırılmasına yönelik verilen hizmetleri kapsamaktadır. Bu hizmetler, bedensel sakatlıkların maksimum düzeyde tedavi edilmesini içeren tıbbi rehabilitasyon ve sakatlık durumları nedeni ile eski işlevlerini yerine getiremeyen bireylere iş bulma, iş yerine uyum sağlamalarına yardımcı olma gibi hizmetleri içeren sosyal (mesleki) rehabilitasyon alt başlıklarını içermektedir (Yazgan, 2009, s. 38; Coşğun, 2018, s. 41).

2.3.2.4. Sağlığın Geliştirilmesi

Sağlığın geliştirilmesine ilişkin verilen hizmetler, bireylerin ve toplumun gerek bedensel gerekse zihinsel sağlığının, yaşam standardının ve ortalama yaşam süresinin yükseltilmesini hedeflemektedir. Bireylerin yaşam tarzı ve alışkanlıklarından doğan hastalıkları minimum düzeye indirmeyi amaçlamaktadır (Yazgan, 2009, s. 38).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ENTELEKTÜEL SERMAYE

3.1. Entelektüel Sermaye Kavramının Ortaya Çıkışı

Çalışmanın bu kısmında, entelektüel sermayenin ortaya çıkmasında etkin rol oynayan gerek ekonomik gerekse toplumsal gelişmelerden bahsedilmiştir. Çalışmanın bu bölümündeki diğer kısımlarda ise entelektüel sermayenin tanımına ve özelliklerine, önemine, unsurlarına ve ölçülmesine yer verilmiştir.

Dünyada yaşanan ve toplumlara ilişkin sosyal, ekonomik alandaki gelişmeler için üç aşamadan bahsedilmektedir. Bu üç aşama sırasıyla; tarım toplumu, sanayi toplumu ve bilgi toplumdur. Tarım toplumu, toprağın değer kazandığı, tarıma verilen önemin arttığı ve yerleşik bir düzene geçildiği toplum olarak ifade edilmektedir. Yani tarım toplumunda, üretimin girdisi topraktır ve teknolojik imkânlar sınırlıdır. Sanayi toplumunda, eğitime verilen önem artmış ve tarım toplumunda üretimin temelini oluşturan toprak, yerini makinelere bırakmıştır. Bilgi toplumunda ise bilgi değer kazanmış ve insan kavramının önemi artmıştır. Üretimin temel girdisi de bilgi olmuştur (Arklan ve Taşdemir, 2008, s. 70; Aşıkoğlu, Kurt ve Özcan, 2008, s. 16; Sarıay, 2016, s. 13).

Toplumlara ilişkin her aşama incelendiğinde, sosyal ve ekonomik anlamdaki değer kavramlarının, içinde bulunulan dönemin şartlarına göre değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Meydana gelen gelişmeler, her alanda yani üretim, eğitim, teknoloji vb. alanlarda değişim olmasını gerekli kılmıştır. Bu bağlamda, günümüzde, bilgi toplumu, bilgi çağı, bilgi ekonomisi gibi bilginin ve insanın ön planda olduğu kavramlar dikkat çekmektedir (Kerimov, 2011, s. 3-4). Bu kavramlar, entelektüel sermaye kavramının doğmasına temel oluşturmuştur.

Sanayi toplumunda, gerçekleştirilen üretimde makineler, önemli bir yer kaplamaktadır. Üretimin temel bileşeni olan bu makinelere erişmek ise kayda değer

bir finansal güce sahip olmayı gerektirmektedir. Günümüz bilgi toplumunda ise üretimin temel bileşeni, bilgi ve insandır. Güçlü bir finansal sermayeye gerek yoktur. Çünkü bu toplumda, finansal sermayeden ziyade entelektüel sermaye ön plandadır. Maddi olmayan varlıkları yani soyut varlıkları ifade eden entelektüel sermayenin, bilgi toplumuna geçiş ile birlikte değer kazanması, ölçülmesi konusunu da gündeme getirmiştir. Finansal sermaye gibi somut varlıklar olmadığı için ölçülmesi ve muhasebeleştirilmesi kolay değildir. Bu bağlamda, entelektüel sermayeyi ölçmek adına, Piyasa Değeri – Defter Değeri, Ekonomik Katma Değer Katsayısı, Hesaplanmış Maddi Olmayan Değer, Tobin Q Değeri gibi yöntemler geliştirilmiştir. Günümüzde hâlâ entelektüel sermayeyi ölçmek adına yöntemler geliştirilmeye devam etmektedir (Sarıay, 2016, s. 15).

Entelektüel sermaye kavramı ilk kez John Kenneth Galbraith tarafından ortaya atılmıştır. Bu kavramı 1975 yılında Michael Kalecki kullanmıştır ve 1980’li yılların gelmesi ile birlikte somut varlıklardan ziyade meydana gelen soyut varlıklar yani maddi olmayan unsurlar, devamlı değişme ve gelişme göstererek yenilenebilen, bilgi ekonomisi adı verilen ekonomik yapının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Gün geçtikçe entelektüel sermaye kavramı yaygınlaşmış ve bu alana ilgi duyanların sayısı ile birlikte yapılan çalışmalarda da gözle görülür bir artış yaşanmıştır. Entelektüel sermaye kavramını gündeme taşıyarak daha fazla kitleye ulaşabilmesine olanak tanıyan asıl çalışma ve çalışmanın sahibi ise “ Beyin Gücü” adlı makalesi ile Thomas Stewart’tır (Zor ve Cengiz, 2013, s. 38-39).

Günümüzde işletmeler özellikle pazarlama alanında satış odaklı olmaktan ziyade tüketici odaklı olan stratejiler geliştirmeye özen göstermektedir. Bu durum ise kaynak ve bilgi temelli bakış açısının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu bakış açıları da entelektüel sermayenin gerek örgütsel performansa etkisi gerekse bir işletme için fark yaratmadaki etkinliğinin açık bir şekilde görülebilmesini sağlamaktadır (Bayarçelik, 2012, s. 5). Özellikle bilgi toplumuna geçiş ile birlikte, işletmeler için artık bilgiye erişme, bilgiyi saklama ve faaliyete geçirebilme ihtiyacı doğmuştur. Bilgiye ulaşmadaki en önemli araç olan insan ve insanın yetkinlikleri önem kazanmış, işletmelerin hayati parçası olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu durum ise maddi varlıklardan ziyade maddi olmayan varlıklara yani entelektüel sermayeye yapılacak olan yatırımların sonuçlarına dikkat çekmiştir. Unutulmaması gereken hususlardan biri de entelektüel sermayeyi sadece işletmeler kapsamında düşünmemektir. Bu kavram

bireylerden meydana gelen ve bireyleri ilgilendiren tüm kuruluşlarla kurumları kapsamaktadır ve ölçülerek yönetilmesi şarttır (Akyüz, 2005, s. 65).

Bilgi ekonomisinin yeni yapılanma modeli olması ile birlikte entelektüel sermaye değer kazanmış ve piyasa değeri ile defter değeri arasındaki fark gözle görülür bir şekilde artmıştır. Bu fark ile birlikte işletmenin gerçek değerinin belirlenmesinde maddi varlıkların yetersiz kaldığı gözlemlenmiş ve maddi olmayan varlıkların etkisinin daha yoğun olduğu belirlenmiştir. İşletmelerin gerek başarısı gerekse rekabet üstünlüğünü elde etmesi de entelektüel sermayeye bağlanmıştır.

3.1.1. Entelektüel Sermayenin Tanımı ve Özellikleri

Entelektüel sermaye kavramını tanımlayabilecek pek çok tanım bulunmaktadır. Intellectual capital yani Türkçe karşılığı ile entelektüel sermaye kavramı, “inter”, “letico” ve “capital” kelimelerden meydana gelmiştir. “İnter” kelimesi Latince ilişkileri belirtmektedir. “Letico” kelimesi, okumak ve bilgi edinmek anlamına gelmektedir. “Capital” ise birikim ve toplamı ifade etmektedir (Argüden vd., 2005, s. 9; Karacan, 2007, s. 12).

Farklı kaynaklara göre entelektüel sermayeyi ifade eden kelime veya cümlelerin değişkenlik gösterdiği görülmüştür. Karacan (2007), Webster’s sözlüğüne göre, entelektüel kelimesinin, akıllıca düşünce olarak tanımlandığını ve sermaye kelimesinin, toplanmış mal stoku anlamına geldiğini ifade etmiştir. Bu bağlamda, entelektüel sermayenin, düşünce birikim kapasitesi olarak tanımlanabileceğini ileri sürmüştür. Senge (1998) ise entelektüel sermayeyi, en sade haliyle “bilgi birikimi” olarak tanımlamıştır. Bu bilgi birikimini, kişisel bilgiler ve işletmede yer alan personel tarafından işletme içerisinde kullanılabilen bilgilerin oluşturduğunu vurgulamıştır. OECD, entelektüel sermayeyi, işletmelerin soyut varlıklarının finansal değeri olarak ifade etmiştir (Nerdum ve Ericson, 2001, s. 27; Sarıay, 2016, s. 23). Papatya (2002) bu kavramı; akıl, bilgi birikimi, yaratıcılık, veri, tecrübe, hayal gücü, iletişim kurma ve etkileşim açısından zenginlik yaratan bir mekanizma olarak tanımlarken Thomas Stewart’a göre entelektüel sermaye; “Bir şirketteki çalışanlar tarafından bilinen ve rekabet üstünlüğü sağlayan her şeydir” şeklindedir (Akyüz, 2005, s. 65).

Her ne kadar bu kavramı ölçmek gibi tanımlamakta kolay olmasa da var olan tanımların birçok ortak özellikleri mevcuttur. Bu ortak özelliklerinden de yola çıkarak entelektüel sermaye kavramı; devamlı geliştirilmesi gereken, işletmenin gerçek değerinin belirlenmesini, özellikle piyasa değeri ile defter değeri arasındaki farkın açıklanabilmesini sağlayan fakat ölçülmesi, maddi varlıklar kadar kolay olmadığı için kontrol altına almanın mümkün olmadığı bir bilgi birikimi olarak tanımlanabilir (Öztürk ve Demirgüneş, 2008, s. 400-402). Daha kısa bir tanım yapmak gerekirse; işletmenin dışına çıkarılması sakıncalı, rekabet üstünlüğü getiren, fark yaratabilen bilgi olarak tanımlamak mümkündür.

Ekonomistlere göre, entelektüel sermayenin temel kaynağı olan bilgi, üretim faktörleriyle eşdeğerdir. Bilgi, devamlı geliştirilmesi gereken bir kaynaktır. Bu kaynağa muhasebe sisteminde yer verilmesi güç olsa da muhasebeleştirilmeye çalışılmalıdır (Öztürk ve Ban, 2003, s. 54; Öztürk ve Demirgüneş, 2008, s. 401).

Maddi olmayan unsurların toplamı olarak da nitelendirilen entelektüel sermayenin özellikleri ile ilgili şu bilgiler verilebilir (Çelik ve Perçin, 2000, s. 113; Karacan, 2007, s. 23);

1. Entelektüel sermaye, işletmenin bilançosuna bakılarak belirlenememektedir.
2. Entelektüel sermaye kâra dönüştürülebilen bilgidir.
3. Entelektüel sermaye, rekabet avantajının sürekliliğinin sağlanmasında temel faktördür.
4. Yöneticiler tarafından ölçülmesi ve yönetilmesi güç fakat yerine getirilmesi gereken bir sorumluluktur.
5. İşletmedeki entelektüel sermaye hareketleri, entelektüel performans olarak nitelendirilenebilir.
6. Entelektüel sermayeyi ölçerek görünür kılınmasını sağlamak, işletmeler için gün geçtikçe daha değerli bir hâl almaktadır.

3.2. Entelektüel Sermaye ile İlgili Kavramlar

Çalışmanın bu bölümünde, entelektüel sermayenin ortaya çıkış sürecini temsil eden ve entelektüel sermaye ile yakından ilgili olan kavramlar ele alınmaktadır. Dolayısıyla

çalışmanın bu kısmında, veri, enformasyon, bilgi, bilgi ekonomisi, bilgi toplumu ve bilgi çağı kavramlarının açıklamasına yer verilmiştir.

3.2.1. Veri, Enformasyon, Bilgi

Veri, enformasyon ve bilgi kavramları birbirleri ile yakından ilişkili olan fakat farklı içeriklere sahip kavramlardır. Bu üç kavramın, her ne kadar doğru olmasa da zaman zaman birbirlerinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Entelektüel sermaye kavramı, bu kavramlarla yakından ilişkilidir. Aşağıda veri, enformasyon ve bilgi kavramlarının açıklamalarına yer verilmiştir.

Veri, enformasyon ve bilgi kavramlarından herhangi birinin anlamını öğrenebilmek, diğer iki kavramın da ne olduğunu bilmekten geçmektedir. Bu nedenle, bilimsel çalışmaların çoğunda bu üç kavram birlikte ele alınmıştır (Demiryürek, 2001, s. 8; Kulaklı ve Birgün, 2005, s. 38; Erkal, 2006, s. 3; Yılmaz, 2009, s. 97; Medeni ve Aktaş, 2010, s. 2; Sarıay, 2016, s. 25).

Veri, enformasyon ve bilgi kavramları birlikte ele alındığında, veri, birinci basamak olarak düşünülebilir. Veri, enformasyonun ham halidir yani işlenmemiştir. Enformasyon ise ikinci basamakta yer almaktadır. Enformasyon, veriden meydana gelmektedir ve üçüncü basamakta yer alan bilgiye dönüşmektedir. Bu üç kavram, birbirleri ile ilişkili olduğundan, birlikte incelemek daha anlaşılır bir şekilde açıklanmalarını sağlamaktadır (Bennet ve Gabriel, 1999, s. 213; Durna ve Demirel, 2008, s. 132).

Veri ham halde olduğu için enformasyon içerik bakımından daha zengindir. Enformasyon, işlenmemiş olan verilerin belirli bir amaç doğrultusunda düzenlenmesi ile meydana gelmektedir (Arıkboğa, 2003, s. 43-44; Sarıay, 2016, s. 25). Bu bağlamda, verilere anlam yüklenmesi enformasyona kaynak oluşturmaktadır.

Bilgi, bir mal veya hizmetin üretiminden tüketiciye ulaşmasına kadarki olan sürecin temel bileşenidir (Stewart, 1997, s. 12-15). Bir bireyin bilgisi, başka bireyler için enformasyon niteliğinde olabilir. Enformasyonun bilgiye dönüşebilmesi için bireyin, enformasyonu anlayabilmesi ve hayata geçirebilmesi gerekmektedir. Eğer birey, anlayamıyor ve uygulayamıyorsa yalnızca enformasyon olarak kalır. Başka bir birey, aynı enformasyonu anlayıp kendi düşünce sentezinden geçirerek elde ettiği bilgiyi

yaşamının farklı alanlarında kullanabilir. Bir enformasyon, tüm bireyler için aynı şeyi ifade etmez. Kimi bireyler için bilgiye temel oluştururken bazı bireyler için sadece enformasyon olarak kalır. Bu bağlamda, enformasyonu bilgi olarak düşünmek mümkün değildir. Enformasyon, bilginin tümünden bir parçadır (Lee ve Yang, 2000; Şamiloğlu, 2002, s. 12).

Bilgi, işletmeler için çok büyük bir rekabet etme aracıdır. Doğal kaynaklardan, taşınmaz mallardan veya para birimlerinden daha güçlü ve daha önemlidir. Bilgiye, yüksek teknolojiye ve yetişmiş insan gücüne sahip olan işletmeler, piyasada yer alan diğer işletmelerden daha güçlü bir hale gelerek pazar payını arttırabilme ve rekabet avantajı kazanabilme gücüne sahiptir. Bu üç kavram, aslında işletmeler açısından büyük önem arz etmekte ve işletmelerin temelini oluşturmaktadır.

3.2.2. Bilgi Ekonomisi, Bilgi Toplumu, Bilgi Çağı

Bilgi ekonomisi, bilgi toplumu ve bilgi çağı birbirleri ile yakından ilişkili kavramlardır. Bu nedenle, bu üç kavrama tek başlık altında yer verilmiştir.

Bilgi ekonomisi, bilgiye erişilmesi, geliştirilmesi, dönüştürülmesi ve dağıtılması süreçlerini içermektedir. Bu ekonomi türü için temel kaynak bilgidir. Bu bağlamda, bilgi ekonomisini, bilginin yapı taşı olduğu, ekonomik faaliyetlerin bilgi temelli sürdürüldüğü ekonomik yapı olarak tanımlamak mümkündür. Bilgi ekonomisi, bilginin sadece üretilmesinde değil kullanılması ve yayılmasını da kapsayan bir ekonomi modelidir. Bilgi temelli ekonomiyi içselleştirmiş işletmeler, doğru ve etkin bir şekilde bilgiyi kullanabilirlerse, ekonomik anlamda başarı yakalayabilmeleri mümkün olmaktadır (Kevük, 2006, s. 322).

Bir başka tanıma göre bilgi ekonomisi, mevcut ekonomik sistemdeki yürütülen faaliyetlerle bilginin bütünleştirildiği ve faaliyetlerin bilgi temelli olacak şekilde yürütüldüğü ekonomik sistem şeklinde ifade edilebilir (Berberoğlu, 2010, s. 114).

Bilgi toplumu, yeni iletişim teknolojilerinin insanlara her türlü bilgiye erişme ve kullanma olanağı sağladığı bir toplumdur. Bilgi toplumunun oluşabilmesi için her türlü bilgiye erişmek ve bu bilgileri kullanmak yetmemektedir. Bilgi toplumunun oluşması, toplumda yer alan bireylerin, bilgileri, düşünce sentezlerinden geçirmesi,

analiz etmesi ve günlük yaşamına uyarlaması ile mümkün olabilmektedir (Selvi, 2012, s. 114).

Günümüze gelinceye kadar, insanlık tarihinde pek çok gelişme ve değişme meydana gelmiştir. Bu gelişmelerden önemli olanlarından biri de tarım toplumundan sanayi toplumuna geçilmesi ve sanayi toplumundan da günümüz toplumu olan bilgi toplumuna geçilmesidir.

Sanayi toplumundan sonra bilginin, gerek doğal kaynaklardan gerekse finansal sermayeden daha değerli bir hale gelmesi ile bilgi toplumuna geçilmiştir (İşlevi ve Çelme, 2005, s. 252; Sarıay, 2016, s. 29). Bilgi toplumuna geçiş ile birlikte, bilgi temelli yapılandırma, hayatın her alanında kullanılmaya ve yayılmaya başlamıştır. Sosyal ve ekonomik dönüşümün hızlanmasıyla da yeni bir çağ olan, bilgi çağının meydana geldiği kabul görmüştür. Bilgi çağında bilgi, daha aktif bir şekilde ve yaşamın doğal bir parçası olacak biçimde kullanılmaktadır (Yalçınkaya, 2010, s. 374-375; Sarıay, 2016, s. 29).

3.3. Entelektüel Sermayenin Önemi

Hızla gelişen ve değişen dünyada, geçmişten bu yana yaşanan en büyük değişimlerden biri de “bilgi” kavramının değer kazanması ve bilgi temelli ekonomik yapı olan bilgi ekonomisine geçilmesidir. Bilgi ekonomisine geçiş ile birlikte bilgi, finansal sermayeden daha güçlü bir unsur haline gelmiştir. Etkin bir şekilde kullanılan bilgi ise rekabet etmenin ve rekabet avantajı kazanmanın temel bileşeni olmuştur.

Bilginin değerinin bu denli artması, işletmeler nazarında entelektüel sermaye kavramının da değer kazanmasına sebep olmuştur. İşletmelerin maddi olmayan varlıklarını yani soyut varlıkları ifade eden entelektüel sermaye, faaliyetlerin sürdürülebilirliği açısından gizli değerlerin önemli olduğuna dikkat çekmektedir (Ercan vd., 2003, s. 96; Sarıay, 2016, s. 30).

Bir ülkedeki işletmelerin, entelektüel sermayelerini etkin ve doğru bir şekilde kullanarak performanslarını arttırmaları, ülke ekonomisinin performansına da etki ederek artmasını sağlayacaktır. Ülkenin ekonomik performansının artması ise refah düzeyinin yükselmesini sağlayacak ve rekabet etme gücü getirecektir. Bu bağlamda ülke, uluslararası ticaret kapsamında diğer ülkelerden birkaç adım önde olacaktır

(Demir ve Demirel, 2011, s. 99). Dolayısıyla, entelektüel sermayeyi, sadece işletmeleri etkileyen küçük kapsamlı bir sermaye olarak düşünmek olanaksızdır. Büyük çapta fayda sağlamaktadır.

İnsan sermayesi, entelektüel sermayenin en önemli bileşenlerinden biridir. İşletmeler her ne kadar teknoloji yoğun çalışsalar da diğer işletmelerle rekabet etme ve piyasada yer edinebilme gücünü, insan sermayesinin etkin bir şekilde kullanılmasından almaktadır. Çünkü aynı sektörde yer alan işletmelerin sürdürdükleri faaliyetler benzerdir ve kolayca taklit edilebilir. Ancak işletmeye değer katan çalışanların, fikirlerini, tecrübelerini, yeteneklerini taklit etmek çok güçtür ve hatta imkânsızdır. İnsan, işletmenin en değerli sermayesidir.

Geçmişte, işletmeler için sermaye, makineler, taşınmaz mallar, emek gibi faktörleri içermekteydi. Günümüzde ise bu faktörler yerini bilgiye bırakmıştır. Bilginin üretimde etkinliğinin artması, entelektüel varlıkları belirleme ve bu entelektüel varlıkların ortaya çıkardığı entelektüel sermayeyi ölçme ve yönetme konusunda stratejiler geliştirilmesini gerekli kılmıştır. Güçlü bir finansal sermayeye sahip olmayan işletmeler, bilgiyi değere dönüştürerek hayata geçirebildiği takdirde, finansal sermayesi güçlü olan bir işletmeden daha fazla kâr elde edebilmektedir (Özge, 2002, s. 180).

Entelektüel sermayenin önemlerinden biri de, bu sermayeye sahip olan birey veya işletmelerin sponsor, fon bulma imkânının, bu sermayeye sahip olmayan birey ve işletmelere göre daha fazla olmasıdır. İyi bir entelektüel sermayeye sahip olan işletmeler, bu sermayelerinin getirmiş olduğu güçlü yönleri, sağlam bir şekilde sunduklarında rakip işletmelere kıyasla çok daha kolay bir şekilde kredi alabilmektedirler (Kızıl, 2009, s. 19; Sarıay, 2016, s. 33).

Güçlü entelektüel sermayeye sahip işletmeler, piyasada varlığını uzun süre devam ettirebilme ve rekabet etme gücüne sahiptir. Günümüzde finansal sermaye, tek başına rekabet etmek adına yeterli olmamaktadır. Finansal sermayesi ne kadar güçlü olursa olsun, entelektüel sermayesi zayıf olan işletmelerin piyasada kalıcı yerleri yoktur. Piyasa değeri, defter değerinden yüksek olan işletmeler, kârlılık bakımından finansal tablolarında yer alan sayılardan daha fazlasına sahiptir. Piyasa değeri, defter değerinden düşük olan işletmeler ise kalıcı olmamakla beraber, rekabet etme gücü zayıf olan işletmelerdir.

3.4. Entelektüel Sermayenin Unsurları

Entelektüel sermayeyi sınıflandırmak adına literatürde pek çok görüş yer almaktadır. Yapılan sınıflandırmalar kapsamında en fazla kabul gören sınıflandırma ise entelektüel sermayenin insan sermayesi, yapısal sermaye ve müşteri (ilişkisel) sermayesi bileşenlerinden meydana geldiğidir. İlk sırada yer alan insan sermayesi, işletme içerisindeki çalışanları ve bu çalışanların bir takım yetkinliklerini kapsamaktadır. İkinci sırada yapısal sermaye yer almaktadır. Bu sermaye, insan sermayesinin bileşenlerini desteklemekle beraber işletme içerisinde kalan bilgiler olarak nitelendirilmektedir. Üçüncüsü yani müşteri sermayesinin varlığı ise işletmenin dış çevresinden kaynaklanmakta ve müşteriler, tedarikçiler, dağıtım kanalları gibi unsurları kapsamaktadır.

3.4.1. İnsan Sermayesi

İnsan sermayesi, entelektüel sermayenin temel bileşeni olarak kabul edilmekle beraber, çalışanların bağlı bulundukları işletmedeki görevlerini icra edebilmeleri amacıyla kullandıkları ve kendilerinde var olan ya da sonradan edindikleri yeteneklerini, bilgilerini, tecrübelerini, becerilerini kapsamaktadır. İnsan sermayesi, entelektüel sermayenin ölçülmesi en zor ve karmaşık olan bileşenidir (Öztürk ve Demirgüneş, 2008, s. 402).

İnsanlar, bilgi toplumuna geçiş yapmadan önce maddi olarak değerlendirilmekteydi. İşletmeden sağladıkları gelir oranında değerli sayılmaktaydılar. Bilgi toplumuna geçişle beraber ise insanların işletmeye sağladıkları katkıların muhasebeleştirilememesi, insan unsuruna farklı bir pencereden bakılmasını gerekli kılmıştır. Akıllarda soru işareti olarak kalan insana yapılan yatırımın, maddi varlıklara yapılan yatırımdan daha değerli olduğunun ortaya çıkması ile beraber insan sermayesi kavramı gündeme gelmiştir. Günümüzdeki işletme yöneticileri, insan faktörünün ne denli önemli olduğunun bilincine varmış ve işletmenin amacına ulaşabilmek adına ne kadar değerli olduğu konusunda görüş birliğine varmışlardır. Bunun yanında sürekli gelişen ve değişen günümüz rekabet ortamında yeteneklerini doğru yerde ve doğru işte kullanan bireylerin, yaptıkları iş doğrultusunda motive edilmesiyle beraber işletmelere rekabet üstünlüğü getirdiği görülmektedir. Bu yüzden işletme içerisinde mevcut yeteneklerin tespiti ve bu yeteneklere sahip bireylerin yeteneklerini geliştirmesine

yönelik izlenilecek olan stratejiler oldukça önem arz etmektedir. Bu bağlamda, insan faktörünün duygusal varlıklar olduğu da unutulmamalı ve çalışma koşullarındaki pürüzlerin giderilmesine özen gösterilerek çalışma ortamındaki küçük değişikliklerle motivasyon arttırmayı amaç edinen stratejiler geliştirilmelidir (Erkuş, 2006, s. 49-50).

Bir işletmenin misyon ve vizyonu çerçevesinde belirlenen hedef ve amaçlara erişebilmek adına personelin sahip olduğu yetkinlikleri kapsayan insan sermayesinin doğru bir şekilde kullanılabilmesi, personelin kendini işletmeye adanmış olmasından geçmektedir. Kendini işletmeye tam anlamıyla ait hissetmeyen bazı yöneticiler, paylaşılması gerekli ve önemli bilgileri mevcut pozisyonlarını kaybedebilecekleri düşüncesi ile kendilerine saklayabilmektedir. Bilgi aktarımının doğru bir şekilde yapılmadığı işletmelerde, insan sermayesinden etkin bir şekilde faydalanıldığı söylenemez. İnsan sermayesinin, entelektüel sermaye unsurlarından en önemli unsur olarak sayılmasının nedenlerinden biri; işletmelerin bireyler olmadan fikirleri üretmeyecek, bilgiye ulaşamayacak ve kullanamayacak olmasıdır. Bunların yanında insan sermayesi, değer yaratma bağlamında entelektüel sermayenin diğer unsurlarının da temelini oluşturmaktadır (Bayarçelik, 2012, s. 16-19).

İnsanın, entelektüel sermaye unsuru kapsamında değerlendirilmesindeki en büyük etken, bilgiyi yaratma potansiyeli olması ve bu potansiyeli kullanabilecek yetkinlikte olmasıdır. İnsanın kendini devamlı yenileyebilecek ve geliştirebilecek yapıda olması ise devamlı değişen iş yaşamına ayak uydurabilmesi açısından büyük bir avantaj sağlamaktadır. Bu avantaj, rekabet ortamında da aynı sektörde yer alan diğer işletmelerden bir adım önde olmak anlamına gelmektedir.

3.4.2. Yapısal (İçsel) Sermaye

Yapısal sermaye, insan sermayesinin bileşenlerini desteklemektedir. İşletmenin yaşamsal faaliyetlerini sürdürebilmesi için gerekli olan strateji, donanım, patent, marka gibi faktörlerle bu faktörler çerçevesinde kullanılabilecek bilgileri ve süreçleri içermektedir. Özellikle yapısal sermaye çerçevesinde elde edilen bilgilere, gerektiği anda kolay ulaşılabilir olması, işletmenin rakip çevresine sızdırılmaması veya kaybolmaması gibi durumlar, işletme açısından büyük önem teşkil etmektedir (Öztürk ve Demirgüneş, 2008, s. 402). Bazı kaynaklarda, yapısal sermayenin insan sermayesinden daha önemli olduğu varsayılmaktadır. Bu durumun gerekçesi olarak

da; her ne kadar bilgi her şeyin temeli ve bilgiye ulaşımındaki araç insan olsa da tek başına bir anlam ifade etmediği, elde edilen bilgilerin faaliyete dönüştürülmesi gerektiği görüşü ileri sürülmüştür. Faaliyete dönüştürme süreci ise yapısal sermayenin oluşumundaki unsurlardan biri olan işletme yönetimi aracılığı ile gerçekleşmektedir. Bu görüşün haklı tarafları olsa da insan faktörünü ikinci plana attığı ve insanı ana merkezden uzaklaştırdığı unutulmamalıdır (Akyüz, 2005, s. 67-68).

Yapısal sermaye; kurum kültürü, kurum imajı ve kimliği, araştırma ve geliştirme, marka, entelektüel mülkiyet, patent, telif hakkı gibi unsurları içermektedir. Kurum kültürü; kurumun ortak değerlerini benimseme, önemli bilgilerin paylaşımı, kurumun misyonu ve vizyonu doğrultusunda çalışanların sergilediği tutum ve davranışları içermektedir. Kurumun imajı ve kimliği ne kadar güçlü olursa entelektüel sermayesi o kadar güçlü demektir. Kurumun imajı dışarıdan bakıldığında nasıl görüldüğü ile ilgili olmakla beraber müşteri potansiyelini genişletme, kuruma olan güvenin ve bağlılığın artması bağlamında önemli bir araçtır. Yapısal sermayenin en önemli unsurlarından biri de araştırma ve geliştirmedir. Hızla gelişen teknolojiye uyum sağlayabilmek ve kurumun devamlı yenilenebilmesi, geliştirilmesi için çalışmalar yapmak araştırma ve geliştirmenin görevleri arasında yer almaktadır. Araştırma ve geliştirme, işletmenin soyut varlıklarının somut varlıklara dönüştürüldüğü aşamadır. Marka, entelektüel sermayeyi yansıtan önemli bileşenlerden biridir. Bir işletmenin markası ne kadar biliniyor ve değerli ise o kadar rekabet üstünlüğü sağlayabilme potansiyeli var demektir. Entelektüel mülkiyetler, işletmenin sahip olduğu yasal haklarının gözetildiği telif hakkı, patent gibi soyut varlıkları ifade etmektedir. Bu varlıkların kiralanması veya satılması yoluyla ek gelir elde etmek mümkündür. Özellikle patentler, çok değerli gelir kaynağı olmakla beraber rekabet avantajı sağlamada ilk sıralarda yer almaktadır. Telif hakları, kişiye ait olan çalışmaların illegal biçimde yayınlanmasını engellemekle beraber korumakla yükümlüdür (Özevren, 2008, s. 58-60).

İşletmelerde entelektüel düzeyi yüksek olan çalışanlar olabilmektedir. Ama bu bireylerin işletmede yer alması, işletmenin entelektüel seviyesini yükseltme noktasında yeterli olacağı anlamına gelmemektedir. Mevcut olan potansiyeli ortaya çıkarmak adına yöneticilere büyük görev düşmektedir. Bu bağlamda, çalışanları geliştirecek ve destekleyecek bir sistem ortaya koyarak gerekli stratejileri oluşturmak faydalı olacak ve çalışanları da geliştirerek potansiyelin ortaya çıkmasına yardımcı olacaktır. Mevcut kurum kültürü, hata yapmaya karşı sert tavırlar takınan bir tutumdan

oluşmamalı, aksine yeni şeyler öğrenme ve deneme hususunda geliştirmeye açık olacak biçimde şekillenmelidir. Çalışanların, motivasyonlarını sağlamaya yönelik yaklaşımlar benimsenmeli ve böylece verimliliğin de artması sağlanmalıdır (Bayarçelik, 2012, s. 19-20).

3.4.3. Müşteri (İlişkisel) Sermayesi

Müşteri (ilişkisel) Sermayesi, işletmenin sahip olduğu ve ileride sahip olabileceği potansiyel gelir açısından önemli bir paya sahiptir. Bu sermayenin varlığı, işletmenin dış çevresi ile ilişkilerinden kaynaklanmaktadır ve müşteriler, tedarikçiler, dağıtım kanalları gibi unsurları da kapsamaktadır. Müşteri (ilişkisel) sermayesi özellikle müşteri sayısında artış amacını güden ve bu bağlamda işletmenin sürecini, stratejisini, araçları içeren, pazarlama kanalları ile müşteri ilişkilerine yönelik bilgilerden meydana gelen, entelektüel sermayenin unsurlarından biridir (Öztürk ve Demirgüneş, 2008, s. 402).

İnsan sermayesi ile yapısal sermayenin işletmelerdeki asıl amacı, bir müşteri sermayesi meydana getirebilmektir. Bu bağlamda, ekonomik olarak işletmeyi kalkındıracak en önemli unsur, müşteri sermayesidir. Bu sermayenin de en önemli kaynağı, diğer sermayelerde olduğu gibi bilgiden sağlanmaktadır. İşletme, müşteri sermayesini ölçmek ve yönetebilmek zorundadır. Bunun için de işletme, mevcut müşterilerin işletmeye olan bağlılığı, potansiyel müşterilerin beklentileri gibi nitelikleri öğrenmeye yönelik çalışmalar yaparak entelektüel sermayesini kontrol altında tutmaya çalışmalıdır (Özevren, 2008, s. 57-58). Bu durumun önemli kriterlerinden biride müşteri memnuniyetini sağlayabilmektir. Müşteri memnuniyetinin sağlanması, hâlihazırdaki müşterilerin korunmasını sağlayarak yeni gelecek müşterilerinde ilgilerinin yoğunlaşmasını ve bir güven ağının oluşmasını sağlayacaktır (Erkuş, 2006, s. 85).

3.5. Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi ve Ölçümde Kullanılan Modeller

Bilgi ekonomisinin hızla yayılması, işletmelerin performansının ölçülmesinde sadece maddi varlıkların göz önünde bulundurulmasını yetersiz kılmıştır. Maddi varlıkların yanında maddi olmayan varlıkların yani entelektüel sermayenin ölçülmesi de zorunlu

hale gelmiştir. Özellikle işletmelerin gerçek değerinin belirlenmesi adına her ne kadar gerekli ve önemli olsa da bu varlıkların ölçülmesi, maddi varlıkların ölçülmesi kadar kolay olmamaktadır. Maddi varlıkların ölçülebilmesi için herkesçe kabul edilmiş belli standartlar mevcuttur. Maddi olmayan varlıkların ölçümü için ise pek çok metot geliştirilmiş ve hâlâ geliştirilmeye devam edilmektedir fakat dünyaca benimsenmiş bir standarda ulaşamamıştır (Erkuş, 2006, s. 95). Entelektüel sermayenin ölçülmesi için geliştirilen yöntemlerin fazla olması, bakış açısındaki farklılıklardan doğmaktadır. Güvenilir bir entelektüel sermaye ölçümü için sınıflandırma yapmak şarttır (Akyüz, 2005, s. 51).

3.5.1. Entelektüel Sermayeyi Unsur Bazında Ölçen Modeller

Entelektüel sermayeyi unsur bazında ölçen modeller, entelektüel sermayenin bileşenlerini temel alan yöntemlerdir. Bu modeldeki asıl amaç, zaman içinde işletmedeki entelektüel sermayenin bileşenlerinde ortaya çıkan farklılıkları belirlemek ve gerekli bilgileri oluşturmaya kaynaklık edecek şekilde raporlamaktır (Sarıay, 2016, s. 47-48). Entelektüel sermayeyi unsur bazında ölçen modeller için öncelikle mevcut işletmedeki, entelektüel sermayenin unsurları tespit edilmeli ve bu unsurların işletmeye olan etkilerinin takip edilerek raporlanması gerekmektedir. Elde edilen bu rapor ise hem işletmenin kendi içerisinde hem de rakip işletmelerle kıyaslanmasına olanak sağlamaktadır. Aşağıda entelektüel sermayeyi unsur bazında ölçen yöntemler sıralanmıştır (Karacan, 2007, s. 55);

- Skandia Pusulası,
- Entelektüel Sermaye Derecelendirmesi,
- MERITUM Projesi,
- Entelektüel Sermaye Endeksi,
- Maddi Olmayan Varlıklar Cetveli,
- Bilgi Muhasebesi: Entelektüel Sermaye Hesap Raporu,
- Yapısal Sermaye Ölçümleri,
- Müşteri Sermayesi Ölçümleri,
- Teknoloji Brokeri,

- OECD Projesi,
- Dengelenmiş Skor Kartı,
- Sullivan'ın Entelektüel Sermaye Ölçüm Yöntemi,
- Ante Public'in Entelektüel Katma Değer Katsayısı Yöntemi,
- İnsan Sermayesi Ölçümleri,
- İnsan Kaynakları Muhasebesi Yöntemi,
- DATI Projesi.

3.5.2. Entelektüel Sermayeyi Finansal Açıdan Ölçen Modeller

Entelektüel sermayeyi finansal açıdan ölçen modeller, işletmenin başarısında entelektüel sermayenin ne kadar katkısı olduğunu yaklaşık olarak belirlemek adına kullanılmaktadır. Bu modeller içerisinde yer alan yöntemler, entelektüel sermayeyi unsur bazında ölçen modellerdeki yöntemler gibi işletmenin bileşenleriyle ilgilenmemektedir. Bileşenlerde gelişen ve değişen hususlar, bu yöntemin kapsamı dışında kalmaktadır. Bu yöntemler ile işletmenin piyasadaki payından yola çıkarak işletmeye atfedilen değer ile işletmenin mevcut bilançosu mukayese edilerek entelektüel sermaye oranı tespit edilmektedir. Aşağıda entelektüel sermayeyi finansal açıdan ölçen modeller yer almaktadır (Karacan, 2007, s. 44).

- Piyasa Değeri ve Defter Değeri Yöntemi
- Yaklaşık Tobin Q Oranı Yöntemi
- Ekonomik Katma Değer Yöntemi
- Hesaplanmış Maddi Olmayan Değer Yöntemi

Bu çalışmanın uygulama bölümünde Piyasa Değeri – Defter Değeri, Yaklaşık Tobin Q Değeri ve Ekonomik Katma Değer yöntemleri kullanılacaktır.

3.5.2.1. Piyasa Değeri (PD) ve Defter Değeri (DD) Yöntemi

Piyasa Değeri – Defter Değeri ile Piyasa Değeri / Defter Değeri yöntemi, entelektüel sermayeyi finansal açıdan ölçen yöntemler arasında en sade olan ve en kolay

uygulanabilen yöntem olarak bilinmektedir. Bu yöntem Stewart ve Luthy tarafından geliştirilen bir yöntemdir (Yereli ve Gerşil, 2005, s. 22; Sarıay ve Özulucan, 2017, s. 293). Stewart'ın bir şeyin değerini anlatmak için yaptığı tanımdan edindiğimiz bilgiler ışığında piyasa değerini, bir firmanın dolaşımda bulunan bütün hisse senetlerine belirli bir tarihte yatırımcıların ödemeye hazır oldukları miktar olarak tanımlamak mümkündür. Bu noktada bir firmanın borsa hisse senetlerine yatırımcılar tarafından verilen önem ve yatırılan tutarlar, o firmanın piyasadaki değerini belirlemektedir. Defter değeri, toplam varlıklardan toplam borçların çıkarılmasıyla hesaplanan öz sermaye olarak nitelendirilmektedir. PD – DD yöntemi ile entelektüel sermaye aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır (Çelikkol, 2008, s. 73-74; Sarıay ve Özulucan, 2017, s. 293);

- Piyasa değeri = Hisse Senedi Fiyatı * Dolaşımda Bulunan Hisse Senedi Sayısı
- Defter Değeri = Toplam Varlıklar – Toplam Borçlar
- Entelektüel Sermaye Değeri = İşletmenin Piyasa Değeri – İşletmenin Defter Değeri

Piyasa Değeri – Defter Değeri yöntemi, uygulanabilirlik açısından kolayca anlaşılabilen ve diğer işletmelerle mevcut işletmeyi karşılaştırabilme olanağı tanıyan avantajlı bir yöntemdir. Ancak kontrol etmemiz güç olan; yasal düzenlemeler, yatırımcıların işletmeden beklentileri, siyasi istikrarsızlıklar, piyasanın dalgalanması, sektörsel problemler gibi iç ve dış etmenlerin meydana getirdiği dezavantajların etkisiyle var olan durumun karmaşıklığını yeteri kadar gösterememektedir. PD / DD oranında, dış etmenlerin veya piyasa dalgalanması gibi durumların getirmiş olduğu problemlerin bir sektördeki firmaların hepsinde neredeyse eşit ölçüde oldukları varsayılarak mevcut durumun karmaşıklığından kaynaklanan sorunlar minimum düzeye indirgenmektedir (Aşıkoğlu ve Aşıkoğlu, 1998, s. 591; Çelikkol, 2008, s. 74-75). PD / DD oranı, piyasa değeri – defter değerinin oransal şekilde ifade edilmiş halidir.

PD-DD ile PD/DD yöntemlerinin uygulamaları, işletmenin kendisini, aynı sektörde olduğu rakip işletmelerle kıyaslama olanağı tanımaktadır. Bu sayede işletmeler, kendi entelektüel sermaye değerlerinde, rakip işletmelere kıyasla bir düşüş durumu fark ettiklerinde, toparlanma, yenilenme gibi iyileştirmeye yönelik adımlar atabilmekte ve bu sayede piyasadaki yerlerini koruyabilmektedirler. Her iki uygulamada da piyasa

değeri ve defter değerlerinin aynı tarihte olmasına dikkat edilerek uygulama yapılması, hatalı sonuçlar elde etmemek için gerekmektedir (Çelikkol, 2008, s. 75). PD -DD ile PD/DD yönteminin sonucu tek başına bir anlam ifade etmemektedir. Sektördeki farklı bir işletmeyle karşılaştırıldığında faydalı olmaktadır.

3.5.2.2. Yaklaşık Tobin Q Oranı Yöntemi

İşletmenin piyasa değerinin, işletme varlıklarının yerine koyma maliyetine bölünmesi ile hesaplanan bu yöntem, James Tobin tarafından geliştirilmiş olup onun adıyla anılmaktadır. Bu yöntemin ilk ortaya çıktığında asıl hedefi, mevcut işletmenin uzun vadedeki değer yaratabilme potansiyelini tespit etmek ve yatırım stratejilerindeki büyümeye yönelik karşılaşılan imkânların yorumlanabilmesine olanak tanımaktır. Zaman içinde ise entelektüel sermayeyi finansal açıdan ölçen modeller arasında yer almıştır. Bu oran, hem işletmenin ayrı ayrı varlıkları için hem de işletmenin bütününe yönelik hesaplamaların yapılmasına imkân vermektedir. Aşağıda bu oran ile entelektüel sermaye değerinin hesaplanış şekline yer verilmiştir (Erkal, 2006, s. 103);

- İşletmenin Piyasa Değeri = Hisse Senedi Fiyatı * Dolaşımda Bulunan Hisse Senedi Sayısı
- Tobin Q Oranı = İşletmenin Piyasa Değeri / İşletme Varlıklarının Yerine Koyma Maliyeti

Bu yöntem sonucunda elde edilen sayı, işletmenin ne kadar entelektüel varlıklarının olduğu veya entelektüel sermayesinin ne durumda olduğu ile ilgili bilgiler vermektedir. Q Oranının 1'den büyük bir sayı çıkması durumu; işletmenin varlıklarının entelektüel sermaye değerinin yüksek olduğunu, bu varlıklar ile kâr ve rekabet etme potansiyelinin sektördeki diğer işletmelere göre daha fazla olduğunu yansıtmaktadır. Q Oranının 1'den küçük olduğu durumlar ise işletmenin entelektüel varlıklara sahip olmadığını, bu varlıkları edinmelerinin gerektiğini, içinde bulundukları sektörün küçülme eğiliminde olduğu veya rekabet yoğun bir şekilde seyrettiğini göstermektedir. Bu bilgiler doğrultusunda; entelektüel sermayenin yüksek olması yani Q oranının yüksek olması için piyasa değerinin işletme varlıklarının yerine koyma maliyetinden daha yüksek olması gerekmektedir. Genellikle entelektüel varlıklara sahip, entelektüel sermayesi yüksek olan işletmelerin, piyasa değeri ile birlikte rekabet etme gücünün, sahip olduğu marka değeri ve imajının da yüksek

olduğu gözlemlenmektedir. Bu oran, kimi araştırmacı ve yazarlara göre piyasa değeri ve defter değeri yönteminden daha güvenilir bir oran olarak değerlendirilmektedir (Çelikkol, 2008, s. 67-69). Bir başka kesime göre ise piyasa değeri ve defter değerindeki oranlarda olduğu gibi dışsal etmenleri önemsememesi, bu oranın eleştirel kısmını oluşturmakta ve Q oranı ile PD-DD ile benzetilmektedir (Erkal, 2006, s. 104).

3.5.2.3. Ekonomik Katma Değer Yöntemi (EVA)

Ekonomik Katma Değer Yöntemi, özellikle değere dayalı yönetim anlayışının işletmeler tarafından benimsendiği 1990'lı yılların başında, işletmenin ekonomik açıdan gerçek değerini belirleyebilmek adına ortaya çıkan bir yöntemdir. Başta sadece finansal performansı belirleyebilmek için kullanılmıştır ve daha sonradan entelektüel sermayeyi ölçen yöntemler arasında yer almıştır (Erkal, 2006, s. 107). Bu yöntem, işletmenin ve işletmedeki birimlerin performansını belirlemeye yönelik bir yöntem olmakla beraber asıl ölçütü, işletmenin bir faaliyetinin, ekonomik açıdan bir hareketliliğe veya büyümeye yönelik bir katkısının olup olmadığıdır (Özevren, 2008, s. 21). Bu bağlamda yöntem, işletmenin hangi biriminin veya faaliyetinin katkısının, etkin veya verimli olduğu doğrultusundaki performansını ölçme noktasında da idarecilere yol gösterici veriler sunmaktadır.

Yatırımcılar ve yöneticilerin doğru karar almasında etkili olan bu yöntem, mevcut işletmenin bünyesine katacağı yatırım ve projelerin ekonomik değerinin, sarf ettiğinden daha çok olması düşüncesini benimsemektedir. Ekonomik katma değer, işletmenin kârı ile sermaye maliyetini göz önünde bulundurarak ekonomik getiriye ölçmeye çalışmaktadır (Altuntaş, 2023, s. 63). Ekonomik Katma Değer (EVA), aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır (Sarıay, 2016, s. 65);

$$EVA = (NFK - DV) - (AOSM * YS)$$

EVA: Ekonomik Katma Değer

NFK: Net Faaliyet Karı

DV: Düzeltilmiş Vergiler

AOSM: Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti

YS: Yatırılan Sermaye (Kaynak Toplamı – Kısa Vadeli Borçlar)_{t-1}

Ekonomik katma değer (EVA) yöntemi sonucunda elde edilen veri, para cinsi şeklinde ifade edilmektedir. Sonucun pozitif olması; işletme yöneticilerinin, hem hissedarların değerini arttırıcı hem de işletmeye ekonomik getirisi yüksek yatırım ve projelere destek verdiğini göstermektedir. Negatif bir sonuç ise işletme yöneticilerinin hissedarların isteği doğrultusunda işletmenin tükettiğinden daha az ekonomik getirisi olan yatırım ve projelere, sermayeden destek verdiğini göstermektedir (Özevren, 2008, s. 21). Bu durum, işletmenin entelektüel sermayesinin de hezeyana uğradığının bir göstergesidir.

3.5.2.4. Hesaplanmış Maddi Olmayan Değer Yönetimi

Entelektüel sermayeyi finansal açıdan ölçen bir diğer yöntem olan hesaplanmış maddi olmayan değer yönetimi, NCI Research adlı bir kuruluştaki yer alan ekip tarafından geliştirilmiştir (Erkal, 2006, s. 105). Bu yöntemin çıkışının temel düşüncesi, neredeyse aynı maddi varlıklara sahip iki işletmeden birinin, finansal açıdan daha iyi durumda olmasının sebebi; iyi durumdaki işletmenin sahip olduğu maddi olmayan varlıklarının yani entelektüel sermayesinin olmasıdır (Arıkboğa, 2003, s. 121). Bu yöntemin diğer yöntemlerden farkı, hem aşamalardan meydana gelmesi hem de işletmenin geçmiş verilerine ihtiyaç duyulmasıdır. Aşağıda bu yöntemin aşamaları verilmiştir (Erkal, 2006, s. 105-106);

1. İşletmenin son üç yılına ait ortalama vergi öncesi kârı hesaplanır.
2. Son üç yıla ait ortalama maddi duran varlıklar hesaplanır.
3. İşletmenin ortalama maddi duran varlık kârlılık oranı hesaplanır. Yani; Son Üç Yıla Ait Vergi Öncesi Kâr / Son Üç Yıla Ait Ortalama Maddi Duran Varlıklar
4. Sektörün ortalama maddi duran varlık kârlılık oranı hesaplanır. İşletmeye ait oran sektör ortalamasının altında seyrediyor ise yöntem uygulanabilirliğini kaybetmektedir.
5. Normal getiri sonucu hesaplanır. Normal Getiri = Sektörün Ortalama Maddi Duran Varlık Kârlılık Oranı*Son Üç Yıla Ait Ortalama Maddi Duran Varlıklar
6. Getiri fazlası hesaplanır. Getiri Fazlası = Son Üç Yıla Ait Vergi Öncesi Kâr – Normal Getiri

7. Son üç yıla ait ortalama kurumlar vergisi oranı hesaplanır.
8. Maddi olmayan varlıklara ait net getiri fazlası hesaplanır. Maddi Olmayan Varlıklara Ait Net Getiri Fazlası = (Getiri Fazlası – (Son Üç Yıla Ait Ortalama Kurumlar Vergisi Oranı * Getiri Fazlası))
9. Ağırlıklı ortalama sermaye maliyeti hesaplanır.
10. Son aşamada ise Maddi Olmayan Varlıklara Ait Net Getiri Fazlası / Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti işlemi ile entelektüel sermaye sonucuna ulaşılır.

Bu aşamalar sonucunda elde edilen veri, işletmenin maddi olmayan varlıklarını ne kadar etkin kullanma potansiyelinin olduğunu göstermektedir. Bu yöntem, başka işletmelerle karşılaştırma yapma olanağı tanımakta ve yatırım kararları kapsamında işletme yöneticilerine kaynaklık etmektedir. Hesaplanmış maddi olmayan değer yöntemi, her ne kadar diğer yöntemlerden daha gerçekçi ve kıyaslama imkânına sahip veriler elde etmemizi sağlasa da diğer yöntemlerden daha karışık ve zaman alıcıdır (Karacan, 2007, s. 53).

3.6. Sağlık İşletmelerinde Entelektüel Sermaye

İşletmelerin son yıllarda, bilginin yaratabileceği değer potansiyelinin farkına vararak bilgi temelli yönetim stratejilerini benimsemeye başlaması, entelektüel sermaye kavramının ön plana çıkmasını sağlamıştır. Entelektüel sermaye, her sektörde olduğu gibi sağlık sektöründe de sağlık işletmeleri tarafından ölçülmeye ve incelenmeye başlanan bir kavram haline gelmiştir. Sağlık işletmeleri, sağlık hizmeti sunan işletmelerdir. Bu yüzden, bu işletmelerde entelektüel sermaye kavramı, daha büyük bir anlam ifade etmektedir.

Sağlık hizmetleri, sağlığın korunması ve geliştirilmesi, hastalıkların teşhis, tedavi ve rehabilitasyonu ile ilgili verilen çabaların tümünü ifade etmektedir (Kavuncubaşı ve Yıldırım, 2015, s. 40). Sağlık hizmetine erişmek, birey için hayati önem taşımasının yanı sıra anayasal bir haktır. Sağlık hizmetinin gerçekleştirilmesinde, kamu sektörünün yanında özel sektöründe büyük bir payı vardır (Altay, 2007, s. 37; Ulucak Köse, 2022, s. 36). Özel sektöründe işin içine girmesiyle birlikte, rekabet ortamının oluşması kaçınılmaz bir hâl almıştır. Bu bağlamda, birey, sağlık hizmeti alacağı işletmeyi tercih ederken karşılaştırma yapmak durumunda kalmaktadır. Sağlık

hizmetinin hatalara karşı toleransının olmaması ve hayati önem taşıması, bireyin tercihini titizlikle yapmasını gerektirmektedir. Sağlık işletmelerinin tercih edilmesi noktasında, entelektüel sermaye etkin bir rol oynamaktadır. Entelektüel sermaye, kurumsal itibar ve imaj, kuruma güven, vasıflı personel bileşenlerini içermektedir. Kurumsal itibarı yüksek, nitelikli sağlık personeline sahip ve güven duyulan bir sağlık işletmesi ise tercih edilme sebebidir. Bu yüzden, piyasa değerini arttırmak isteyen işletmelerin entelektüel sermayelerine yatırım yapmaları, gerek sürekliliği sağlamak gerekse rekabet etme gücü elde etmek için bir zorunluluk haline gelmiştir.

Sağlık işletmeleri, yoğun enerji kullanımı gerektiren işletmeler arasında yer almaktadır. Özellikle hastaneler, kimyasal atık miktarı ve tehlikeli madde atık miktarının yüksek olduğu işletmelerdir. Bu durum ise küresel anlamda negatif sonuçların doğmasına sebep olmaktadır. Fakat bu durumun önüne geçebilmek adına yapılan faaliyetler yetersiz kalmakta ve bilinçli tüketiciler içinde bu durum, olumsuz algılanmaktadır. Tüketiciler tarafından olumsuz algılanan durumlar ise entelektüel sermayenin de olumsuz yönde etkilenmesine neden olmaktadır. Entelektüel sermayesi zayıf olan sağlık işletmeleri, sağlık sektöründeki diğer rakip işletmelerin yanında rekabet etme gücü yüksek olmayan, piyasa değeri, sektördeki ortalama piyasa değerinin altında seyreden işletmelerdir. Bu vaziyet, sürdürülebilirlik muhasebesi kavramının gündeme gelmesine neden olmuştur. Belirlenmiş bir ekonomik sistemin; çevresel ve sosyal etmenlerden kaynaklanan ekonomik durumları, ekolojik ve toplumsal etkileri ile sosyal, çevresel ve ekonomik uzantılarının etkileşimlerini kaydetmek, tetkik etmek ve değerlendirerek rapor haline gelmeyi ifade eden muhasebe, sürdürülebilirlik muhasebesidir. Bu kavramlar ile tüketicilerinde hassas olduğu konulara titizlikle yaklaşılmakta ve kurumsal itibar ve imajın artırılması sağlanmaktadır (Şenol ve Kaya, 2021, s. 75-77). Yani sürdürülebilir muhasebede entelektüel sermayeyi temel almakta ve işletmenin devamlılığı için hayati önem taşımaktadır.

Sağlık işletmelerinin en önemli rekabet üstünlüğü elde etme ve müşteri potansiyeli sağlama unsuru, entelektüel sermayeleridir. Entelektüel sermaye, sağlık işletmelerinde sürdürülebilirlik muhasebesinin yanında işletmelerin performansına da katkı sağlamaktadır. Entelektüel varlıklar içerisinde yer alan çalışanlar ve müşteriler, entelektüel sermayenin sağladığı başarının temelini oluşturmaktadırlar. Bundan dolayı sağlık idarecileri, özellikle insanı merkez alan hastane gibi sağlık işletmelerinde,

entelektüel sermayenin bileşenleri olan, insan sermayesi ile müşteri sermayesine yönelik stratejiler geliştirmeli ve bu alana yatırım yapmalıdır. Bilgi ve deneyim aktarımlarını doğru bir şekilde gerçekleştirebilmek için yöneticiler, çalışanları birtakım eğitim programlarına tabi tutmalı, kurum kültürünün korunması ve geliştirilmesi için ise gerekli adımları atmalıdırlar. Sağlık işletmesinin, iç ve dış çevresindeki gelişen ve değişen olgulara uyum sağlayabilmek, hem işletmenin entelektüel sermayesinin arttırılması hem de devamlılığının sağlanabilmesi için gereklidir (Karahüseyinoğlu, 2021, s. 39-40). Diğer sektörlerde olduğu gibi sağlık sektöründe de yaşanan gelişmeler takip edilmeli ve bu gelişmeler kapsamında işletme stratejileri gözden geçirilmelidir. Gelişim ve değişimlerin gerisinde kalan işletmeler, zayıf işletmeler olarak nitelendirilmekte ve kendini geliştiremediği için entelektüel sermayeye işaret eden piyasa değeri bazında da rakiplerinden altta kalmaktadır. Bu durum, büyüemeyen, belirli müşteri standartlarına ve kapasitesine ulaşamamış, rekabet etme gücü olmayan, zaman içerisinde kendi kendini imha edecek işletmelere işaret etmektedir.

3.6.1. Sağlık Sektöründe Entelektüel Sermayenin İzlenmesinin Zorlukları

- Entelektüel sermaye, maddi olmayan varlıklar üzerinden değerlendirildiği için belli bir finansal çıktısının ortaya konulamaması,
- Muhasebe kayıtlarında bu sermayeye yer verilememesi,
- Entelektüel sermaye bileşenlerinin soyut varlıklardan meydana gelmesi ve dolayısıyla bu sermayenin sisteme entegre edilmesinde problemler ortaya çıkması,
- İşgücünün belirli kalıplarla ölçülememesi nedeniyle kontrol altında tutulamaması ve meydana gelen işgücü istikrarsızlığı,
- Sağlık sisteminin karmaşık bir yapıda olmasından doğan karşılaşılan zorluklar,
- İdari ve klinik veri tabanlarının sistem içi gelişmeyi destekleyici veri tabanlarının yetersiz olması (Gökmen Güleç, 2023, s. 39; Örsal, 2023, s. 131-133).

3.6.2. Sağlık İşletmelerinde İnsan Sermayesi

İşletmede çalışan personelin, bilgi, fikir, beceri, deneyim, yetenek gibi yetkinliklerinden meydana gelen insan sermayesi kavramı, sağlık işletmelerinde farklı

sektörlerde yer alan diğer işletmelere göre çok daha önemli bir yere sahiptir. Sağlık hizmeti sunulurken herhangi bir hata, insan hayatına mal olabilme riski taşıdığından bu sektörde hatalara karşı tolerans yoktur. Bu yüzden, personelin vasıflı kişilerden oluşması gerekmektedir. Bu kişilerin de sahip oldukları yetkinliklerini doğru yerde, doğru zamanda kullanabilme becerisi taşımaları ve sahip oldukları bilgi birikimlerinin doğru şekilde aktarımının yapılması gerekmektedir. Sağlık işletmelerinde, nitelikli personelin var olmasının gerekliliği, işletmelerdeki entelektüel sermayenin önemine de işaret etmektedir (Karahüseyinoğlu, 2021, s. 37). Bu doğrultuda sağlık işletmelerinin, emeğin yoğun olduğu sektör içerisinde yer aldığı ve bu kapsamda insan merkezli bir yapıdan meydana geldiği unutulmamalıdır. Sağlık işletmelerinde, sağlık idarecileri tarafından insan sermayesine yapılacak olan yatırımın veya iyileştirilmesine destek olacak stratejilerin geliştirilmesi, entelektüel sermaye değerinin artmasına katkı sağlayacaktır. Özellikle insan sermayesine yapılan yatırımlar sağlık işletmelerinde, defter değerinin üzerinde piyasa değeri sağlamak adına önemli bir taktiktir.

3.6.3. Sağlık İşletmelerinde Yapısal Sermaye

Sağlık sektöründeki yasal değişiklikler, sağlık işletmeleri üzerinde bir otoriteye sahiptir. Her ülke, kendine özgü yasalar çerçevesinde hareket ettiğinden, sağlık sektöründeki yasal değişiklikler her ulus açısından aynı çizgide yer almamaktadır (Akgün ve Günay, 2021, s. 339). Yapısal sermaye içerisinde yer alan ve kontrol edilemez olan yasal değişikliklerin yanında birde hastanelerin karmaşık yapıda olması özelliği, bu sermayeyi kontrol altında tutmayı güçleştirmekte fakat ölçülmesini de gerekli kılmaktadır. Diğer sektörlerde önemli bir paya sahip olan yapısal sermaye, sağlık sektöründe insan sermayesi ve ilişkisel (müşteri) sermayeden daha sonra gelmektedir. Çünkü sağlık işletmeleri, insan ve müşteri faktörlerinden beslenmektedir. Sağlık işletmelerinde yapısal sermaye, entelektüel sermayenin diğer bileşenlerinden daha az paya sahiptir.

3.6.4. Sağlık İşletmelerinde Müşteri (İlişkisel) Sermayesi

Sağlık işletmelerinde müşteri sermayesinin içerisindeki iç müşteriler; çalışanlar ve sağlık işletmesi ile doğal ilişkisi bulunan birey veya kurumları kapsarken dış

müşteriler; sağlık hizmetinden doğrudan veya dolaylı bir şekilde faydalanan birey ve kurumları kapsamaktadır. Sağlık işletmeleri, hizmet sektörü içerisinde yer almaktadır. Bu işletmelerde hizmet verilen ve müşterilerin büyük bir kısmını oluşturan hastalar, hassas bir yapıdadır. Dolayısıyla verilen hizmetin, hastayı tatmin edecek düzeyde olması önemlidir. Sağlık işletmelerinde sunulan hizmet, hayati değer taşıdığından dolayı kaliteli ve titiz bir şekilde sunulması gerekmektedir.

Bir hizmetin üretilmesindeki amaç, edilen talep miktarı ile doğru orantılıdır. Müşteriler, verilen hizmetten ne kadar memnun kalırsa o kadar talep miktarı artar. Sağlık hizmetlerinin kendine has özelliklerinden dolayı, ne zaman, ne kadar talep edileceğini öngörmek mümkün değildir. Müşterilerin verilen hizmeti kaliteli bulduğu, memnun olduğu ve çevresine de önerdiği sağlık işletmelerinin entelektüel sermayesi de artar. Bu durum ise işletmenin pazar payının büyümesine, rekabet etme gücünün ve piyasa değerinin artmasına neden olur. Bu bağlamda, özellikle sağlık işletmelerinde, entelektüel sermayenin unsurlarından olan insan sermayesi ile müşteri (ilişkisel) sermayesi, yapısal sermayeye göre daha önemli bir konumda yer almaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM VE BULGULAR

4.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu başlık, hedeflenen amaca ulaşabilmek adına izlenen yol, araştırmanın modeli, uygulama bölümü için ulaşılan veriler ve bu verilerin kullanımı, araştırmanın kısıtları gibi genel bilgileri içermektedir. Bu çalışmanın ortaya çıkarılma sürecindeki ilk adım, araştırmanın amacının belirlenerek hipotezlerin ortaya konulmasıdır. Bu adımı ise verilerin toplanması, hangi ölçüm yöntemlerinin kullanılacağına belirlenmesi, belirlenen ölçüm yöntemlerinin kullanılarak ortaya çıkan sonuçların değerlendirilmesi adımları izlemektedir. Bu çalışma kapsamında, entelektüel sermayeyi finansal açıdan ölçen modeller üzerinde durulmaktadır. Çalışmada, beş sağlık işletmesinin 2019-2023 yılları arasındaki entelektüel sermaye değerleri, Ekonomik Katma Değer Yöntemi (EVA), Yaklaşık Tobin Q Oranı Yöntemi ve Piyasa Değeri-Defter Değeri yöntemi ile hesaplanmıştır. Ortaya çıkan entelektüel sermaye göstergelerinin, finansal performans göstergelerine (ROA ve ROE) etkileri, regresyon analizi aracılığıyla incelenerek elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Regresyon analizi yapabilmek için SPSS programından faydalanılmıştır. Bu çalışmanın oluşturulmasında kullanılan verilere ise BİST ve KAP aracılığı ile ulaşılmıştır.

4.1.1. Araştırmanın Modeli

Bir işletmenin finansal durumu hakkındaki doğru bilgilere, muhasebe verilerindeki finansal tablolara bakarak ulaşmak pek mümkün değildir. Bu durumun mümkün olmasını engelleyen en önemli unsur ise o işletmenin entelektüel sermaye değeridir. Bu değere, finansal tablolarda yer verilmemektedir. Dolayısıyla, işletmenin gerçek bilgilerine erişmek isteyen yatırımcılar, ortaklar gibi kullanıcıların söz konusu

işletmenin entelektüel sermaye değerlerini göz önünde bulundurması ve buna bağlı bir değerlendirmeye tabi tutması gerekmektedir.

Entelektüel sermaye, sağlık işletmelerinde diğer işletmelere göre daha büyük bir önem teşkil etmektedir. Sağlık işletmelerinde insan hayatının söz konusu olması, finansal tablolardaki sayılardan ziyade vasıflı sağlık personeli, kaliteli bir hizmet gibi kavramları ve çok daha fazlasını içeren entelektüel sermayenin ön plana çıkmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda, entelektüel sermaye kavramının yaygınlaştırılarak muhasebe sistemlerinde yer alması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Özellikle sağlık alanında, bu kavramın varlığının yaygınlaştırılması adına literatürdeki çalışmaların da artması gerekmektedir.

Entelektüel sermayeyi belirleyebilmek ancak ölçölmesiyle mümkün olabilmektedir. Entelektüel sermayeyi gerek unsur bazında gerekse finansal açıdan ölçen pek çok yöntem bulunmaktadır. Bu çalışmanın uygulama bölümünde, entelektüel sermayeyi finansal açıdan ölçen yöntemlerden Piyasa Değeri- Defter Değeri Yöntemi, Yaklaşık Tobin Q Oranı Yöntemi ve Ekonomik Katma Değer Yöntemi (EVA) kullanılmıştır. Bu yöntemler ile BİST'e kayıtlı beş sağlık işletmesinin entelektüel sermaye göstergeleri ve finansal göstergeleri (ROA ve ROE) hesaplanmıştır. Bu hesaplamalar sonucunda ise entelektüel sermaye göstergelerinin finansal göstergeler üzerindeki etkisinin incelenmesi adına regresyon analizi yapılmış ve sonucu raporlanmıştır.

Araştırmada regresyon analizi yapılırken, bağımlı değişken olarak ROA (Aktif Kârlılığı) ve ROE (Özsermaye Kârlılığı) kullanılmıştır. Literatür incelendiğinde, performans göstergelerine ilişkin yapılmış olan çalışmaların çoğunda özsermaye kârlılığı (ROE) ile aktif kârlılığın (ROA) kullanıldığı görölmüştür (Gider, 2011; İskenderoğlu vd., 2012; Meder Çakır ve Küçükkaplan, 2012; Karadeniz ve Koşan, 2017; Güngör Tanç ve Erciyes Eravcu, 2021; Işıkçelik vd., 2021; Arı, 2023).

ROA yani aktif kârlılık; net kâr/ aktif toplam formölü ile hesaplanmaktadır (Peterson, 1994; Karadeniz ve İskenderoğlu, 2011, s. 69). ROE yani özsermaye karlılığını hesaplamak için ise net kâr / Özsermaye formölü kullanılmaktadır (Osteryoung vd., 1997; Sanalan Bilici, 2019, s. 43). Bu hesaplamaları yapmak için gereken veriler Kamu Aydınlatma Platformundan elde edilmiştir.

4.1.2. Araştırmanın Verisi

Bu araştırmanın uygulama bölümünde kullanılmak üzere BİST'te yer alan ve Türkiye'de faaliyet gösteren beş sağlık işletmesine yer verilmiştir. Bu çalışmada sağlık işletmelerinin ele alınmasından anlaşılabileceği üzere sağlık sektörü baz alınmıştır. Sağlık sektöründe yer alan pek çok işletme bulunmaktadır. Seçilen beş sağlık işletmesi tesadüfi örneklem seçme yöntemi ile seçilmiş olup bu işletmelerin 2019-2023 yılları arasındaki KAP'tan elde edilen verileri kullanılmıştır. Bu işletmelerin BİST'te ifade edilen kodları ve isimlerinin bulunduğu liste aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 1. BİST'te Yer Alan Sağlık İşletmelerinin İsimleri ve Kodları

İşletme Kodu	İşletme Adı
LKMNH	Lokman Hekim A.Ş.
DEVA	Deva Holding A.Ş.
SELEC	EİS Eczacıbaşı A.Ş.
MPARK	Selçuk Ecza Deposu A.Ş.
ECILC	MLP Sağlık Hizmetleri A.Ş.

Kaynak: <http://www.kap.gov.tr>.

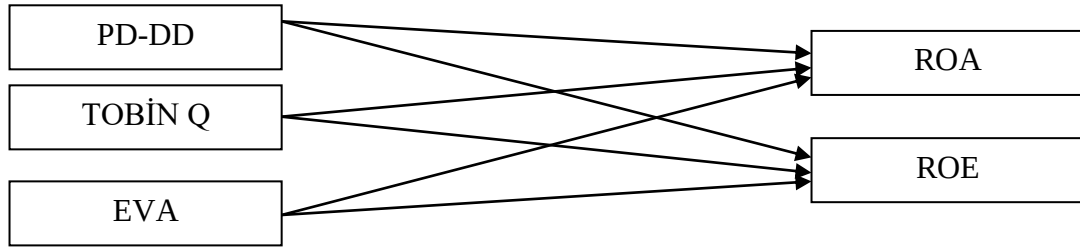
Tabloda yer alan sağlık işletmelerinin hisse senetlerinin BİST'te yer alması ve verilerini KAP aracılığı ile paylaşması sebebiyle, gerekli olan bilgilere internet üzerinden erişilmiştir.

Tablo 2'de bağımlı değişkenlerin (ROA, ROE) ve bağımsız değişkenlerin (PD-DD, Tobin Q ve EVA) hesaplama şekillerine yer verilmiştir.

Tablo 2. Bağımlı Değişkenlerin ve Bağımsız Değişkenlerin Hesaplama Şekilleri

Bağımlı Değişkenler	Hesaplama Şekli
Varlık Kârlılığı (ROA)	Net Kâr / Varlık Toplamı
Özsermaye Kârlılığı (ROE)	Net Kâr / Özsermaye
Bağımsız Değişkenler	Hesaplama Şekli
PD - DD	Piyasa Değeri - Defter Değeri
Tobin Q Değeri	(PD + (KVYK+UVYK-Dönen Varlıklar)) - Aktif Toplam
EVA	(Net Faaliyet Kârı - Düzeltilmiş Vergiler) - (AOSM*YS)

Bağımlı ve bağımsız değişkenler ile entelektüel sermayenin finansal performansa etkisini ortaya koymak adına oluşturulan modeller, Şekil 1'deki gibi düzenlenebilir.

Şekil 1. Entelektüel Sermayenin Finansal Performansa Etkisine Yönelik Oluşturulan Model

Şekil 1’e göre sağlık işletmelerinin, entelektüel sermayelerinin finansal performansa etkisini incelemek adına iki farklı model oluşturulmuştur. Oluşturulan regresyon modellerine aşağıda yer verilmiştir.

$$ROA_{it} = \beta_{0it} + \beta_1 PD-DD_{it} + \beta_2 EVA_{it} + \beta_3 Tobin Q_{it} \quad \textbf{(Model 1)}$$

$$ROE_{it} = \beta_{0it} + \beta_1 PD-DD_{it} + \beta_2 EVA_{it} + \beta_3 Tobin Q_{it} \quad \textbf{(Model 2)}$$

Regresyon analizi için oluşturulan modellerde, bağımlı değişken olarak ROA (aktif kârlılık) ve ROE (öz sermaye kârlılığı) kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler ise PD-DD, EVA ve Yaklaşık Tobin Q Oranıdır. Model 1 ve model 2’de yer alan i harfi işletmeleri, t harfi ise dönemleri sembolize etmektedir.

4.1.3. Araştırmanın Kısıtları ve Varsayımları

Bu çalışma sağlık işletmelerinin 2019-2023 yılları arasındaki verilerinden faydalanılarak oluşturulmuştur. 2020 yılında dünya genelinde yaşanan pandemi, işletmelerin hisse senetlerinde, piyasa değerlerinde geçici dalgalanmalara neden olmuştur. Bu durumun en çok sağlık sektörünü etkilemesi ve uygulama bölümünde kullanılan beş işletmenin sağlık sektöründe yer almasından dolayı bu olaydan, kullanılan bütün sağlık işletmelerinin aynı ölçülerde etkilere maruz kaldığı varsayılmaktadır.

Uygulama bölümünde kullanılan, Ekonomik Katma Değer (EVA) yönteminin hesaplanması aşamaları arasında yer alan ağırlıklı ortalama sermaye maliyetinin hesaplanması, çalışmanın diğer bir sınırını oluşturmaktadır. Çünkü ağırlıklı ortalama sermaye maliyetinin hesaplanması için gereken borçlanma maliyetlerine ilişkin

verilere ulaşmak mümkün değildir. Bu yüzden borçlanma maliyeti için bankaların merkez bankalarına bildirdikleri ticari kredi faiz oranları dikkate alınmaktadır (Önal ve Karadeniz, 2004, s. 152; Yılgör, 2005, s. 228; Akyüz, 2013, s. 344; Sarıay, 2016, s. 124).

Tobin Q Oranı Yönteminin hesaplanmasında kullanılan, varlıkların yerine koyma maliyetinin ortaya konulabilmesi için söz konusu işletmelerinin içine dair çok fazla bilgiye ihtiyaç vardır. Dolayısıyla bu çalışmada Yaklaşık Tobin Q Oranı Yöntemi kullanılmıştır.

Öz sermaye maliyetlerinin hesaplamalarında risksiz faiz oranı olarak Merkez Bankası tarafından ihale yöntemi ile satılan bono, tahvil, basit faiz oranlarının ortalaması kullanılmıştır (Sarıay, 2016, s. 125).

4.2. Bulgular ve Bulguların Tartışılması

Bu kısımda, BİST’te faaliyet halinde olan beş sağlık işletmesinin 2019, 2020, 2021, 2022, 2023 yıllarına ait entelektüel sermaye değerleri, Piyasa Değeri- Defter Değeri, Yaklaşık Tobin Q Oranı ve Ekonomik Katma Değer Yöntemlerine göre hesaplanmıştır. Finansal performansı hesaplayabilmek için Özsermaye kârlılığı (ROE) ve aktif kârlılık (ROA) göstergeleri kullanılmıştır. Elde edilen veriler ışığında entelektüel sermayenin finansal performans üzerindeki etkisini belirleyebilmek için regresyon analizi yapılmıştır. Son olarak elde edilen bulgular değerlendirilerek yorumlanmıştır.

4.2.1. Piyasa Değeri - Defter Değeri Yöntemi ile İşletmelerin Entelektüel Sermaye Değerlerinin Hesaplanması

Bir işletmenin piyasadaki değeri, o işletmenin borsada yer alan hisse senetleri için yatırımcıların ödemeye hazır oldukları tutar şeklinde tanımlanabilir. İşletmenin toplam varlıklarından, toplam borçlarının çıkarılması ise o işletmenin defter değerine ulaşılmasını sağlamaktadır.

a) Lokman Hekim A.Ş.'nin 2019, 2020, 2021, 2022, 2023 yıllarına ilişkin piyasa değeri – defter değeri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 3. Lokman Hekim A.Ş.'nin Yıllara Göre Piyasa Değeri – Defter Değerleri

	2019	2020	2021	2022	2023
Ortalama Hisse Fiyatları	2,63	5,20	10,41	18,24	32,95
Ödenmiş Sermaye	24.000.000	24.000.000	36.000.000	36.000.000	36.000.000
Piyasa Değeri	63.124.800	124.682.400	374.691.600	656.611.200	1.186.027.200
Öz Sermaye (Defter Değeri)	94.183.749	129.945.395	221.194.656	332.459.671	1.327.634.370
Piyasa Defteri - Defter Değeri	-31.058.949	-5.262.995	153.496.944	324.151.529	-141.607.170
Piyasa Değeri / Defter Değeri	0,67	0,95	1,69	1,97	0,89

Tablo 3'e göre, Lokman Hekim A.Ş.'nin piyasa değeri – defter değeri yöntemi incelendiğinde, piyasa değerinin, ortalama hisse fiyatlarının ve öz sermayenin yıllara göre istikrarlı bir artış izlediği görülmektedir. 2019, 2020 ve 2023 yıllarında işletmenin sermaye artırımına gitmesi sebebiyle defter değerinin piyasa değeri üzerinde seyrettiğini söylemek mümkündür. Bu yıllarda entelektüel sermaye değerinin negatif çıkmasının sebebi ise sermaye artırımına bağlı defter değerinde meydana gelen artışa oranla piyasa değerinin yetersiz kalması olarak açıklanabilmektedir. Tablo 3'e göre entelektüel sermayenin en fazla olduğu yıl 2022'dir. Bunun sebebi ise defter değerinin, piyasa değerinin altında seyretmesidir.

b) Deva Holding A.Ş.'nin 2019, 2020, 2021, 2022, 2023 yıllarına ilişkin piyasa değeri – defter değeri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 4. Deva Holding A.Ş.'nin Yıllara Göre Piyasa Değeri – Defter Değerleri

	2019	2020	2021	2022	2023
Ortalama Hisse Fiyatları	5,53	17,01	26,77	36,95	62,54
Ödenmiş Sermaye	200.019.288	200.019.288	200.019.288	200.019.288	200.019.288
Piyasa Değeri	1.105.166.571	3.403.948.245	5.354.733.228	7.392.052.820	12.509.766.325
Öz Sermaye (Defter Değeri)	1.030.842.089	1.634.382.554	2.727.776.845	3.936.823.980	14.783.087.735
Piyasa Defteri - Defter Değeri	74.324.482	1.769.565.691	2.626.956.383	3.455.228.840	-2.273.321.409
Piyasa Değeri / Defter Değeri	1,07	2,08	1,96	1,87	0,84

Deva Holding A.Ş.'nin entelektüel sermaye değerlerinin hesaplandığı tablo 4 incelendiğinde, 2023 yılı (-2.273.321.409) dışındaki diğer yıllarda entelektüel

sermayenin pozitif olduğu görülmektedir. Piyasa değeri, yıllara göre istikrarlı bir şekilde artmış ve defter değerini 2019, 2020, 2021, 2022 yıllarında karşılamıştır. 2023 yılının, en yüksek defter değerine sahip yıl olduğu görülmektedir. Bu durum, 2023 yılında, işletmenin güttüğü politikalar kapsamında yapılan sermaye artırımının piyasa değeri tarafından karşılanmakta yetersiz kaldığını ve dolayısıyla entelektüel sermayenin negatif çıktığını göstermektedir. Entelektüel sermayenin en yüksek olduğu yıl 2022 (3.455.228.840) yılıdır.

c) Selçuk Ecza Deposu A.Ş.'nin 2019, 2020, 2021, 2022, 2023 yıllarına ilişkin piyasa değeri – defter değeri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 5. Selçuk Ecza Deposu A.Ş.'nin Yıllara Göre Piyasa Değeri – Defter Değerleri

	2019	2020	2021	2022	2023
Ortalama Hisse Fiyatları	4,15	8,2033	9,65	17,94	45,20
Ödenmiş Sermaye	621.000.000	621.000.000	621.000.000	621.000.000	621.000.000
Piyasa Değeri	2.575.349.100	5.094.249.300	5.992.650.000	11.137.945.500	28.068.516.900
Öz Sermaye (Defter Değeri)	3.090.750.651	3.567.525.883	4.366.573.655	6.375.549.673	15.061.965.960
Piyasa Defteri - Defter Değeri	-515.401.551	1.526.723.417	1.626.076.345	4.762.395.827	13.006.550.940
Piyasa Değeri / Defter Değeri	0,83	1,42	1,37	1,74	1,86

Tablo 5 incelendiğinde, 2019 yılının entelektüel sermaye değerinin negatif olduğu ve bu yıldan sonraki değerlerin pozitif olmakla birlikte yıllara göre artarak devam ettiği görülmektedir. En yüksek entelektüel sermaye değerinin olduğu yıl, 2023 (13.006.550.940) yılıdır. 2023 yılındaki bu değer diğer yıllardan çok daha yüksek bir değer olduğu gözlemlenmiştir. Bu yıl, hisse fiyatının, beş yıl arasındaki en yüksek fiyata sahip olmasından kaynaklı piyasa değerinin de tavan olduğu bir yıldır. Dolayısıyla defter değerini de karşılayan piyasa değeri ile entelektüel sermaye de yüksek bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır.

d) MLP Sağlık Hizmetleri A.Ş.'nin 2019, 2020, 2021, 2022, 2023 yıllarına ilişkin piyasa değeri – defter değeri tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 6. MLP Sağlık Hizmetleri A.Ş.’nin Yıllara Göre Piyasa Değeri – Defter Değerleri

	2019	2020	2021	2022	2023
Ortalama Hisse Fiyatları	12,88	17,01	25,25	44,65	103,59
Ödenmiş Sermaye	208.037	208.037	208.037	208.037	208.037
Piyasa Değeri	2.680.182	3.540.373	5.253.017	9.289.351	21.551.458
Öz Sermaye (Defter Değeri)	238.405	348.857	669.197	1.806.995	12.892.323
Piyasa Defteri - Defter Değeri	2.441.777	3.191.516	4.583.820	7.482.356	8.659.135
Piyasa Değeri / Defter Değeri	11,24	10,14	7,84	5,14	1,67

Tablo 6 incelendiğinde, MLP Sağlık Hizmetleri A.Ş.’nin entelektüel sermaye değerlerinin tüm yıllarda pozitif olduğu görülmektedir. Tüm yıllarda, piyasa değeri defter değerinin çok üzerinde gerçekleşmiştir. Entelektüel sermaye değerinin en yüksek olduğu yıl ise 2023 (8.659.135)’tür. Dolayısıyla, hisse fiyatı ile piyasa değerinin de en yüksek olduğu yıl, bu yıldır. En az entelektüel sermaye değerinin olduğu yıl ise 2019 (2.441.777)’dur. Genel tabloya bakıldığında, işletmenin, her yıl bir önceki yıldan daha fazla entelektüel sermayeye sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, MLP Sağlık Hizmetleri A.Ş.’nin düzenli olarak entelektüel sermayesine yatırım yaptığının bir göstergesidir.

e) EİS Eczacıbaşı İlaç A.Ş.’nin 2019, 2020, 2021, 2022, 2023 yıllarına ilişkin piyasa değeri – defter değeri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 7. EİS Eczacıbaşı İlaç A.Ş.’nin Yıllara Göre Piyasa Değeri – Defter Değerleri

	2019	2020	2021	2022	2023
Ortalama Hisse Fiyatları	2,47	5,23	6,27	13,95	38,48
Ödenmiş Sermaye	685.260	685.260	685.260	685.260	685.260
Piyasa Değeri	1.694.236	3.581.374	4.295.346	9.558.006	26.371.098
Öz Sermaye (Defter Değeri)	4.277.258	5.282.308	9.032.329	18.753.668	34.846.958
Piyasa Defteri - Defter Değeri	-2.583.021	-1.700.933	-4.736.982	-9.195.661	-8.475.859
Piyasa Değeri / Defter Değeri	0,39	0,67	0,47	0,50	0,75

Tablo 7 incelendiğinde, EİS Eczacıbaşı İlaç A.Ş.’nin piyasa değeri – defter değeri yöntemine göre tüm yıllardaki entelektüel sermaye değerinin negatif olduğu görülmektedir. Her ne kadar piyasa değerinde yıllara göre düzenli bir artış yaşansa da bu durum, defter değerini karşılamada yetersiz kalmıştır. Entelektüel sermaye oranları incelendiğinde ise tüm yıllarda oranların 1’in altında olduğu görülmektedir.

Entelektüel sermaye değerinin, pozitif en yakın olduğu yıl 2020'dir. Bu tablodan işletmenin entelektüel sermayeye yeterince yatırım yapmadığı veya maddi olmayan varlıkların, işletmeye bir katkısının olmadığı sonucuna ulaşmak mümkündür.

Tablo 8'de sağlık işletmelerinin, 2019, 2020, 2021, 2022 ve 2023 yıllarına ait piyasa değeri – defter değeri yöntemine göre hesaplanmış entelektüel sermaye değerlerinin genel görünümüne yer verilmiştir.

Tablo 8. Sağlık İşletmelerinin Yıllara Göre Piyasa Değeri – Defter Değerleri

	2019	2020	2021	2022	2023
LKMNH	-31.058.949	-5.262.995	153.496.944	324.151.529	-141.607.170
DEVA	74.324.482	1.769.565.691	2.626.956.383	3.455.228.841	-2.273.321.409
SELEC	-5.154.01.551	1.526.723.417	1.626.076.345	4.762.395.827	13.006.550.940
MPARK	2.441.777	3.191.516	4.583.820	7.482.356	8.659.135
ECILC	-2.583.021	-1.700.933	-4.736.982	-9.195.661	-8.475.859

Sağlık işletmelerinin piyasa değeri – defter değeri yöntemine göre hesaplanmış entelektüel sermaye değerlerini içeren genel tablo incelendiğinde, EİS Eczacıbaşı İlaç A.Ş.'nin tüm yıllarındaki entelektüel sermaye değerlerinin negatif olduğu yani maddi olmayan varlıklarından faydalanamadığı, MLP Sağlık Hizmetleri A.Ş.'nin ise tüm değerlerinin pozitif olduğu görülmektedir. MLP Sağlık Hizmetleri, tüm yıllarda maddi olmayan varlıklarını, doğru ve etkin bir şekilde kullanabilen tek işletme olmuştur. 2021 ve 2022 yıllarında EİS Eczacıbaşı İlaç A.Ş.'nin dışındaki diğer tüm sağlık işletmelerinin entelektüel sermaye ürettiği gözlemlenmektedir. Selçuk Ecza Deposu A.Ş.'nin 2019 yılı dışında, Deva Holding A.Ş.'nin ise 2023 yılı dışında her yıl entelektüel sermaye ürettiği görülmüştür. En fazla entelektüel sermayenin üretilmediği yıl ise 3 işletme ile 2019 (LKMNH, SELEC, ECILC) ve 2023 (LKMNH, DEVA, ECILC) yıllarıdır.

4.2.2. Yaklaşık Tobin Q Değer Yöntemi ile Entelektüel Sermaye Değerlerinin Hesaplanması

Bu kısımda, beş sağlık işletmesinin entelektüel sermaye değerleri, Yaklaşık Tobin Q Değer Yöntemine göre hesaplanmış ve bu hesaplamalara ait tablolar sunulmuştur. Bu yönteme göre işletmenin entelektüel sermayeye sahip olduğunu söyleyebilmek için elde edilen Yaklaşık Tobin Q Oranlarının 1' den büyük olması gerekmektedir. Bu

durum ise piyasa değerinin, yerine koyma maliyetinden yüksek olması gerektiğini ifade etmektedir. Yaklaşık Tobin Q Oranın 1’den küçük olması durumu, işletmenin maddi olmayan varlıklarına yatırım yapmadığının veya başka bir deyişle, işletmenin entelektüel sermayeye sahip olmadığının bir göstergesidir.

a) Lokman Hekim A.ř.’nin 2019, 2020, 2021, 2022 ve 2023 Yıllarına İlişkin Yaklaşık Tobin Q Değerleri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 9. Lokman Hekim A.ř.’nin Yıllara Göre Yaklaşık Tobin Q Değerleri

	2019	2020	2021	2022	2023
Dönen Varlıklar	117.636.235	108.330.423	122.749.051	285.909.779	311.161.737
Kısa Vadeli Borçlar	148.818.524	146.243.373	163.051.187	382.475.518	648.062.485
Uzun Vadeli Borçlar	129.851.166	113.497.546	92.702.356	251.290.954	311.161.737
Ödenmiş Sermaye	24.000.000	24.000.000	36.000.000	36.000.000	36.000.000
Ortalama Hisse Fiyatları	2,63	5,20	10,41	18,24	32,95
Piyasa Değeri	63.124.800	124.682.400	374.691.600	656.611.200	1.186.027.200
Borçlar-Dönen Varlıklar	161.033.455	151.410.496	133.004.492	347.856.693	648.062.485
Aktif Toplam	372.853.439	389.686.314	476.948.199	966.226.143	2.286.858.592
Yaklaşık Tobin Q Oranları	0,60	0,70	1,06	1,03	0,80
Yaklaşık Tobin Q Değerleri	-148.695.184	-113.593.418	30.747.893	38.241.750	-452.768.907

Tablo 9 incelendiğinde, Lokman Hekim A.ř.’nin 2019, 2020 ve 2023 yıllarındaki Tobin Q Oranlarının 1’den küçük olması sebebiyle entelektüel sermayeye sahip olmadığı görülmektedir. 2021 ve 2022 yıllarında ise oranların 1’den büyük olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum, bu yıllarda işletmenin entelektüel sermayeye sahip olduğunu, başka bir deyişle işletmenin, maddi olmayan varlıklarının işletmeye katkı sağladığını göstermektedir.

Yaklaşık Tobin Q Değerinin hesaplanabilmesi için öncelikle denmiş sermaye ile hisse fiyatının çarpılması sonucu piyasa değerinin elde edilmesi ve tüm borçlardan dönen varlıkların çıkarılması gerekmektedir. Bu işlemlerden sonra, piyasa değeri ile tüm borçlardan dönen varlıkların çıkarılması ile elde edilen değer toplanarak aktif toplama bölünür ve Yaklaşık Tobin Q Değerine ulaşılır.

b) Deva Holding A.ř.’nin 2019, 2020, 2021, 2022 ve 2023 Yıllarına İlişkin Yaklaşık Tobin Q Değerleri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 10. Deva Holding A.Ş.’nin Yıllara Göre Yaklaşık Tobin Q Değerleri

	2019	2020	2021	2022	2023
Dönen Varlıklar	1.241.271.141	1.949.037.953	3.367.927.882	5.464.758.250	11.513.862.306
Kısa Vadeli Borçlar	670.474.995	987.419.630	1.632.487.265	4.023.286.288	6.916.160.965
Uzun Vadeli Borçlar	418.185.380	466.113.319	719.667.767	664.190.412	744.724.725
Ödenmiş Sermaye	200.019.288	200.019.288	200.019.288	200.019.288	200.019.288
Ortalama Hisse Fiyatları	5,53	17,0181	26,77	36,9567	62,54
Piyasa Değeri	1.105.166.572	3.403.948.245	5.354.733.228	7.392.052.821	12.509.766.326
Borçlar-Dönen Varlıklar	-152.610.766	-495.505.004	-1015772850	-777.281.550	-3.852.976.616
Aktif Toplam	2.119.502.464	3.087.915.503	5.079.931.877	8.624.300.680	22.443.973.425
Tobin Q Oranları	0,44	0,94	0,85	0,76	0,38
Tobin Q Değerleri	-1.166.946.658	-179.472.261	-740.971.498	-2.009.529.409	-13.787.183.715

Deva Holding A.Ş., Yaklaşık Tobin Q Oranı kapsamında değerlendirildiğinde, tüm yıllar için oranların 1’in altında kaldığı gözlemlenmektedir. Bu durum ise Deva Holding A.Ş.’nin entelektüel sermayeye sahip olmadığını göstermektedir. Borçların, dönen varlıklardan fazla olması ve piyasa değeri ile birlikte aktif toplam tutarına erişmekte yetersiz kalması durumu, entelektüel sermayenin negatif olmasına yani bu sermayenin işletmeye bir katkısının olmamasına yol açmıştır. Bu durum, Deva Holding A.Ş.’nin tüm yılları için aynı şekilde devam etmiştir.

Bir işletmenin, bu yöntemle göre entelektüel sermayesinin olabilmesi için borçların, dönen varlıklardan çıkarılması ve elde edilen değer piyasa değeri ile toplanması sonucunun, aktif toplamı karşılayabilmesi yani daha yüksek bir değer elde edilmesi gerekmektedir. Tabloya bakıldığında, tüm yıllar arasında, entelektüel sermayenin pozitif olmasına en yakın olan yılın 2020 olduğu görülmektedir.

c) Selçuk Ecza Deposu A.Ş.’nin 2019, 2020, 2021, 2022 ve 2023 Yıllarına İlişkin Yaklaşık Tobin Q Değerleri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 11. Selçuk Ecza Deposu A.Ş.’nin Yıllara Göre Yaklaşık Tobin Q Değerleri

	2019	2020	2021	2022	2023
Dönen Varlıklar	7.680.868.991	9.057.710.690	11.675.696.126	20.348.914.172	38.115.061.075
Kısa Vadeli Borçlar	5.281.850.094	6.287.915.912	8.178.814.945	14.851.230.808	28.716.199.422
Uzun Vadeli Borçlar	128.560.161	131.208.535	162.599.564	368.280.959	1.002.322.029
Ödenmiş Sermaye	621.000.000	621.000.000	621.000.000	621.000.000	621.000.000
Ort. Hisse Fiyatları	4,15	8,20	9,65	17,94	45,20
Piyasa Değeri	2.575.349.100	5.094.249.300	5.992.650.000	11.137.945.500	28.068.516.900
Borçlar-Dönen Varlıklar	-2.270.458.736	-2.638.586.243	-3.334.281.617	-5.129.402.405	-8.396.539.624
Aktif Toplam	8.501.160.906	9.986.650.330	12.707.988.164	21.595.061.440	44.780.487.411
Tobin Q Oranı	0,03	0,24	0,20	0,27	0,43
Tobin Q Değerleri	-8.196.270.542	-7.530.987.273	-10.049.619.781	-15.586.518.345	-25.108.510.135

Selçuk Ecza Deposu A.Ş.'nin Yaklaşık Tobin Q Oranı Yöntemine göre entelektüel sermayesinin hesaplandığı tablo 11 incelendiğinde, tüm yıllardaki oranların 1'in altında kaldığı görülmektedir. Yani işletmenin tüm yıllarındaki yatırımlarından elde ettiği getiriler sermaye maliyetinin altında kalmıştır. Bu durum ise işletmenin entelektüel sermayesinin olmadığını göstermektedir.

d) MLP Sağlık Hizmetleri A.Ş.'nin 2019, 2020, 2021, 2022 ve 2023 Yıllarına İlişkin Yaklaşık Tobin Q Değerleri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 12. MLP Sağlık Hizmetleri A.Ş.'nin Yıllara Göre Yaklaşık Tobin Q Değerleri

	2019	2020	2021	2022	2023
Dönen Varlıklar	1.721.976	2.185.278	2.741.333	3.797.503	8.459.545
Kısa Vadeli Borçlar	1.938.417	2.386.700	3.318.172	4.790.328	8.886.964
Uzun Vadeli Borçlar	1.737.664	1.836.293	1.760.752	1.838.436	6.635.816
Ödenmiş Sermaye	208.037	208.037	208.037	208.037	208.037
Ortalama Hisse Fiyatları	12,88	17,01	25,25	44,65	103,59
Piyasa Değeri	2.680.182	3.540.373	5.253.017	9.289.351	21.551.458
Borçlar-Dönen Varlıklar	1.954.105	2.037.715	2.337.591	2.831.261	7.063.235
Aktif Toplam	3.914.486	4.571.850	5.748.121	8.435.759	28.415.103
Yaklaşık Tobin Q Oranları	1,18	1,22	1,32	1,43	1
Yaklaşık Tobin Q Değerleri	719.801	1.006.238	1.842.487	3.684.853	199.590

Tablo 12 incelendiğinde, MLP Sağlık hizmetlerinin 2019, 2020, 2021 ve 2022 yıllarında entelektüel sermaye ürettiği, bu yıllardaki oranların 1'den büyük olmasından anlaşılmaktadır. En fazla entelektüel sermayenin üretildiği yıl ise 2022 (3.684.853) olarak karşımıza çıkmaktadır. Piyasa değeri ile borçların dönen varlıklardan çıkarılması sonucunun toplamının, aktif toplamdan fazla olması yani aktif toplamın karşılanabilmesi sayesinde entelektüel sermayenin pozitif olması sağlanmıştır. Bu işletme, maddi olmayan varlıklarını doğru ve etkin bir şekilde kullanmada başarılı olmuştur. Sadece 2023 yılındaki entelektüel sermaye oranının 1'e eşit olduğu görülmektedir. Bu durum ise işletmenin sermaye maliyetinin, yatırımlarından elde ettiği getirilerle eşit olduğunu ifade etmektedir.

e) EİS Eczacıbaşı İlaç A.Ş.'nin 2019, 2020, 2021, 2022, 2023 Yıllarına İlişkin Yaklaşık Tobin Q Değerleri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 13. EİS Eczacıbaşı İlaç A.Ş.’nin Yıllara Göre Yaklaşık Tobin Q Değerleri

	2019	2020	2021	2022	2023
Dönen Varlıklar	1.001.345	1.267.436	1.797.047	2.652.966	5.482.147
Kısa Vadeli Borçlar	358.554	414.110	542.941	1.310.277	3.414.661
Uzun Vadeli Borçlar	202.525	273.813	519.174	3.167.912	5.235.485
Ödenmiş Sermaye	685.260	685.260	685.260	685.260	685.260
Ortalama Hisse Fiyatları	2,47	5,23	6,27	13,95	38,48
Piyasa Değeri	1.694.236	3.581.374	4.295.346	9.558.006	26.371.098
Borçlar-Dönen Varlıklar	-440.266	-579.513	-734.932	1.825.223	3.167.999
Aktif Toplam	4.838.337	5.970.231	10.094.444	23.231.857	43.497.104
Yaklaşık Tobin Q Oranları	0,25	0,5	0,35	0,48	0,67
Yaklaşık Tobin Q Değerleri	-3.584.366	-2.968.369	-6.534.029	-11.848.627	-13.958.006

Tablo 13 incelendiğinde, işletmenin beş yılda da entelektüel sermaye üretiminde başarısız olduğu görülmektedir. Yaklaşık Tobin Q Oranlarının tüm yıllarda 1’den küçük olması, işletmenin maddi olmayan varlıklarını doğru ve etkin bir şekilde kullanamadığının göstergesidir. EİS Eczacıbaşı İlaç A.Ş.’nin entelektüel sermaye üretmesine en yakın yıl ise 2023 yılıdır.

Tablo 14’ te sağlık işletmelerinin 2019, 2020, 2021, 2022 ve 2023 yıllarına ait Yaklaşık Tobin Q Oranı yöntemine göre hesaplanmış entelektüel sermaye değerlerinin genel görünümüne yer verilmiştir.

Tablo 14. Sağlık İşletmelerinin Yıllara Göre Yaklaşık Tobin Q Değerleri

	2019	2020	2021	2022	2023
LKMNH	-148.695.184	-113.593.418	30.747.893	38.241.750	-452.768.907
DEVA	-1.166.946.658	-179.472.261	-740.971.498	-2.009.529.409	-13.787.183.715
SELEC	-8.196.270.542	-7.530.987.273	-10.049.619.781	-15.586.518.345	-25.108.510.135
MPARK	719.801	1.006.238	1.842.487	3.684.853	199.590
ECILC	-3.584.366	-2.968.369	-6.534.029	-11.848.627	-13.958.006

Sağlık işletmelerinin Yaklaşık Tobin Q Değeri Yöntemine göre hesaplanan entelektüel sermayelerin bulunduğu genel tablo incelendiğinde, üç işletmenin (DEVA, SELEC ve ECILC), tüm yıllarda entelektüel sermayelerinin negatif olduğu yani hiçbir yılda entelektüel sermaye üretmediği görülmektedir. Tüm sonuçlar değerlendirildiğinde, Yaklaşık Tobin Q Değeri Yöntemine göre maddi olmayan varlıklarını en etkin biçimde kullanarak entelektüel sermaye değeri yaratan işletme MLP Sağlık Hizmetleri A.Ş.’dir.

4.2.3. Ekonomik Katma Değer (EVA) Yöntemi ile Entelektüel Sermaye Değerlerinin Hesaplanması

Ekonomik Katma Değer Yöntemi ile entelektüel sermayenin hesaplanabilmesi için ağırlıklı ortalama sermaye maliyetinin hesaplanması gerekmektedir. Ağırlıklı ortalama sermaye maliyetinin hesaplanabilmesi için ise öz sermaye maliyetinin hesaplanması gerekir. Öz sermaye maliyetini hesaplayabilmek adına beta katsayısını bulmak gerekir. Bu katsayıyı bulabilmek adına, BİST 100 Endeksinin günlük kapanış değerleri ile BİST 100 getiri değerleri hesaplanmıştır. Bu getiri ile birlikte varyans ve kovaryans değerleri bulunarak beta katsayısına ulaşılmıştır. Öz sermaye maliyetine ulaşabilmek için pazar getirisi de BİST 100 endeksinde yer alan ilgili işletmenin, ilgili yıldaki, ilk işlem günündeki veriden son işlem günündeki veri çıkarılarak ilk işlem gününde yer alan veriye bölünmesi ile elde edilmiştir.

Daha sonra Risksiz Faiz Oranı+(Beta Katsayısı*(Pazar Getirisi-Risksiz Faiz Oranı)) formülü ile öz sermaye maliyetine ulaşılmıştır. Ağırlıklı ortalama sermaye maliyeti ise $((\text{Öz Sermaye} / \text{Öz Sermaye} + \text{Borçlar}) * \text{Öz Sermaye Maliyeti}) + ((\text{Borçlar} / \text{Öz Sermaye} + \text{Borçlar}) * \text{Borçlanma Maliyeti}) * (1 - \text{Kurumlar Vergisi})$ formülü kullanılarak hesaplanmıştır. Son aşamada ise Ekonomik Katma Değer Yöntemi ile entelektüel sermaye değerine ulaşmak adına $(\text{Net Faaliyet Kârı} - \text{Düzeltilmiş Vergiler}) - (\text{Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti} * \text{Yatırılan Sermaye})$ formülü kullanılmıştır. Yatırılan sermaye, işletmenin ilgili yılından bir önceki yılın kaynak toplamından, bir önceki yılın kısa vadeli borçlarının çıkarılması ile elde edilmektedir.

Ekonomik Katma Değer Yöntemi kısaca, bir işletmenin yürüttüğü faaliyetlerinden elde ettiği kârı sağlamak için harcadığı sermaye maliyetinin, işletmenin net faaliyet kârından çıkarılmasıdır. Eğer işletmenin faaliyet kârı, harcanan sermaye maliyetinden daha fazla ise söz konusu işletmenin entelektüel sermaye ürettiğini söylemek mümkündür. Kâr elde etmek için kullanılan sermaye maliyeti, işletmenin faaliyet kârından fazla ise ekonomik katma değer yöntemine göre hesaplanan entelektüel sermaye değeri negatif çıkacaktır.

a) Lokman Hekim A.Ş.'nin 2019, 2020, 2021, 2022 ve 2023 Yıllarına İlişkin Ekonomik Katma Değerleri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 15. Lokman Hekim A.Ş.'nin Yıllara Göre Ekonomik Katma Değerleri

	2019	2020	2021	2022	2023
Risksiz Faiz Oranı	0,1898	0,1576	0,1873	0,1925	0,2635
Beta Katsayısı	0,74	0,61	0,60	0,28	0,61
Pazarın Ortalama Getirisi	0,28	0,27	0,24	1,85	0,31
Öz Sermaye Maliyeti	0,26	0,22	0,22	0,66	0,29
Öz Sermaye	94.183.749	129.945.395	221.194.656	332.459.671	1.327.634.370
Toplam Borç	278.669.690	259.740.919	255.753.543	633.766.472	959.224.222
Öz Sermaye + Toplam Borç	372.853.439	389.686.314	476.948.199	966.226.143	2.286.858.592
Öz Ser. / Öz Ser. + Toplam Borç	0,25	0,33	0,46	0,34	0,58
Toplam Borç / Öz Ser. + Toplam Borç	0,74	0,66	0,53	0,65	0,41
Borçlanma Maliyeti	20,38	12,86	20,85	21,33	28,92
Öz Sermaye Maliyeti	0,26	0,22	0,22	0,66	0,29
(ÖS / ÖS+TB) * ÖSM	0,06	0,07	0,10	0,23	0,17
(TB / ÖS+TB) *BM	15,23	8,57	11,18	13,99	12,13
1- Kurumlar Vergisi	0,78	0,78	0,75	0,77	0,75
Ağır. Ort. Ser. Maliyeti	11,93	6,74	8,46	10,95	9,22
Net Faaliyet Kâr/ Zarar	20.189.017	49.575.006	77.897.950	102.371.174	177.496.471
Düzeltilmiş Vergiler	0,78	0,78	0,75	0,77	0,75
Net Faaliyet Kârı - Düzeltilmiş Vergiler	20.189.016	49.575.005	77.897.949	102.371.173	177.496.470
Kaynak Toplamı _(t-1)	286.698.991	372.853.439	389.686.314	476.948.199	966.226.143
Kısa Vadeli Borçlar _(t-1)	144.266.299	148.818.524	146.243.373	163.051.187	382.475.518
Yatırılan Sermaye	142.432.692	224.034.915	243.442.941	313.897.012	583.750.625
AOSM* Yatırılan Sermaye	1.699.646.611	1.511.802.756	2.060.455.236	3.437.625.239	5.387.568.760
Ekonomik Katma Değer	-1.679.457.595	-1.462.227.750	-1.982.557.287	-3.335.254.066	-5.210.072.290
EVA Oranı	0,011	0,03	0,03	0,02	0,03

Lokman Hekim A.Ş.'nin Ekonomik Katma Değer Yöntemine göre entelektüel sermaye tablosu incelendiğinde, işletmenin yatırılan sermayesinin her yıl için net faaliyet kârından daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum ise işletmenin hiçbir yılda entelektüel sermaye üretememesine neden olmuştur. Aynı zamanda işletmenin her geçen yıl entelektüel sermaye üretmekten daha fazla uzaklaştığı görülmektedir.

b) Deva Holding A.Ş.'nin 2019, 2020, 2021, 2022 ve 2023 Yıllarına İlişkin Ekonomik Katma Değerleri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 16. Deva Holding A.Ş.'nin Yıllara Göre Ekonomik Katma Değerleri

	2019	2020	2021	2022	2023
Risksiz Faiz Oranı	0,1898	0,1576	0,1873	0,1925	0,2635
Beta Katsayısı	0,71	0,56	0,86	0,66	0,95
Pazarın Ort Getirisi	0,28	0,27	0,24	1,85	0,31
Öz Ser. Maliyeti	0,25	0,22	0,23	1,30	0,31
Öz Sermaye	1.030.842.089	1.634.382.554	2.727.776.845	3.936.823.980	14.783.087.735
Toplam Borç	1.088.660.375	1.453.532.949	2.352.155.032	4.687.476.700	7.660.885.690
Öz Sermaye + Toplam Borç	2.119.502.464	3.087.915.503	5.079.931.877	8.624.300.680	22.443.973.425
Öz Ser. / Öz Ser. + Toplam Borç	0,48	0,52	0,53	0,45	0,65
Toplam Borç / Öz Ser. + Toplam Borç	0,51	0,47	0,46	0,54	0,34
Borçlanma Maliyet	20,38	12,86	20,85	21,33	28,92
Öz Ser. Maliyeti	0,25	0,22	0,23	1,30	0,31
(ÖS / ÖS+TB)* ÖSM	0,12	0,11	0,12	0,59	0,20
(TB / ÖS+TB) *BM	10,46	6,05	9,65	11,59	9,87
1- Kurum Vergisi	0,78	0,78	0,75	0,77	0,75
Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti	8,26	4,81	7,33	9,38	7,569
Net Faaliyet Kârı/ Zararı	426.687.972	756.522.986	1.353.282.819	1.690.685.072	2.009.484.024
Düzeltil. Vergiler	0,78	0,78	0,75	0,77	0,75
Net Faaliyet Kârı - Düzeltilmiş Vergi	426.687.971	756.522.985	1.353.282.818	1.690.685.071	2.009.484.023
Kaynak Toplam _(t-1)	1.668.440.329	2.119.502.464	3.087.915.503	5.079.931.877	8.624.300.680
Kısa Vad. Borç _(t-1)	584.100.327	670.474.995	987.419.630	1.632.487.265	4.023.286.288
Yatırılan Sermaye	1.084.340.002	1.449.027.469	2.100.495.873	3.447.444.612	4.601.014.392
AOSM* Yatırılan Sermaye	8.960.476.079	6.978.060.932	15.410.951.124	32.362.249.441	34.789.854.403
Ekonomik Katma Değer	-8.533.788.108	-6.221.537.947	-14.057.668.306	-30.671.564.370	-
EVA Oranı	0,04	0,10	0,087	0,05	0,05

Deva Holding A.Ş.'nin Ekonomik Katma Değer Yöntemine göre hesaplanan entelektüel sermaye değerleri incelendiğinde, tüm yıllar için değerlerin negatif olduğu yani işletmenin entelektüel sermayeye sahip olmadığı görülmektedir. Bu durumun nedeni olarak yatırılan sermayenin, net faaliyet kârından, tüm yıllar için daha yüksek olması ve ağırlıklı ortalama sermayenin de her yıl için yüksek bir değer olması gösterilebilir. Özellikle 2022 ve 2023 yıllarında entelektüel sermaye üretmekten iyice uzaklaşmıştır.

c) Selçuk Ecza Deposu A.Ş.'nin 2019, 2020, 2021, 2022 ve 2023 Yıllarına İlişkin Ekonomik Katma Değerleri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 17. Selçuk Ecza Deposu A.Ş.’nin Yıllara Göre Ekonomik Katma Değerleri

	2019	2020	2021	2022	2023
Risksiz Faiz Oranı	0,18	0,15	0,18	0,19	0,26
Beta Katsayısı	0,47	0,47	0,772492917	0,574572589	0,86545966
Pazarın Ort. Getirisi	0,28	0,27	0,24	1,85	0,31
Öz Sermaye Maliyeti	0,23	0,21	0,23	1,14	0,31
Öz Sermaye	3.090.750.651	3.567.525.883	4.366.573.655	6.375.549.673	15.061.965.960
Toplam Borç	5.410.410.255	6.419.124.447	8.341.414.509	15.219.511.767	29.718.521.451
Öz Ser. + Toplam Borç	8.501.160.906	9.986.650.330	12.707.988.164	21.595.061.440	44.780.487.411
Öz Ser. / Öz Ser. + Borç	0,36	0,35	0,34	0,29	0,33
Borç / Öz Ser. + Borç	0,63	0,64	0,65	0,70	0,66
Borçlanma Maliyeti	20,38	12,86	20,85	21,33	28,92
Öz Sermaye Maliyeti	0,23	0,21	0,23	1,14	0,31
(ÖS / ÖS+TB) * ÖSM	0,085	0,076	0,07	0,33	0,106
(TB / ÖS+TB) *BM	12,97	8,26	13,68	15,03	19,19
1- Kurumlar Vergisi	0,78	0,78	0,75	0,77	0,75
Ağırlıklı Ort. Ser.Maliyeti	10,18	6,50	10,32	11,83	14,47
Net Faaliyet Kârı/ Zararı	814.713.638	651.759.513	1.041.800.971	2.981.366.597	4.657.094.254
Düzeltil. Vergi	0,78	0,78	0,75	0,77	0,75
Net Faaliyet Kârı – Düzeltil. Vergiler	814.713.637	651.759.512	1.041.800.970	2.981.366.596	4.657.094.253
Kaynak Toplamı _(t-1)	6.387.198.459	8.501.160.906	9.986.650.330	12.707.988.164	21.595.061.440
Kısa Vadeli Borçlar _(t-1)	3.831.423.605	5.281.850.094	6.287.915.912	8.178.814.945	14.851.230.808
Yatırılan Sermaye	2.555.774.854	3.219.310.812	3.698.734.418	4.529.173.219	6.743.830.632
AOSM* Yatırılan Ser.	26.028.582.979	20.956.012.521	38.191.989.468	53.616.140.235	97.621.882.320
Ekonomik Katma Değer	-	-20.304.253.009	-37.150.188.498	-50.634.773.638	-92.964.788.067
EVA Oranı	0,03	0,03	0,02	0,05	0,04

Tablo 17 incelendiğinde, işletmenin, tüm yıllardaki değerlerinin negatif olduğu görülmektedir. Her ne kadar net faaliyet kârında 2020 yılından sonra artış yaşansa da bu kârı elde etmek için kullanılan sermaye maliyetini, başka bir deyişle yatırılan sermaye tutarını karşılamak da yetersiz kalmıştır. 2023 yılı, işletmenin en fazla net faaliyet kârının olduğu yıl olmasına rağmen, ağırlıklı ortalama sermaye maliyetinin de en yüksek olduğu yıldır. Dolayısıyla, Selçuk Ecza Deposu’nun entelektüel sermaye değerinin en kötü olduğu yıl bu yıldır.

d) MLP Sağlık Hizmetleri A.Ş.'nin 2019, 2020, 2021, 2022 ve 2023 Yıllarına İlişkin Ekonomik Katma Değerleri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 18. MLP Sağlık Hizmetleri A.Ş.'nin Yıllara Göre Ekonomik Katma Değerleri

	2019	2020	2021	2022	2023
Risksiz Faiz Oranı	0,18	0,15	0,18	0,19	0,26
Beta Katsayısı	0,83	1,05	0,69	0,59	0,72
Pazarın Ortalama Getirisi	0,28	0,27	0,24	1,85	0,31
Öz Sermaye Maliyeti	0,27	0,28	0,22	1,18	0,30
Öz Sermaye	238.405	348.857	669.197	1.806.995	12.892.323
Toplam Borç	3.676.081	4.222.993	5.078.924	6.628.764	15.522.780
Öz Ser. + Toplam Borç	3.914.486	4.571.850	5.748.121	8.435.759	28.415.103
Öz Sermaye / Öz Sermaye + Toplam Borç	0,06	0,07	0,11	0,21	0,45
Toplam Borç / Öz Sermaye + Toplam Borç	0,93	0,92	0,88	0,78	0,548
Borçlanma Maliyeti	20,38	12,86	20,85	21,33	28,92
Öz Sermaye Maliyeti	0,27	0,28	0,22	1,18	0,30
(ÖS / ÖS+TB) * ÖSM	0,01	0,02	0,02	0,25	0,13
(TB / ÖS+TB) *BM	19,13	11,88	18,42	16,76	15,80
1- Kurumlar Vergisi	0,78	0,78	0,75	0,77	0,75
Ağır. Ort. Ser. Maliyeti	14,94	9,28	13,83	13,10	11,95
Net Faaliyet Kârı/ Zararı	522.931	753.606	1.015.530	1.837.674	4.371.685
Düzeltilmiş Vergiler	0,78	0,78	0,75	0,77	0,75
Net Faaliyet Kârı - Düzeltilmiş Vergiler	522.930	753.605	1.015.529	1.837.673	4.371.684
Kaynak Toplamı _(t-1)	3.238.877	3.914.486	4.571.850	5.748.121	8.435.759
Kısa Vadeli Borçlar _(t-1)	1.508.830	1.938.417	2.386.700	3.318.172	4.790.328
Yatırılan Sermaye	1.730.047	1.976.069	2.185.150	2.429.949	3.645.431
AOSM* Yatırılan Sermaye	25.849.874	18.349.150	30.241.304	31.839.827	43.579.365
Ekonomik Katma Değer	-25.326.944	-17.595.545	-29.225.775	-30.002.154	-39.207.682
EVA Oranı	0,02	0,04	0,03	0,05	0,10

Tablo 18 incelendiğinde, işletmenin hiçbir yılda entelektüel sermaye üretmediği görülmektedir. İşletmenin kârı, 2019, 2020, 2021 ve 2022 yıllarında yatırılan sermayeyi karşılayamazken 2023 yılında yatırılan sermayeden daha fazla net faaliyet kârı olduğu görülmektedir. Bu yıldaki entelektüel sermayenin negatif çıkmasının sebebi ise ağırlıklı ortalama sermaye maliyetinin yüksek bir değer (11,95) olmasıdır. İşletmenin entelektüel sermaye üretmeye en yakın olduğu yıl 2020'dir. Dikkat edildiğinde, bu yıldaki ağırlıklı ortalama sermaye maliyetinin, diğer yıllardakine göre daha düşük bir değer olduğu görülmektedir.

e) EİS Eczacıbaşı İlaç A.Ş.’nin 2019, 2020, 2021, 2022 ve 2023 Yıllarına İlişkin Ekonomik Katma Değerleri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 19. EİS Eczacıbaşı İlaç A.Ş.’nin Yıllara Göre Ekonomik Katma Değerleri

	2019	2020	2021	2022	2023
Risksiz Faiz Oranı	0,18	0,15	0,18	0,19	0,26
Beta Katsayısı	0,88	0,52	0,91	0,65	1,10
Pazarın Ortalama Getirisi	0,28	0,27	0,24	1,85884795	0,31
Öz Sermaye Maliyeti	0,27	0,21	0,23	1,287079052	0,32
Öz Sermaye	4.277.258	5.282.308	9.032.329	18.753.668	34.846.958
Toplam Borç	561.079	687.923	1.062.115	4.478.189	8.650.146
Öz Ser. + Toplam Borç	4.838.337	5.970.231	10.094.444	23.231.857	43.497.104
Öz Sermaye / Öz Sermaye + Toplam Borç	0,88	0,88	0,89	0,80	0,80
Toplam Borç / Öz Sermaye + Toplam Borç	0,11	0,11	0,10	0,19	0,19
Borçlanma Maliyeti	20,38	12,86	20,85	21,33	28,92
Öz Sermaye Maliyeti	0,27	0,21	0,23	1,28	0,32
(ÖS / ÖS+TB) * ÖSM	0,24	0,19	0,21	1,03	0,26
(TB / ÖS+TB) *BM	2,36	1,48	2,19	4,11	5,75
1- Kurumlar Vergisi	0,78	0,78	0,75	0,77	0,75
Ağırlıklı Ort. Ser. Maliyeti	2,03	1,30	1,80	3,96	4,50
Net Faaliyet Kârı/ Zararı	224.906	297.205	696.460	687.080	894.759
Düzeltilmiş Vergiler	0,78	0,78	0,75	0,77	0,75
Net Faaliyet Kârı - Düzeltilmiş Vergiler	224.905	297.204	696.459	687.079	894.758
Kaynak Toplamı _(t-1)	4.456.472	4.838.337	5.970.231	10.094.444	23.231.857
Kısa Vadeli Borçlar _(t-1)	241.737	358.554	414.110	542.941	1.310.277
Yatırılan Sermaye	4.214.735	4.479.783	5.556.121	9.551.503	21.921.580
AOSM* Yatırılan Sermaye	8571457,016	5855328,493	10031047,29	37884195,85	98857972,38
Ekonomik Katma Değer	-8.346.552	-5.558.124	-9.334.588	-37.197.117	-97.963.214
EVA Oranı	0,02	0,05	0,06	0,01	0,009

Tablo 19 incelendiğinde, işletmenin entelektüel sermaye üretmede başarısız olduğu görülmektedir. Tüm yıllardaki entelektüel sermaye değerleri negatiftir. İşletme, hiçbir yılda yatırılan sermayeden daha fazla kâr elde edememiştir. Entelektüel sermaye üretmeye en yakın olunan yıl, ağırlıklı ortalama sermaye maliyetinin de en düşük olduğu yıl olan (1,30) 2020 yılıdır.

Tablo 20’ de sağlık işletmelerinin 2019, 2020, 2021, 2022 ve 2023 yıllarına ait Ekonomik Katma Değer Yöntemine göre hesaplanmış entelektüel sermaye değerlerinin genel görünümüne yer verilmiştir.

Tablo 20. Sağlık İşletmelerinin Yıllara Göre Ekonomik Katma Değerleri

	2019	2020	2021	2022	2023
LKMNH	-1.679.457.595	-1.462.227.750	-1.982.557.287	-3.335.254.066	-5.210.072.290
DEVA	-8.533.788.108	-6.221.537.947	-14.057.668.306	-3.067.156.4370	-32.780.370.379
SELEC	-25.213.869.342	-20.304.253.009	-37.150.188.498	-50.634.773.638	-92.964.788.067
MPARK	-25.326.944	-17.595.544	-29.225.775	-30.002.153	-39.207.681
ECILC	-8.346.551	-5.558.124	-9.334.588	-37.197.116	-97.963.214

Sağlık işletmelerinin ekonomik katma değer yöntemine göre entelektüel sermayeleri hesaplanan genel tablo incelendiğinde, bütün işletmelerin, tüm yıllardaki değerlerinin negatif olduğu görülmektedir. EİS Eczacıbaşı İlaç A.Ş.'nin 2020 yılındaki değeri (-5.558.124) ise beş işletmenin, beş yılındaki değerleri arasında entelektüel sermaye üretmeye en yakın olan değerdir. Tablo değerlendirildiğinde, işletmelerin özellikle 2020 yılından sonra entelektüel sermaye üretmekten giderek uzaklaştığı dikkat çekmektedir. Tüm işletmelerin entelektüel sermaye değerlerinin en kötü olduğu yıl, 2023 yılıdır.

4.2.4. Yöntemlerin Bulgulara Göre Karşılaştırılması

Bulgular bölümünün bu kısmında, beş sağlık işletmesinin, Piyasa Değeri – Defter Değeri, Yaklaşık Tobin Q Değeri ve Ekonomik Katma Değer yöntemleri ile hesaplanmış entelektüel sermaye değerlerinin birlikte yer aldığı genel bir tablo oluşturulmuştur. Bu tablo, beş işletmenin ve üç yöntemin birbirleriyle kıyaslanmasına olanak tanınmasının yanı sıra işletmelerin, kendi içerisinde entelektüel sermaye durumunun yıllara göre kıyaslanmasını da sağlamaktadır. Bu bağlamda işletmeler, bu sermayeye ne kadar yatırım yaptığını görebilecek ve kontrol altında tutmaya çalışabileceklerdir. Diğer işletmelerle kıyasladıklarında ise piyasadaki yerleri hakkında bilgi edinebileceklerdir. Üç yöntemin birbiri ile kıyaslanması ise bu konuda çalışma yapmayı düşünen araştırmacılar için yol gösterici nitelikte olacaktır. Hangi yöntemlerin birbiri ile benzer olduğu veya hangi yöntemin sonuçlar bakımından farklılık gösterdiği, oluşturulan tablo aracılığı ile incelenmiştir.

Tablo 21’de yöntemlere göre ölçülmüş olan entelektüel sermaye değerlerine ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 21. Sağlık İşletmelerinin Yöntemlere Göre Entelektüel Sermaye Değerleri

	YÖNTEM	2019	2020	2021	2022	2023
LKMNH	EVA	-1.679.457.595	-1.462.227.750	-1.982.557.287	-3.335.254.066	-5.210.072.289
	TOBİN Q	-148.695.184	-113.593.418	30.747.893	38.241.750	-452.768.907
	PD - DD	-31.058.949	-5.262.995	153.496.944	324.151.529	-141.607.170
DEVA	EVA	-8.533.788.107	-6.221.537.946	-14.057668305	-30.671564370	-32.780.370.379
	TOBİN Q	-1.166.946.658	-179.472.261	-740.971.498	-2.009.529.409	-13.787.183.715
	PD - DD	74.324.482	1.769.565.691	2.626.956.383	3.455.228.840	-2.273.321.409
SELEC	EVA	-25.213869341	-20.304253008	-37.150188498	-50.634773638	-92.964.788.066
	TOBİN Q	-8.196.270.542	-7.530.987.273	-10.049619781	-15.586518345	-25.108.510.135
	PD - DD	-515.401.551	1.526.723.417	1.626.076.345	4.762.395.827	13.006.550.940
MPARK	EVA	-25.326.944	-17.595.544	-29.225.775	-30.002.153	-39.207.681
	TOBİN Q	719.801	1.006.238	1.842.487	3.684.853	199.590
	PD - DD	2.441.777	3.191.516	4.583.820	7.482.356	8.659.135
ECILC	EVA	-8.346.551	-5.558.124	-9.334.588	-37.197.116	-97.963.214
	TOBİN Q	-3.584.366	-2.968.369	-6.534.029	-11.848.627	-13.958.006
	PD - DD	-2.583.021	-1.700.933	-4.736.982	-9.195.661	-8.475.859

Tablo 21’de sağlık işletmelerinin, Piyasa Değeri-Defter Değeri, Tobin Q Değeri ve Ekonomik Katma Değer Yöntemine göre hesaplanan entelektüel sermaye değerlerine yer verilmiştir. Bu tabloya göre, Eis Eczacıbaşı İlaç A.Ş.’nin tüm yöntemlere ve yıllara göre entelektüel sermaye değerlerinin negatif olduğu görülmektedir. Yani maddi olmayan varlıkların bu işletmeye kattığı bir değer yoktur. MLP Sağlık Hizmetleri A.Ş.’nin değerleri incelendiğinde, EVA yöntemine göre tüm değerlerin negatif olduğu yani işletmenin entelektüel sermaye değerinin olmadığı, Tobin Q ve PD-DD Yöntemine göre tüm değerlerin pozitif olduğu görülmektedir. İşletme, iki yönteme göre entelektüel sermaye üretebilmekte ve maddi olmayan kaynaklarını etkin bir şekilde kullanabilmektedir.

Deva Holding A.Ş. ve Selçuk Ecza Deposu A.Ş.’nin değerleri incelendiğinde, Ekonomik Katma Değer Yöntemi ve Tobin Q Değeri Yöntemine göre hesaplanan entelektüel sermaye sonuçlarının negatif olduğu görülmektedir. Piyasa Değeri – Defter Değeri Yöntemine göre ise Deva Holding’in sadece 2023, Selçuk Ecza Deposu’nun ise 2019 yılındaki değeri negatif sonuçlanmıştır.

Bir işletmenin, entelektüel sermayesine yatırım yaptığını söyleyebilmek için yöntemlere göre ölçülen entelektüel sermaye değerlerinin pozitif olması gerekmektedir. Tablo incelendiğinde, en fazla pozitif sonuç veren yöntemin, piyasa değeri- defter değeri yöntemi olduğu ve yine en fazla pozitif sonuç veren yılların 2021 ve 2022 yılı olduğu görülmektedir. En fazla pozitif değerlere sahip, entelektüel

sermaye üretmeyi başarabilen, maddi olmayan varlıklarını kullanmada diğer dört işletmeden daha başarılı olan işletme ise MLP Sağlık Hizmetleri A.Ş. olmuştur.

İşletmeler, entelektüel sermaye değerlerinin negatif olması bakımından incelendiğinde, Ekonomik Katma Değer ile Yaklaşık Tobin Q Değerinin benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür.

Piyasa Değeri- Defter Değeri Yöntemi ile entelektüel sermaye değerini hesaplamak, diğer yöntemlere göre daha kolaydır. Bu yöntem, diğer yöntemler gibi karmaşık ve çok aşamalı değildir. Bu durum, hesaplama aşamalarında meydana gelebilecek ve diğer aşamaları etkileyecek karmaşayı en aza indirmektedir. Uygulaması kolay bir yöntem de olduğundan, entelektüel sermayeyi hesaplamada diğer yöntemlerden daha sık kullanılmaktadır.

4.2.5. Regresyon Analizi Bulguları

Çalışmanın bu kısmında, sağlık işletmelerinin hesaplanan entelektüel sermayelerinin, finansal performansa etkisini inceleyebilmek adına yapılan regresyon analizinin bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 22. Tanımlayıcı İstatistikler

	Ortalama	Standart Sapma	N
ROA	0,1	0,06	25
ROE	0,25	0,18	25
EVA	0,04	0,02	25
PD/DD	2,4	2,96	25
TOBİN Q	0,69	0,38	25

Tablo 22 incelendiğinde, ekonomik katma değer yönteminin ortalama değerinin (0,04), diğer yöntemlerin ortalama değerlerinden çok daha düşük bir değer olduğu görülmektedir. En yüksek ortalama değerine sahip yöntem ise piyasa değeri – defter değeridir (2,40). Diğer değişkenler incelendiğinde, ROE'nin 0.25, Tobin Q değerinin ise 0.69 ortalama değerine sahip olduğu tespit edilmiştir. Değişkenlere ilişkin standart sapmaya ait istatistikî veriler dikkate alındığında, değişkenliğin en fazla piyasa değeri – defter değerinde, en az ise ekonomik katma değer yönteminde olduğu görülmektedir. Bu durum, her yöntemin kendi içinde hesaplanış biçimlerinin farklılaşmasından kaynaklanabilir.

Tablo 23. ROE ve ROA' ya İlişkin Korelasyon Matrisi

	EVA	PD/DD	TOBİN Q	ROE	ROA
EVA	1				
PD/DD	-0,07905	1			
TOBİN Q	0,174228	0,672332	1		
ROE	0,418602	0,229003	0,568571	1	
ROA	0,627013	-0,31215	0,176379	0,65325	1

Tablo 23 incelendiğinde, BİST'te işlem gören beş sağlık işletmesinin 2019-2023 yıllarındaki EVA yöntemine göre hesaplanmış entelektüel sermaye değerleri ile ROE arasında %41, ROA ile %62 oranında orta düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Piyasa Değeri – Defter Değeri ile ROE arasında %22 oranında zayıf, ROA ile %31 oranında orta düzeyde bir ilişki olduğu ve Tobin Q Değeri ile ROE arasında ise %56 oranında orta düzeyde, ROA ile %17 oranında zayıf bir korelasyon olduğu görülmektedir.

Tablo 24. Model Özeti (ROE)

R	0,666 ^a
R Kare	0,444
Düzeltilmiş R Kare	0,365
Standart Tahmin Hatası	0,144
Durbin Watson	2,09

a. Bağımsız Değişkenler: TOBİN Q, EVA, PD/DD

b. Bağımlı Değişken: ROE

Tablo 24'te yer alan, bağımsız değişkenlerin tümü ile bağımlı değişken arasındaki ilişkiyi gösteren korelasyon katsayısı (0,66) incelendiğinde, bu değer 0,30 – 0,70 arasında olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, bağımsız değişkenler (EVA, Tobin Q, PD-DD) ile bağımlı değişken (ROE) arasında orta düzeyde bir korelasyon olduğu söylenebilir. Düzeltilmiş R kare değeri dikkate alındığında, bağımsız değişkenlerin, bağımlı değişkendeki değişimin %36,5 'ini açıkladığı görülmektedir.

Tablo 24'te yer alan, Durbin Watson değerinin 2,09 olması ise yapılan analizde otokorelasyon olmadığını ifade etmektedir. Yapılan analizde otokorelasyon olması veya anlam belirtmesi, analizde yapılan ilişkinin yanlış kurulması gibi hatalara işaret edebilir. Durbin Watson değerinin 4'e yakın bir değer olması negatif bir otokorelasyon olduğunu göstermektedir (Kanbur ve Ersöz, 2022, s. 207).

Tablo 25. Anova Testi Sonuçları (ROE)

	Regression	Residual	Toplam
Kareler Toplamı	0,352	0,441	0,793
Serbestlik Derecesi	3	21	24
Kareler Ortalaması	0,117	0,021	
F	5,59		
Anlamlılık	0,006 ^b		

a. Bağımlı Değişken: ROE

b. Bağımsız Değişken: TOBİN Q, EVA, PD/DD

Anova testi sonuçlarına ilişkin tablo incelendiğinde, anlamlılık değerinin 0,006 olduğu görülmektedir. Bu değer 0,05'in altında olması ise bağımsız değişkenlerden (Tobin Q, EVA, PD-DD) en az birisinin bağımlı değişken (ROE) üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu ifade etmektedir. Tablo 25'ten Model 2'nin istatistiksel olarak anlamlı (Anlamlılık, 0,006) olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablo 26. Katsayılar (ROE)

	Standartlaştırılmamış Katsayılar		Standart Katsayılar	t	Sig	B için 95% Güven Aralığı	
	B	Standart Hata				Min.	Max.
Sabit	-0,018	0,074		-0,247	0,808	-0,173	0,137
EVA	2,101	1,225	0,294	1,715	0,101	-0,447	4,649
PD/DD	-0,011	0,014	-0,174	-0,764	0,453	-0,04	0,018
TOBİN Q	0,299	0,109	0,635	2,746	0,012	0,073	0,525

a. Bağımlı Değişken: ROE

Tablo 26'da yer alan t değerlerine göre hesaplanan anlamlılık değerleri (sig) incelendiğinde, Tobin Q değerinin (0,01), 0,05'ten küçük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, Tobin Q'nun, ROE ile istatistiksel olarak önemli bir ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Tablo 26'da ROE'nin, EVA ve Tobin Q ile arasında pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Tablo 27. Model Özeti (ROA)

R	0,766 ^a
R Kare	0,587
Düzeltilmiş R Kare	0,528
Standart Tahmin Hatası	0,045
Durbin Watson	2,178

a. Bağımsız Değişkenler: TOBİN Q, EVA, PD/DD

b. Bağımlı Değişken: ROA

Model Özeti tablosunda yer alan korelasyon katsayısı (0,76) incelendiğinde, bu değer 0,71 - 0,99 arasında yer aldığı görülmektedir. Dolayısıyla, bağımsız değişkenler (Tobin Q, EVA, PD-DD) ile bağımlı değişken (ROA) arasında güçlü bir korelasyon olduğu söylenebilir. Düzeltilmiş R kareye ilişkin değere göre, bağımlı değişkendeki değişimin %52,8'i bağımsız değişkenler tarafından açıklandığı saptanmıştır. Durbin Watson değerinin 2,17 olması ise yapılan analizde otokorelasyon olmadığını göstermektedir.

Tablo 28. ROA'ya İlişkin Anova Testi Sonuçları

	Regression	Residual	Total
Kareler Toplamı	0,063	0,044	0,107
Serbestlik Derecesi	3	21	24
Kareler Ortalaması	0,021	0,021	
F	9,948		
Anlamlılık	0,000 ^b		

a. Bağımlı Değişken: ROA

b. Bağımsız Değişkenler: TOBİN Q, EVA, PD/DD

Tablo 28 incelendiğinde, anlamlılık değerinin (0), 0,05'ten küçük bir değer olduğu görülmektedir. Bu durum, bağımsız değişkenlerden en az birisinin bağımlı değişken üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu şeklinde yorumlamak mümkündür. Tablo 28'e göre Model 1, istatistiksel olarak anlamlıdır (Anlamlılık, 0).

Tablo 29. ROA'ya İlişkin Katsayılar

	Standartlaştırılmamış Katsayılar		Standart Katsayılar	t	Sig	B için 95% Güven Aralığı	
	B	Standart Hata	Beta			Min.	Max.
(Constant)	0,018	0,024		0,765	0,453	-0,031	0,067
EVA	1,29	0,388	0,492	3,324	0,003	0,483	2,097
PD/DD	-0,014	0,004	-0,61	-3,101	0,005	-0,023	-0,005
TOBİN Q	0,087	0,034	0,501	2,515	0,02	0,015	0,158

Tablo 29'daki Anlamlılık (sig) değerleri incelendiğinde, tüm bağımsız değişkenlerin değerlerinin 0,05'in altında olduğu görülmektedir. Bu durum, EVA (0,003), Tobin Q (0,02) ve PD-DD (0,005) yöntemlerinin ROA ile arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu ifade etmektedir. Tablo 29 da Model 1'i desteklemektedir. Ayrıca tabloda, EVA ve Tobin Q ile ROA arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Geçmişte, işletmelerin sahip olduğu maddi varlıklar ve defter değerindeki rakamlar işletmenin gerçek değerini yansıtan unsur olarak nitelendirilmekteydi. Günümüzde ise bilgi kavramının anlaşıldığı bilgi temelli ekonomiye geçiş yapılması, işletmelerin kendini yenilemesini gerekli kılmıştır. İşletmeler, sürekli yenilenen teknolojilere ve değişen koşullara uyum sağlamakla yükümlüdür. Değişime ve gelişime uyum sağlayamayan işletmeler, piyasa da uzun süre barınamamakla beraber yok olma eşiğine gelmektedirler. Bilgi kavramının işletmeler nazarında değer kazanması, defter değerinin işletmenin gerçek değerine ulaşılmasında yeterli olmadığını, entelektüel sermayenin de ölçülerek değerlendirilmesinin gerekli olduğunu göstermiştir. Maddi olmayan unsurların bütünü, değer yaratabilme potansiyeline sahip bilgi olarak da nitelendirilen entelektüel sermaye, yönetilmesi güç ama ölçülmesi gerekli olan bir sermayedir. Entelektüel sermayesi fazla olan işletmenin piyasa değeri, rekabet etme gücü ve müşteri tatmin oranı yüksektir.

Entelektüel sermayenin unsurlarından olan insan sermayesi, müşteri (ilişkisel) sermayesi ve yapısal (organizasyonel) sermayenin işletme içerisinde değerlendirilmeye tabi tutulması gerekmektedir. Bu bileşenlerin önem sırası, sektöre göre küçük farklılıklar gösterebilmektedir. Sağlık sektöründe insan sermayesi ve müşteri sermayesi daha ön plandadır. Diğer sektörlerde ise insan sermayesi veya yapısal sermayenin ön plana çıktığına dair çalışmada belirtilen görüşler mevcuttur.

Sağlık işletmeleri, hizmet sektöründe yer alır ve emeğin yoğun kullanıldığı bir sektördür. Bu yüzden insan sermayesi içerisinde yer alan personellerin vasıflı kişilerden oluşması, sağlık işletmeleri açısından çok önemli bir niteliktir. Sağlık işletmelerinde asıl maddi ve manevi getiri elde etmeyi sağlayan faktör, maddi unsurlardan ziyade maddi olmayan unsurlar yani entelektüel sermayeyi meydana getiren entelektüel varlıklardır. Bu durum, farklı sektörlerde yer alan diğer işletmeler içinde geçerlidir. Ama sağlık işletmelerinin hayati açıdan kritik bir sektör içerisinde yer alması, entelektüel varlıklara verilen değer de kritik olmasını sağlamıştır. Bu işletmelerde verilen kaliteli bir hizmet, oluşturulan sağlam bir kurum kültürü, yetkinlikleri doğru şekilde kullanabilen ve potansiyelini keşfedebileceği bir ortamı yakalayabilen personeller; müşteri tatminini ve bağlılığını getirmektedir. Müşteri

tatmini ve bağılılığı; müşteri potansiyelinin genişlemesine, pazar payının büyümesine ve yatırımcıların hisse taleplerindeki artışa neden olmaktadır. Bu talep artışı; piyasa değerinin artmasını sağlamaktadır. Piyasa değerinin artması demek ise rekabet avantajı sağlamak demektir. Tüm bu faktörler ‘entelektüel varlıklar’ olarak tanımlanmakta ve bu faktörlerin getirdiği avantajların oluşması ise entelektüel varlıklardan meydana gelen entelektüel sermayeye bağlanmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, sağlık işletmelerinin 2019, 2020, 2021, 2022 ve 2023 yıllarına ilişkin entelektüel sermaye değerlerini EVA, Tobin Q, PD-DD yöntemleri ile hesaplayarak elde edilen entelektüel sermaye göstergelerinin finansal performans göstergelerine (ROA ve ROE) etkilerini regresyon analizi ile inceleyerek değerlendirmek olmuştur.

Çalışmanın uygulamasında, üç farklı yöntem, beş işletme ve beş yıl esas alınmıştır. Dolayısıyla, bu çalışma ile karşılaştırmalı analiz yapılması mümkün olmuştur. Çalışma, hem işletmenin kendi içerisinde, yıllarına göre entelektüel sermayesinin gelişimini görebilme hem de diğer işletmelerin entelektüel sermaye değerleri ile kıyaslayabilme imkânı tanımaktadır.

Çalışmadan elde edilen bulgulara göre Lokman Hekim A.Ş., 2019, 2020 ve 2023 yıllarında üç yöntem sonucuna göre entelektüel sermaye üretememiştir. 2021 ve 2022 yılında ise Tobin Q Değeri ve Piyasa Değeri – Defter Değeri Yöntemine göre pozitif entelektüel sermaye değerine sahip olduğu tespit edilmiştir.

Deva Holding A.Ş.’nin yöntemlere göre değerlendirildiğinde, Ekonomik Katma Değer ve Tobin Q Değer yöntemine göre hiçbir yılda, Piyasa Değeri – Defter Değeri Yöntemine göre ise sadece 2023 yılında entelektüel sermaye üretemediği saptanmıştır. Deva Holding, 2019, 2020, 2021, 2022 yıllarında sadece Piyasa Değeri – Defter Değeri Yöntemine göre entelektüel sermaye üretebilmiştir.

Selçuk Ecza Deposu A.Ş.’nin, Ekonomik Katma Değer ve Tobin Q Değer Yöntemine göre hiçbir yılda entelektüel sermaye üretemediği görülmüştür. Piyasa Değeri – Defter Değeri Yöntemine göre ise sadece 2019 yılında entelektüel sermayesi yoktur. Bu yönteme göre diğer yıllarda entelektüel sermaye ürettiği tespit edilmiştir.

MLP Sağlık Hizmetleri A.Ş., beş yılda sadece Ekonomik Katma Değer Yöntemine göre entelektüel sermayeye sahip değildir. Tobin Q Değeri ve Piyasa Değeri – Defter Değeri Yöntemine göre, tüm yıllarda entelektüel sermaye üretmeyi başarabilmiştir.

EİS Eczacıbaşı A.Ş.’nin tüm yıllara ve tüm yöntemlere göre entelektüel sermaye değerleri negatiftir. Bu durum ise EİS Eczacıbaşı A.Ş.’nin entelektüel sermaye üretmede, maddi olmayan varlıklarını kullanmada başarısız olan bir işletme olduğunun göstergesidir.

İşletmelerin yöntemlere göre entelektüel sermaye üretebilme performansları değerlendirildiğinde; beş işletme arasından, EİS Eczacıbaşı A.Ş.’nin en kötü performansa sahip olduğu, hiçbir yılda entelektüel sermaye üretememesinden anlaşılmaktadır. En iyi performansa sahip işletme ise Ekonomik Katma Değer Yöntemine göre hesaplanan entelektüel sermaye değerleri negatif olan fakat Tobin Q Değeri ve Piyasa Değeri – Defter Değeri Yöntemlerine göre tüm yıllarda pozitif sonuçlara sahip MLP Sağlık Hizmetleri A.Ş.’dir. MLP Sağlık Hizmetleri A.Ş., maddi olmayan varlıklarını kullanarak entelektüel sermaye üretmede diğer işletmelerden daha başarılıdır.

Bu çalışmada, üç yöntem ile hesaplanmış entelektüel sermayenin, işletmelerin finansal performanslarına etkisini incelemek adına regresyon analizi yapılmıştır. Finansal performans göstergeleri olarak ROE (Özsermaye Kârlılığı) ve ROA (Aktif Kârlılık) ölçütleri kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, Tablo 24’teki ROE’ye ait model özeti incelendiğinde, ROE ile bağımsız değişkenler (PD-DD, Tobin Q, EVA) arasında orta düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. ROA’ya ilişkin olan model özetine (Tablo 27) göre ise ROA ile bağımsız değişkenler arasında güçlü bir korelasyon olduğu görülmüştür.

Elde edilen regresyon bulgularına göre, bağımsız değişkenlerin, bağımlı değişken ROE’deki değişimin %36,5’ini açıkladığı, ROA’daki değişimin ise %58,8’ ini açıkladığı saptanmıştır. Bu sonuçlar kapsamında, Ekonomik Katma Değer, Tobin Q Değeri ve Piyasa Değeri – Defter Değeri Yöntemlerinin yani entelektüel sermaye göstergelerinin, finansal performans göstergeleri üzerinde etkili olduğu, özellikle finansal performans göstergelerinden ROA (Aktif Kârlılık) üzerinde ROE’ den daha büyük bir etkiye sahip olduğu ortaya konmuştur. Bu bağlamda, oluşturulan Model 1 ve Model 2’nin istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır.

Literatür incelendiğinde, entelektüel sermayenin finansal performansa etkisi üzerine yapılan çalışmaların çoğunun, bu çalışmayı destekler nitelikte sonuçlar elde ettiği görülmüştür. Yani çalışmaların büyük bir kısmı, entelektüel sermaye ile finansal performans arasında doğru orantılı bir ilişki olduğunu tespit etmiştir (Karacaer ve Aygün, 2009; Karacan ve Ergin; 2011; Karaman, 2014; Gürkan, Gökbulut ve Çolak, 2015; Kendirli ve Diker, 2016; Kandil Göker, 2017; Odabaşoğlu, 2018; Öztopanlar, 2019; ; Sakur ve Güngör, 2023). Bu çalışmaların yanında, işletme performansına etki eden temel unsurların hâlâ fiziksel varlıklar olduğunu ileri süren, entelektüel sermayenin kısa ve uzun dönemde finansal performans üzerindeki etkisinin negatif olduğuna dair sonuçlar tespit eden çalışmalar mevcuttur (Yörük ve Erdem, 2008; Lektemur, 2021; Topaloğlu ve Bayrakdaroğlu, 2024). Sağlık işletmelerindeki entelektüel sermayeyi konu alan çalışmalar ise, idarecilerin sağlık işletmesindeki entelektüel sermayeyi tespit etmeye ve kontrol altında tutmaya çalışmalarının gerekliliği üzerinde durmuşlardır. Sağlık idarecilerinin, entelektüel sermayeye yapacakları yatırımların, işletmenin performansı üzerinde de olumlu etkileri olacağını, dolayısıyla bu kavramın dikkate alınmasının gerektiğini savunmuşlardır (Karaman, 2014; Özgün, 2019; Sarı, Keklik ve Ekmen, 2020; Köktepe Karahüseyinoğlu, 2021; Şenol ve Kaya, 2021).

Bu çalışma ile entelektüel sermayenin, sağlık işletmelerinin finansal performanslarını etkilediği tespit edilmiştir. Bu bağlamda işletmelerin, entelektüel sermayelerine yapacakları yatırımın, finansal performansları üzerinde de olumlu etkilere sebep olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla işletmelerin, maddi olmayan varlıklarını ölçerek tespit etmeye çalışmaları ve bu varlıklara yatırım yapmaları gerekmektedir. Bu durum, finansal performansın iyileşmesine katkı sağlamak ve işletmenin devamlılığı ile rekabet etme gücü açısından da büyük önem teşkil etmektedir. Güçlü bir finansal performansa sahip olan işletme, daha kaliteli ve güvenilir bir yer haline gelmek için gereken güce sahiptir. Bu güce sahip olmak isteyen işletmeler, entelektüel sermayelerine de gereken önemi vermelidir. Böylece piyasadaki gücünü de arttırarak kalıcı bir yer edinebileceklerdir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, O., & Kayadibi, K. (2015). Kişi – Örgüt Uyumu Sürecinde Entelektüel Sermayenin İş Doyumu ve Örgütsel Çekicilik Üzerine Etkisi: Bir Üniversite Hastanesi Örneği. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 7(4), 92-122. <https://www.isarder.org/index.php/isarder/article/view/272/270>
- Akar, Çetin & Özalp, Hüseyin. *Sağlık Hizmetlerinde ve İşletmelerinde Yönetim*. Ankara: Somgür Yayınları, 1998.
- Akgün, A. İ. & Günay, B. (2021). Entelektüel Sermaye Etkinliğinin Önceliklendirilmesinde Çok Kriterli Karar Verme Modellerinin Kullanılması: Bir Sağlık Hizmetleri Sektörü Örneği. *Sosyoekonomi*, 29(47), 337-365. <https://doi.org/10.17233/sosyoekonomi.2021.01.17>
- Akkaya, B., & Balı, S. (2018). Entelektüel Sermaye Ve Ölçümüne Yönelik Bazı Yaklaşımlar. *Journal of International Social Research*, 11(55), 1145-1161. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.20185538038>
- Akyüz, Y. (2013). Ekonomik Katma Değer ve Pazar Katma Değer Analizi: İMKB’de İşlem Gören Seramik İşletmelerinde Bir Uygulama, *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 18(2), 339-356. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/194323>
- Akyüz, Ömer Faruk. *İnsan ve Bilgi Ekseninde Entelektüel Sermayenin Etkin Yönetimi*. İstanbul: THY Cem Ofset Matbaacılık, 2005.
- Alper, A.ve Biçer, E. B. (2017). Kamu Hastanelerinde Finansal Performansın Oran Analizi ile Ölçülmesi: Bir Kamu Hastanesi Örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 18(2), 337-357. <https://esjournal.cumhuriyet.edu.tr/en/download/article-file/370371>
- Altay, A. (2007). Sağlık Hizmetlerinin Sunumunda Yeni Açılımlar Ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi. *Sayıştay Dergisi*, 18(64), 33-58. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1713583>
- Argüden, Y., Jacobsen, K., Hofman- Bang, P. & Akar Kuyucu, B. (2005). *Entelektüel Sermaye*, Ar-Ge Danışmanlık Yayınları No:7.

- Arı, H.O. (2023). DuPont Modeli ile Bir Özel Hastane Grubunun ve Türkiye Özel Hastaneler Sektörünün Finansal Performansının Analizi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 15 (1), 187 - 201. <https://doi.org/10.20491/isarder.2023.1580>
- Arklan, Ü. & Taşdemir, E. (2008). Bilgi Toplumu ve İletişim: Bilginin Yayılması Sürecinde Kitle İletişim Araçları ve İnternet. *Selçuk İletişim*, 5(3), 67-80. <https://doi.org/10.18094/si.19811>
- Arıkboğa, Şebnem. *Entellektüel Sermaye*. İstanbul: Derin Yayınları, 2003.
- Aşıkoğlu, R. & Aşıkoğlu, M. (1998). Bilgi Toplumuna Geçiş Sürecinde Entelektüel Sermayenin İşletmenin Piyasa Değerine Etkisi. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1), 567-596. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/826411>
- Aşıkoğlu, Rıza, Mustafa Kurt & Kerim Özcan. *Entelektüel Sermaye: Teori, Uygulama ve Yeni Perspektifler*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2008.
- Atlı, Y. & Yücel, N. (2018). Sağlık Kurumları, Sağlık Kurumlarında Marka ve Elazığ İli Sağlık Sektörü. *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(2), 45-64. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/602405>
- Başol, E. (2015). Gelişmekte Olan Ülkelerde Strateji: Sağlık Sisteminde sevk Zinciri. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8), 128-140. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/669357>
- Bayarçelik, Ebru Beyza. *Entelektüel Sermayenin Girişimsel Oryantasyona Etkisi ve Firma Performansı ile İlişkisi*. İstanbul: Beta, 2012.
- Bennet, R. & Helen G. (1999). Organizational Factors and Knowledge Management within Large Marketing Departments: An Empirical Study. *Journal of Knowledge Managament*, 3(3), 212-225. <https://doi.org/10.1108/13673279910288707>
- Berberoğlu, B. (2010). Bilgi Toplumu ve Bilgi Ekonomisi Oluşturma Yolunda Türkiye ve Avrupa Birliği. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 29 (2), 111-131. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3840>
- Bulutoğlu, K. (1997). *Kamu Ekonomisine Giriş*, İstanbul: Temat Yayınları.

- Chang, Shu-Lien. *Valuing intellectual capital and firms' performance: Modifying value added intellectual coefficient (VAIC™) in taiwan IT industry*. California: Golden Gata University, 2007.
- Coşğun, S. (2018). *İkinci ve Üçüncü Basamak Tedavi Edici Sağlık Hizmeti Sunan Kuruluşların (Hastanelerin) Verdikleri Hizmetlere Göre Karşılaştırılması*(Tez No. 501142) [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Çelikay, F. & Gümüş, E. (2010). Türkiye'de Sağlık Hizmetleri ve Finansman. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 177-216. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/113275>
- Çelikkol, H. (2008). Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi. Rıza Aşıkoğlu, Mustafa Kurt, Kerim Özcan (Ed.), *Entelektüel Sermaye Teori Uygulama ve Yeni Perspektifler-* içinde (s. 60-90). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Demir, Y. & Demirel, E.T. (2011) Rekabet Avantajı Yaratmada Entelektüel Sermayenin Önemi. "*İş, Güç*" *Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 13 (1), 81-104. DOI: 10.4026/1303-2860.2010.0166.x
- Demiryürek, K. (2001). *Tarımsal Enformasyon ve Bilgi Sistemleri Üzerine Bir Araştırma: Kavram, Teori ve Metot Rehberi*. Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Yayın No: 218, Ankara.
- Durna, U. & Demirel, Y. (2008). Bilgi Yönetiminde Bilgiyi Anlamak. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (30), 129-156. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/66501>
- Ercan, Metin Kamil, M. Başaran Öztürk & Kartal Demirgüneş. *Değere Dayalı Yönetim ve Entelektüel Sermaye*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2003.
- Erkal, Z. Emre. *Entelektüel Sermaye Ölçülmesi ve Raporlanması*. İstanbul: Derin Yayınevi, 2006.
- Erkuş, A. (2006). *Entelektüel Sermaye: Bir Uygulama*. (Tez No. 186615) [Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Gider, Ö. (2011). Ekonomik Kriz Dönemlerinin Özel Hastanelere Etkileri: Bir Özel Hastanenin Oran Analizleri Yöntemiyle Finansal Performansına Bakış. *Öneri*

Dergisi, 9(36), 87 - 103. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/165771>

Gökmen Güleç, N. (2023). *Kamu Hastanelerinde Sağlık Teknolojilerinde İnovasyon, Entelektüel Sermaye ve Kurumsal Performans İlişkisi* (Tez No. 832083) [Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Güngör Tanç, Ş. & Erciyes Eravcu, T. (2021). Özel Hastanelerde Finansal Performans Analizi: Kayseri İlinde Özel Hastaneler Üzerine Bir Araştırma, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 381-397. <https://doi.org/10.26677/TR1010.2021.914>

Gürkan, S., Gökbulut, R.İ. & Çolak, N. (2015). Entelektüel Katma Değer Katsayısı Bileşenlerinin İşletmelerin Finansal Performansı Üzerindeki Etkisi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 45-64. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/528496>

Hobikoğlu, E. H. (2011). Entelektüel Sermayenin Önemi, Sınıflandırılması ve Ölçme Yöntemleri: Kuramsal Bir Çerçeve. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (1), 86-89. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/100741>

Hudgins, M. R. (2022). *An examination of the relationship between intellectual capital and competitive advantage in the united states insurance industry*. Virginia: Hampton University.

Işıkçelik, F., Durur, F. & Günaltay, M.M. (2021). Özel Hastane Finansal Performansının DuPont Finansal Analiz Yöntemiyle Değerlendirilmesi. *Alanya Akademik Bakış Dergisi*, 5(2), 773-791. <https://doi.org/10.29023/alanyaakademik.874789>

İskenderoğlu, Ö., Karadeniz, E. & Atioğlu, E. (2012). Türk Bankacılık Sektöründe Büyüme, Büyüklük ve Sermaye Yapısı Kararlarının Kârlılığa Etkisinin Analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(1), 291-311. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/65471>

İşlevi, A. & Çelme, B. (2005). Bilgi Çağında Yeni Hazine: Entelektüel Sermaye ile Rekabeti Yakalamak. *Bilgi Dünyası Dergisi*, 6(2), 257-267. <https://doi.org/10.15612/BD.2005.438>

- Kanbur, A.Ü. & Ersöz T. (2022). Bütçe Gelirini Etkileyen Faktörlerin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi ile Tahmin edilmesi ve Risk Analizi. Ş. Karabulut (Ed.) *Ekonomi ve Finans Konularına Teorik Yaklaşımlar-* içinde (s. 201-214). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Kandil Göker, İ. E. (2017). Bilişim Sektöründe Entelektüel Sermaye ile Finansal Performans İlişkisinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *International Journal of Academic Value Studies (Javstudies)*, 3(14), 78-86. <http://dx.doi.org/10.23929/javs.529>
- Karacaer, S. & Aygün, M. (2009). Entelektüel Sermayenin Firma Performansı Üzerindeki Etkisi. *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27(2), 127-140. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/303471>
- Karacan, Sami. *Entelektüel Sermayenin Muhasebeleştirilmesi ve Finansal Tablolarda Sunulması*. Ankara: Orient Yayınları, 2007.
- Karacan, S. & Ergin, E. (2011). Bankaların Entelektüel Sermayesi ile Finansal Performansı Arasındaki İlişki. *Business and Economics Research Journal*, 2(4), 73-88. <https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/78812408/>
- Karadeniz, E., & Koşan, L. (2017). Hastane Hizmetleri Sektörünün Aktif ve Özsermaye Kârlılık Performansının Analizi: Hastane Hizmetleri Sektör Bilançolarında Bir Araştırma. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 5(1), 37-47. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/355440>
- Karadeniz, E. & İskenderoğlu, Ö. (2011). İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda İşlem Gören Turizm İşletmelerinin Aktif Kârlılığını Etkileyen Değişkenlerin Analizi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 65-75. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/154415>
- Karaman, N. (2014). *Entelektüel Sermaye, Katma Değer Katsayısı Yöntemi İle Ölçülmesi ve Sağlık Sektöründe Bir Uygulama* (Tez No. 365768) [Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Kavuncubaşı, Şahin & Selami Yıldırım. *Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2015.

- Kendirli, S. & Diker, F. (2016). Kâğıt ve Ambalaj Sanayi İşletmelerinde Entelektüel Sermayenin Finansal Performansa Etkisi. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 9(1), 45-58. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1521324>
- Kerimov, R. (2011). *Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi, Raporlanması ve İşletme Performansına Etkisi: Örnek Bir Uygulama*. (Tez No. 302234) [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Kevük, S. (2006). Bilgi Ekonomisi. *Yaşar Üniversitesi E- Dergisi*, 1(4), 319-350. <https://doi.org/10.19168/jyu.42613>
- Kızıl, C. (2009). *Bankacılık Sektöründe Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi, Değerlendirilmesi ve Muhasebeleştirilmesi*. (Tez No. 240057) [Doktora Tezi, Kadir Has Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Köktepe Karahüseyinoğlu, E. (2021). Sağlık Kurumlarında Entelektüel Sermaye Kavramının Değerlendirilmesi. *Euroasia Journal Of Social Sciences* , 32-42. https://www.avrasyakongresi.org/_files/ugd/7cf5ba_2fbb57d47512425da890a513c41838d8.pdf#page=48
- Kulaklı, A. & Birgün, S. (2005). Müşteri Merkezli Operasyonel Bilgi Yönetimi İçin Veri Yönetiminin Ölçülmesi. *İTÜ Dergisi/b*, 2(1), 37-48. http://itudergi.itu.edu.tr/index.php/itudergisi_b/article/viewFile/1071/1062
- Küçükmadan, E. (2015). *Marka, Sağlık Hizmetlerinde Markalaşma ve Marka Sadakati* (Tez No. 393184) [Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Lee, C.C. & Yang, J. (2000). Knowledge Value Chain, *Journal of Management Development*, 19(9), MCB University Press.
- Lektemur, B. (2021). *BIST Teknoloji Endeksi'ndeki Firmalarda Entelektüel Sermayenin Finansal Performans Üzerindeki Etkisi* (Tez No. 690289) [Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Liang, T. (2009). *Study of intellectual capital and the incentive method of intellectual capital*. Peoples Rep. of China: Xiamen University.

- Liman, Z. (2005). *Entellektüel sermaye kavramının ölçülmesi yönetilmesi ve raporlanması* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Maake, H. P. (2015). *Knowledge sharing as a means of enhancing intellectual capital within the project environment*. South Africa: University of Johannesburg.
- Medeni, İ.T. & Aktaş, Z. (2010). Veri Toplumundan Bilgi Topluma Dört Düzeyli Bir Toplum Modeli. 3. *Ağ ve Bilgi Güvenliği Ulusal Sempozyumu*, 5-6. https://www.emo.org.tr/ekler/fdac58e60abb571_ek.pdf
- Meder Çakır, H. & Küçükkaplan, İ. (2012). İşletme Sermayesi Unsurlarının Firma Değeri ve Kârlılığı Üzerindeki Etkisinin İMKB'de İşlem Gören Üretim Firmalarında 2000 - 2009 Dönemi İçin Analizi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (53), 69-86. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/426946>
- McGill, T. P. (2006). *Harnessing intellectual capital: A study of organizational knowledge transfer*. California: Touro University International.
- Nerdum, L. & Ericson, T. (2001). Intellectual Capital: A Human Capital Perspective. *Journal of Intellectual Capital*, 2(2), 127-135. <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/14691930110385919/full/pdf?title=intellectual-capital-a-human-capital-perspective>
- Odabaşoğlu, Ş. (2018). Entelektüel Sermayenin Hava Yolu İşletmelerinde Finansal Performansa Etkisi. *International Journal of Social Science Research*, 7(2), 211-237. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/612479>
- Odabaşoğlu, Ş. (2019). Havayolu İşletmelerinde Entelektüel Sermayenin Piyasa Değeri – Defter Değeri Oranına Etkileri. *Havacılık Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-23. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/795678>
- Oloke, E. O. (2023). *Exploring the relevance of intellectual capital recognition in the financial statements of listed insurance companies in nigeria*. Wales: University of Wales Trinity Saint David.
- Osteryoung, J.S. - Newman, D.L., Davies, L.G. (1997). Small Firm Finance, The Dryden Press. *Harcourt Brace College Puplichers*, Orlando, ss. 70
- Ozata, M. (2004). *Sağlık Bilişim Sistemlerinin Hastane Etkinliğinin Arttırılmasında Yeri ve Önemi (Veri Zarflama Analizine Dayalı Bir Uygulama)* (Tez No.

- 147423) [Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Önal, Y.B. & Karadeniz, E., Firma Değerinin Ekonomik Katma Değer (EVA) Yöntemiyle Tespit Edilmesi: İMKB'ye Kote Bir Turizm İşletmesi Üzerine Uygulama, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 15(2), 139-157. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1007384>
- Örsal, Özgül. *Verimlilik Yönetimi ve Stratejisinde Entelektüel Sermaye: Üniversite Hastanesi Örneği*. Gaziantep: Özgür Yayınları, 2023.
- Özevren, Mina. *İşletmelerde Değer Yönetimi*. İstanbul: Beta, 2008.
- Özge, S. (2002). Entelektüel Sermaye: İşletmeler İçin Yeni Bir Değer. *Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 16(5-6), 175-200.
- Özgül, T. (2022). *Sağlık Sektöründe Entelektüel Sermaye, Kurumsal İtibar ve Kurumsal Performans Arasındaki İlişkide Bilgi Yönetiminin Aracılık Rolü* (Tez No. 786536) [Doktora Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Özgün, A.H. (2019). *Sosyal Sermaye, Entelektüel Sermaye, İnovasyon ve Performans İlişkisi: Sağlık Kurumları Üzerine Bir Araştırma* (Tez No. 567102) [Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Öztopanlar, T. (2019). *Entelektüel Sermaye ve Sürdürülebilirliğin Bankaların Finansal Performansı Üzerindeki Etkileri: Türk Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma*. (Tez No. 589365) [Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Öztürk, M.B. & Ban, Ü. (2003). Entelektüel Sermayenin Firma Değeri Üzerine Etkisi. *Asomedy Dergisi*, Nisan.
- Öztürk, M. B. ve Demirgüneş, K. (2008). Kurumsal Yönetim Bakış açısıyla Entellektüel Sermaye. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (19), 395-411. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1723965>
- Parıltı N. & Aydın B. (2011). "Genel İşletmecilik", *İşletmecilik ile İlgili Genel Bilgiler*, ed. M. Mithat Üner. Ankara: Detay Yayıncılık.

- Papatya, G. (2002). Entelektüel Sermaye Asimetrisi: Yönetim İdeolojisine Düşülebiyecek Bazı Notlar. *İnfomag Bilgi ve İletişim Teknolojileri Dergisi*, (15).
- Peterson, P. (1994). *Financial Management and Analysis*. Florida: Mc Graw Hill.
- Rafsanjani, K. R. (2022). *Peran intellectual capital dalam peningkatan financial performance*.Indonesia: Universitas Islam Sultan Agung.
- Sakur, R. & Güngör, B. (2023). Entelektüel Sermaye Firma Finansal Performans İlişkisi: BIST Sınai Endeksi Firmaları Üzerine Bir Ekonometrik Analiz. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 25(1), 70-97. <https://doi.org/10.31460/mbdd.1081481>
- Sanalan Bilici, N. (2019). Turizm Sektöründe Özsermaye Kârlılığının Değerlendirilmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (82), 41-54. <https://doi.org/10.25095/mufad.535962>
- Sargutan, A. E. (2005). Sağlık Sektörü ve Sağlık Sistemlerinin Yapısı. Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, 8(3), 400-428. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/84674>
- Sarı, B., Keklik, B. & Ekmen, E. (2020). Entelektüel Sermayenin Örgüt Performansına Etkisi: Hastaneler İçin Akreditasyon Standartları Üzerinden Bir Değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(4), 525-538. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1278194>
- Sarıay, M. A. (2016). *Entelektüel Sermayenin Finansal Durum Tablosunda Raporlanması: Türkiye Muhasebe Standartları ve Türk Vergi Mevzuatı Çerçevesinde Bir Araştırma* (Tez No. 434423) [Doktora Tezi, Niğde Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Sarıay, M. İ. ve Özulucan, A. (2017). Entelektüel Sermayeyi İşletme Düzeyinde Ölçen Yöntemlerin Karşılaştırılması: Bist'te Bir Uygulama*. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları*, 10(3), 291-314. <https://acikerisim.aksaray.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12451/1683/>

- Selvi, Ö. (2012). Bilgi Toplumu, Bilgi Yönetimi ve Halkla İlişkiler. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 1(3), 191-214. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/83906>
- Senge, Peter. *Beşinci Disiplin*. İstanbul: YKY Yayınları, 1998.
- Sözen, Cemil. *Sağlık Hizmetlerinde ve Sağlık İşletmelerinde Yönetim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2002.
- Stewart, T. (1997). *Entellektüel Sermaye: Kuruluşların Yeni Zenginliği*. (N. E. Hüseyini, Çev.) İstanbul.
- Şamiloğlu, Famil. *Entelektüel Sermaye*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2002.
- Şenol, A. ve Kaya, F. (2021). Entelektüel Sermaye Kavramının Sürdürülebilir Muhasebe için Sağlık İşletmelerindeki Önemi. *Journal of Innovative Healthcare Practices*, 2(2), 69-79. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2168608>
- Topaloğlu, E.E. & Bayrakdaroğlu, A. Entelektüel Sermaye ve Finansal Performans: Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Araştırma. *Bulletin of Economic Theory and Analysis*, 9(1), 297-327. <https://doi.org/10.25229/beta.1407181>
- Topoyan, E. (2003). *Entelektüel sermaye ve entelektüel sermayenin raporlanması üzerine Türkiye’de bir araştırma* (Tez No. 133536) [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Uluocak Köse, T. (2022). *Sağlık Kurumlarına Yönelik Entelektüel Sermaye Ölçeği Geliştirme ve Hemşirelerde Yenilikçi İş Davranışı ile İlişkisini Belirleme* (Tez No. 716018) [Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Yalçinkaya, Y. (2010). Bilginin Farkındalık ve Farklılığında Organizasyonların Gelecek Alanı: İnovasyon. *Türk Kütüphaneciliği*, 24(3), 373-403. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/812111>
- Yazgan, M. (2009). *Sağlık İşletmelerinde, Hizmet Kalitesinin Sağlık Hizmeti Sunan ve Sağlık Hizmeti Alan Taraflarca Değerlendirilmesi* (Tez No. 242269) [Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

- Yereli, A. N. ve Gerşil, G. (2005). Entelektüel Sermayeyi Ölçme ve Raporlama Yöntemleri. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 12(2), 17-29. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/145894>
- Yıldırım, S. (1994). *Sağlık Hizmetlerinde Harcama ve Maliyet Analizi*, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi.
- Yılğör, A. (2005). İşletme Performansının Değerlendirilmesinde Ekonomik Katma Değer (EVA) ve Piyasa Katma Değeri (MVA) Yöntemleri ve Bu Yöntemlerin Hisse Senedi Getirilerini Açıklama Gücünün İncelenmesi: İMKB 100 Örneği, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 60(1), 225-248. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001418
- Yılmaz, M. (2009). Enformasyon ve Bilgi Kavramları Bağlamında Enformasyon Yönetimi ve Bilgi Yönetimi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 49(1), 95-118. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2153338>
- Yörük, N. & Erdem, M. S. (2008). Entelektüel Sermaye ve Unsurlarının, İMKB'de İşlem Gören Otomotiv Sektörü Firmalarının Finansal Performansı Üzerine Etkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(2), 397-413. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/30212>
- Zennun Beyatlı, Hüseyin. *Hastane ve Sağlık İşletmeleri Yönetimi*. Ankara: Nobel Yayınevi, 2021.
- Zor, İ. ve Cengiz, S. (2013). Entelektüel Sermaye ile Firma Değeri Arasındaki İlişki: Borsa İstanbul'da Bir Araştırma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 37-56. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/382089>

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ TEZ DEĞERLENDİRME FORMU

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ TEZ DEĞERLENDİRME FORMU		
Öğrencinin AdıSoyadı: Şebnem SİLGEÇİLER		EVET
Kapak		
1	Tez başlığı, tutanaktaki başlıkla aynı mı?	×
2	Kapaktaki ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	×
3	Kapak format kılavuzdaki kapak formatına uygun mu?	×
4	Kapakta yazılan tüm yazılar doğru olarak verilmiş mi?	×
İçindekiler		
5	Sayfa numaraları tam verilmiş mi?	×
6	Şekil, çizelge vb. listeleri verilmiş mi? Sıralaması doğru mu?	×
7	Özet, abstract, giriş, sonuçlar vb. bölümler var mı?	×
8	Yazım hataları kontrolü yapıldı mı?	×
Giriş		
9	Hazırlanan tezin önemini anlatıyor mu?	×
10	İkinci ve üçüncü dereceden başlık içermemeli kuralına uyuldu mu?	×
Özet/Abstract		
11	Kılavuza uygun mu?	×
12	Ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	×
13	Özet; tek sayfa, tek aralık, tek paragraf kuralına uygun olarak yazıldı mı?	×
14	Bilim kodu, sayfa adedi, anahtar kelimeler ve tez danışmanı yazıldı mı?	×
Kaynakça		
15	Kaynakların tamamına metin içinde atıf yapıldı mı?	×
16	Kaynak formatı kılavuzdaki kaynak formatına uygun olarak hazırlanmış mı?	×
17	Atıf formatı kılavuzdaki atıf formatına uygun mu?	×
Atıf Yöntemi APA 7 ☒ CMS ☐ İSNAD ☐		
Genel Değerlendirme		
18	Etik beyan açıklaması okundu, uyuldu ve imzalandı mı?	×
19	Kabul/Onay sayfası kılavuzdaki formata uygun olarak düzenlenmiş mi?	×
20	Kabul /Onay sayfasında belirtilen oy birliği/oy çokluğu seçeneklerinden uygun olanı savunmayla tutarlı olacak şekilde belirlenmiş mi?	×
21	Sayfa kenar boşlukları ve sayfa numaraları kılavuzdaki formatına uygun mu?	×
22	Paragraf boşlukları ve metin satır aralığı kılavuza uygun olacak şekilde düzenlenmiş mi?	×
23	Başlık yazımları kılavuzdaki başlık formatlarına uygun mu?	×
24	Yazı tipi ve boyutu kılavuzdaki yazı tipi ve boyutu formatına uygun mu?	×
25	Şekil, çizelge vb. açıklama ve numaralandırmaları kılavuzdaki formata uygun olarak yazılmış mı?	×

Danışman: Doç. Dr. M.A. İbrahim SARIAY